

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**İKİ ARDIL KUŞAKTAN KADINDA DEĞER AKTARIMI:
GÖÇMEN OLAN VE OLMAYAN GRUPLARDA BİR İNCELEME**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elif KUTLU

BURSA-2020

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

İKİ ARDIL KUŞAKTAN KADINDA DEĞER AKTARIMI:

GÖÇMEN OLAN VE OLMAYAN GRUPLARDA BİR İNCELEME

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elif KUTLU

Danışman:

Dr. Öğretim Üyesi Ahu ÖZTÜRK

BURSA - 2020

TEZ ONAY SAYFASI

TEZ ONAY SAYFASI

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

24.02.2020

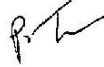
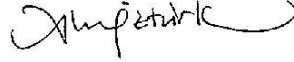
Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 701645009 numaralı Elif KUTLU'nun hazırladığı "İki Ardıl Kuşaktan Kadında Değer Aktarımı: Göçmen Olan ve Olmayan Gruplarda Bir İnceleme" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 24 /02/2020 günü 10.00-11.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğretim Üyesi Aha ÖZTÜRK

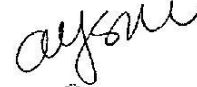
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Lemar Pınar TOSUN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Aysun DOĞAN

Ege Üniversitesi

YEMİN METNİ

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İki Ardıl Kuşaktan Kadında Değer Aktarımı: Göçmen Olan ve Olmayan Gruplarda Bir İnceleme” başlıklı çalışmamın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin edirim.

Tarih ve İmza:

31/01/2020

Adı Soyadı: Elif KUTLU

Öğrenci No: 701645009

Anabilim Dalı: Psikoloji

Program: Tezli

Statüsü: Yüksek Lisans

İNTİHAL RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNTİHAL YAZILIM (ÖZGÜNLÜK) RAPORU

Tez Başlığı/Konusu: "İki Ardıl Kuşaktan Kadında Değer Aktarımı: Göçmen Olan ve Olmayan Gruplarda Bir İnceleme"

Yukarıda başlığı ifade edilen tez çalışmamın a) kapak sayfası, b) giriş, c) ana bölümler ve d) sonuç kısımlarından oluşan toplam 120 sayfalık kısmına ilişkin, tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olup özgünlük raporuna göre tezim benzerlik oranı % 7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Elif KUTLU

Öğrenci No: 701645009

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

Statüsü: Yüksek Lisans

Tarih: 31/01/2020

İmza:

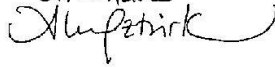

Danışman

Dr. Öğrt. Üyesi Ahu ÖZTÜRK

Tarih ve İmza

31/01/2020

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Elif KUTLU
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Psikoloji
Bilim Dalı	: Psikoloji
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xiii+ 132
Mezuniyet Tarihi	: 31.01.2020
Tez Danışman(lar)ı	: Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK

İKİ ARDIL KUŞAKTAN KADINDA DEĞER AKTARIMI: GÖÇMEN OLAN VE OLMAYAN GRUPLARDA BİR İNCELEME

Bu çalışmanın ana amacı; kuşaklar arası değer aktarımına dair seçici süreğenlik ve fark bakış açısını Schwartz'ın Temel İnsani Değerler Kuramı üzerinden, göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinde incelemektir. Bu noktadan hareketle, değerler ile anne-kız çiftlerinin günlük yaşamlarını anlamlandıran sosyo-demografik faktörler, temel stres kaynakları ve farklı kimlikler ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler de araştırılmıştır. Mevcut araştırmanın örneklemini 64 göçmen ve 65 yerli anne-kız çiftleri oluşturmuştur. Bulgular, beklendiği gibi dört temel değer ile kadının eğitim düzeyi ve algıladığı sosyo-ekonomik statünün anlamlı ilişkiler gösterdiğini, gelir düzeyinin ise yalnızca özgenişletim temel değeri ile ilişkili olduğu yönündedir. Hem göçmen hem de yerli çiftlerde; annelerin kızlarına kıyasla muhafazacı yaklaşımı daha fazla benimsemeleri ve daha az yeniliğe açık olmaları; özaşkınlık temel değerinin ise kuşaklar arasında değişmemesi, seçici süreğenlik ve fark görüşünü desteklemektedir. Özgenişletim temel değerinin kuşaklar arası aktarımına dair örüntü ise göçmen olan ve olmayan anne-kız çiftlerine özgü sonuçlanmıştır. Buna göre, göçmen grupta özgenişletim temel değeri kuşaklar arasında farklılaşmakta, yerli grupta ise kuşaklar arasında süreğenlik göstermektedir. Değerler ve stres kaynakları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim temel değerlerinin toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Göçmen anne-kız çiftlerinin yeniliğe açıklık ve özaşkınlık temel değeri ise kültürleşme stresi ile negatif yönde ilişkiler göstermektedir. Bu bulgu grubu, değerlerin stres alanına özel bir etkisi olabileceğine dair bir fikir vermektedir. Göçmen anne-kız çiftlerinin ev sahibi kültürle etkileşim düzeyindeki artış kültürleşme stresindeki anlamlı düzeyde azalma ile ilişkili ve bu ilişkiler göçmen birinci kuşak anneler için daha kuvvetlidir. Hem göçmen hem de yerli annelerin kızları toplumsal cinsiyet rolü stresini annelerine kıyasla daha yüksek düzeyde deneyimlemektedir. Sonuçlar, değer aktarımında seçici süreğenlik ve fark hipotezine bu örnekte yer alan anne-kız çiftleri için destek vermekle birlikte, kuşaklar arası değer geçişini anlamada farklı geçmişe sahip kültürel gruplarda incelemenin umut verici bir yol olabileceğine işaret etmektedir. Bulgular, değerlere dair kuşaklar arası aktarım çerçevesinde tartışılmış ve araştırmanın sınırlılıkları hakkında da bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerler, kuşaklar arası değer aktarımı, seçici süreğenlik ve fark bakış açısı, kültürleşme stresi, toplumsal cinsiyet rolü stresi, göç

ABSTRACT

Name and Surname : Elif KUTLU
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institute
Field : Psychology
Branch : Psychology
Degree Awarded : Master of Art
Page Number : xiii + 132
Degree Date : 31.01.2020
Supervisor (s) : Ahu OZTURK - PhD.

VALUE TRANSMISSION IN WOMEN OF TWO CONSECUTIVE GENERATIONS: AN EXAMINATION IN MIGRANT AND NON-MIGRANT GROUPS

The main purpose of this study is to examine the selective continuity and difference view of intergenerational transmission of values within immigrant and non-immigrant mother-daughter pairs through the scope of Schwartz's Theory of Basic Values. From this point of view, the relationships between values and the meaningful elements of the mother-daughter couple's lives, such as socio-demographic factors, essential stress sources, and different identities and levels of identification, also investigated. The sample of the current study consisted of 64 immigrants and 65 non-immigrant mother-daughter pairs. The findings are that, as expected, the four core values show a significant relationship with the education level and the socio-economic status perceived by women. However, the level of income is associated only with the basic value of self-enhancement. In both immigrant and non-immigrant duo, mothers adopt the conservative approach more than their daughters and are less open to change. The fact that the core value of self-esteem does not change between generations supports the view of selective continuity and difference. The pattern of intergenerational transmission of the self-enhancement value has resulted in specific to the mother and daughter couples depending on the immigration/local positions. Accordingly, while the basic value of self-enhancement differs between generations in the immigrant group, it shows continuity between generations in the non-immigrant group. Positive correlations between sources of stress and values appeared; specific to openness to change, self-enhancement, and self-transcendence and gender role stress. The cultural stress of the migrant mother-daughter pairs and the values of openness to change and self-enhancement show negative relationships. This group of findings gives an idea that the values may have a stress specific effect. The increase in the level of interaction of immigrant mother-and-daughters with the host culture is associated with a significant reduction in acculturation stress, and these relationships are stronger for immigrant, first-generation mothers. Daughters of both immigrant and non-immigrant mothers experience gender role stress at a higher level than their mothers. The results support the selective continuity and difference view of value transmission for the mother-daughter couples. Our findings indicate a promising hallway of including the same cultural groups of different backgrounds for acknowledging the intergenerational transition of the values. The findings are discussed within the framework of the value transition, and limitations are also informed.

Key Words: Values, intergenerational value transmission, selective continuity and difference view, acculturation stress, gender role stress, migration

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimini tamamlamamda katkısı olan, bir şekilde yolumun kesiştiği tüm değerli insanlara; önce varlıkları, sonrasında bana kattıkları için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ahu ÖZTÜRK'e ebeveynlik psikolojisi dersi sürecinden başlayarak tez sürecinin tüm aşamalarında da devam eden ve bana her zaman yeni bir şey kazandırırken tezime katkı sunan öğretici geri bildirimleri için teşekkürü bir borç bilirim. Kafamda uçuşan bilgileri bir araya getirme ve sadece o bilgilere odaklanarak bir metin yazma sürecinde onun emeğinin ve ümitvar olmasının katkısı çok büyük. Bilimsel bir çalışma yürütme ve tez yazım sürecinde ihtiyacım olabilecek, sahip olduğum - olduğumu sandığım - olmadığım tüm becerileri geliştirmeme katkı sunan danışmanlığı için minnettarım.

Tez jürimde yer almayı kabul ederek bilgi birikimlerini benimle paylaşan ve tezimi kesinlikle daha iyi bir düzeye taşıyan iki isme az kalacak olsa da teşekkür ederim. Yüksek Lisans dersi ile kültürler arası psikolojiye dair bilgi ve ilgi sahibi olmamda katkısı olan Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN'a önerileri ile görmediğim ve farketmediğim kısımları anlamama yardımcı olduğu, yolumu aydınlattığı için çokça teşekkürlerimi sunarım. Ve bilimsel ve ahlaki açıdan "etik ilkelere" hassasiyetini örnek aldığım Doç. Dr. Aysun DOĞAN'a öncelikle tez jürimde yer alarak bana *Ege*'yi hissettirdiği için sonrasında ise kıymetli öneri ve yönlendirmeleri ile tezime katkı sunduğu için çok teşekkür ederim. Bir yüksek lisans eğitimine başlama kararı almamda, adım atıldığı ilk andan itibaren aynı zamanda meslektaş olduğunun hissettirildiği bir üniversitede eğitim almış olmamın rolü çok büyük. Bu yüzden; başta lisans danışmanım olan size ve diğer sevgili Ege Üniversitesi Öğretim Üyelerine, kendimi geliştirmek istemem noktasında bana motivasyon kaynağı oldukları için teşekkürlerimi sunmak isterim. Ve tek tek isimlerini anmak istesem de burada hepsine yer veremeyeceğim, öğrettikleri ile bana bir yerden dokunmuş olan tüm öğretmenlerime; her şey için teşekkürler...

Ne istediğim ve neye ihtiyacım olduğu konusunda her zaman beni benim kadar tanıdığını hissettirerek destek olan Babam'a ve eğitim sürecimde yanımda olan Annem'e bana kattıkları her şey için teşekkürü bir borç bilirim. Ve kardeşlerim Esra ve Ahmet'e; size yeterince ayıramadığım tüm zamanlar için üzgünüm ve telafisini yapmaya niyetliyim.

Bursa'da yaşadığım süreçte aynı odayı paylaştığımız, bana ev ve arkadaş olan Mihraç Nur YÜKSEL, Kader BARKIŞ, Burcu BÜTÜN ve yüzünü az görsem de İrem ÖZYURT'a sonsuz sevgilerimi sunarım. Onlar benim için adeta nefesti. Ve aynı odada başlayan serüvenimizin kardeşlikle tamamlandığı canım arkadaşım Nazar AK; hayat bize birbirimizi tanıma fırsatı verdiği için çok şanslıyız.

Bu süreçte bazen bir kafede bazen kütüphanede bazen de Sercan KARLIDAĞ'ın evinde birlikte tedirgin olduğumuz ve birbirimizden destek aldığımız TÜM SINIF ARKADAŞLARIMA teşekkür ederim. Şayet; yolumun bir yüksek lisans dersinde kesiştiği ve ayrılmadığı en can arkadaşlarımdan olan Senanur ŞAT ve Firooz RAUFY size ayrıca anmam gerek; benim “İyi ki”lerimdensiniz. Ve bazen yanımda çoğu zaman da bir telefonun ucunda olan başka bir anneden kız kardeşlerim Seda EMÜL ve Aylin AÇIKALIN'a kucak dolusu sevgiler.

Çoğunluğu Bulgaristan ve Ahıska göçmenlerinin katılımı gerçekleşen bir çalışma düzenlemek veri toplama aşamasının zorluklarına rağmen benim için çok keyifliydi. Bu alanda farklı bir duyarlılık kazanmamda katkısı olan temas ettiğim tüm göçmen arkadaşlara ve katılımcılara sevgilerimi sunarım. Tez çalışmama katkınızın ötesinde sizler aracılığıyla kazandığım deneyimler ve paylaşımlarımız benim açımdan çok çok kıymetli. Veri toplama sürecini olabildiğince kısa sürede sonlandırmama katkı sunan, kartopu örneklemenin büyük kartopu olan birkaç ismi anmadan geçemeyeceğim. Ahıska göçmenlerine ulaşmam noktasında bana yardımcı olan sevgili arkadaşım Ahmet Tuğrul KÜPELİ başta olmak üzere İlyas KADİRLİ ve Sebile DURSUN'a çok çok teşekkürler. Ayrıca çalışmama ilgi, alaka ve yardımlarından dolayı DATÜB Bursa Başkanı Paşa ALİHAN'a ve Orhan FAİK'e minnetarım. Bulgaristan göçmenlerine ulaşmam noktasında katkıları ve ilgilerinden dolayı Vijdan KARAAHMETOĞLU, Prof. Dr. Emin ATASOY ve Prof. Dr. Orkun Barış KOVANCI'ya sevgiler ve teşekkürler. Ayrıca gülyüzleri ve katkıları/ yönlendirmeleri için BAL-GÖÇ, BALKANTÜRKSIAD dernekleri çalışan ve gönüllülerine çokça sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji ve Felsefe bölümü lisans öğrencilerine, Seyhan MERTER YARAN'a, Sevgi ORAKÇI'ya ve Gülçin KARADENİZ'e ise çalışmaya ilgileri ve katılım çağrımızı akrabalarına doğrudan ulaştırdıkları için içten dileklerimiz ile teşekkür ederim. Son olarak Karaman Dernekler Yerleşkesi'nden Banie ARİF ALİ'ye; Gönüllü Hareketi Derneği'nden Başak TOSUN'a benimle iletişim halinde kalarak katılımcı bulmama destek oldukları için çokça teşekkürler.

Elif KUTLU
BURSA, 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
YEMİN METNİ	ii
İNTİHAL YAZILIM (ÖZGÜNLÜK) RAPORU	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xii
ŞEKİLLER	xiii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM (KURAMSAL ÇERÇEVE)	6
1. 1. DEĞER KAVRAMI ve TOPLUMSALLAŞMA	6
1. 1. 1. Schwartz Değer Kuramı	7
1. 1. 2. Değerlerin Toplumsallaşması.....	12
1. 1. 3. Ailede Toplumsallaşma	14
1. 2. KUŞAKLAR ARASI ETKİLER	17
1. 2. 1. Kuşaklar Arası Etkilere Dair Üç Görüş.....	17
1. 2. 1. 1. Seçici Süreçlilik ve Fark Görüşünü Destekleyen Kuşaklararası Çalışmalar	19
1. 2. 2. Değer ve Kuşaklar Arası Değer Çalışmalarının Kapsamı.....	21
1. 2. 2. 1. Değerler ile İlişkilendirilen Sosyo-Demografik Faktörler	21
1. 2. 2. 1. 1. Özel bir değişken: Cinsiyet	24
1. 3. KİMLİK KAVRAMI	27
1. 3. 1. Kimliğin Kazanımı ve Göç Bağlamında Değişimi.....	29
1. 4. STRES.....	31
1. 4. 1. Stres ve Değerler	31
1. 4. 2. Stres Kaynakları	33
1. 4. 2. 1. Toplumsallaşma Hedefleri ve Stres	33
1. 4. 2. 2. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi	36
1. 4. 2. 3. Kültürleşme Stresi.....	40

1. 4. 2. 3. 1. Göç bağlamında kadın olmak ve stres.....	43
1. 4. 2. 3. 2. Kültürleşme stresi ve değerler	45
1. 4. 2. 3. 3. Kültürleşme stresi ve kimliklenme.....	46
1. 5. ÖRNEKLEM GRUBUNUN GENEL SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ	46
İKİNCİ BÖLÜM (UYGULAMA)	49
2. 1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	49
2. 2. ARAŞTIRMANIN DENENCE ve SORULARI.....	53
2. 2. 1. Sosyo-Demografik Faktörler ve Temel Değerler Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Denenceler:	53
2. 2. 2. Seçici Süreçlilik ve Fark Görüşü İle İlgili Denenceler:.....	55
2. 2. 3. Kültürleşme Stresi İle İlgili Denenceler:	56
2. 2. 4. Kimliklenme ve Kültürleşme Stresi İle İlgili Denenceler:.....	59
2. 2. 5. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi, Cinsiyetlerin Benzerliği Algısı ve Kimliklenme ile İlgili Denenceler:	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (YÖNTEM).....	62
3. 1. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEMİ	62
3. 2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	68
3. 2. 1. İlk Defa Kullanılan Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliğine Yönelik Ön Çalışma:	68
3. 2. 2. Ana Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları:	68
3. 2. 2. 1. Demografik Bilgi Formu-	68
3. 2. 2. 2. Diğerini Kendi Benliğine Katma Ölçeği.....	69
3. 2. 2. 3. Farklı Kimliklerin Önemini Değerlendiren Sorular	69
3. 2. 2. 4. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği	69
3. 2. 2. 5. Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği.....	71
3. 2. 2. 6. Schwartz Portre Değerler Anketi	71
3. 2. 2. 7. Kültürleşme Stresi Ölçeği	73
3. 3. İŞLEM.....	76
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (BULGULAR).....	78
4. 1. KATILIMCI GRUPLARININ TEMEL DEĞERLERİNE YÖNELİK BETİMLEYİCİ ANALİZLER.....	78
4. 2. SOSYO-DEMOGRAFİK FAKTÖRLER VE TEMEL DEĞERLERE DAİR KORELASYON ANALİZLERİ.....	79

4. 3. GÖÇMEN ve YERLİ ANNE-KIZ ÇİFTLERİNİN TEMEL DEĞERLERİ ARASINDAKİ KORELASYONLAR.....	84
4. 4. SEÇİCİ SÜREĞENLİK VE FARK GÖRÜŞÜNÜ SINAYAN DENENCELERE DAİR BAĞIMLI GRUPLAR İÇİN T TESTİ ANALİZLERİ.....	85
4. 4. 1. Anne-Kız İkिलilerinin Temel Değerlerinin Benzerlik ve Farklılığına Dair Bağımlı Gruplar İçin t-Testi Sonuçları.....	85
4. 5. KÜLTÜRLEŞME STRESİ İLE İLGİLİ DENENCELERE YÖNELİK ANALİZLER	87
4. 5. 1. Temel Değerler ve Kültürleşme Stresine Dair Korelasyon Analizleri.....	87
4. 5. 2. Göçmen Anne-Kız Çiftlerinin Kültürleşme Stresi Düzeyi Farklılığın Belirlenmesine Dair Bağımlı Örneklem T Testi Analizi.....	88
4. 5. 3. Sosyo-Demografik Faktörler ve Kültürleşme Stresine Dair Analizler	88
4. 6. KİMLİKLENME VE KÜLTÜRLEŞME STRESİ İLE İLGİLİ DENENCELERE YÖNELİK ANALİZLER	89
4. 6. 1. Göçmen Kimliğini Benimseme ve Diğeri ile İlişkilere Dair Korelasyon Analizleri	89
4. 7. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ STRESİ İLE CİNSİYETİN BENZERLİĞİ ALGISI, VE KADIN KİMLİĞİNİ BENİMSEME DAİR KORELASYON ANALİZLERİ.....	90
BEŞİNCİ BÖLÜM (TARTIŞMA).....	92
5. 1. SOSYO – DEMOGRAFİK FAKTÖRLER VE DEĞERLERE İLİŞKİN BULGULARI TARTIŞMA	92
5. 2. GÖÇMEN ve YERLİ ANNE-KIZ ÇİFTLERİNİN TEMEL DEĞERLERİ ARASINDAKİ KORELASYONLARI TARTIŞMA.....	95
5.3. SEÇİCİ SÜREĞENLİK ve FARK GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN BULGULARI TARTIŞMA	96
5. 4. KÜLTÜRLEŞME STRESİ ile İLGİLİ BULGULARI TARTIŞMA.....	98
5. 4. 1. Kültürleşme Stresi ve Değerlere Dair İlişkileri Tartışma.....	98
5. 4. 2. Kuşaklar Arası Kültürleşme Stresine Dair Bulguları Tartışma.....	100
5. 4. 3. Kültürleşme Stresi ve Sosyo-Demografik Faktörlere Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma.....	100
5. 5. KÜLTÜRLEŞME STRESİ VE KİMLİKLENMEYE DAİR İLİŞKİLERİ TARTIŞMA	101
5. 6. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ STRESİ ile İLGİLİ BULGULARI TARTIŞMA	102

5. 6. 1. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Değerlere Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma	102
5. 6. 2. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi, Cinsiyet Eşitliği Algısı ve Kadın Kimliği ile Kimliklenmeye Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma	104
5. 6. 3. Kuşaklar Arası Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresine Yönelik Bulguların Tartışma	106
5. 7. GENEL TARTIŞMA ve SONUÇ	107
KAYNAKÇA	110
EKLER.....	123

TABLULAR

Tablo 1. Schwartz'ın (1992) Kuramındaki On Güdüsel Değer Tipi.....	9
Tablo 2. Schwartz Tarafından nerilen Dört Temel Değer.....	12
Tablo 3. Yerli Anne ve Kızlarının Doğum Yeri ve Yaşanılan Şehir Değişkenine Dair Sıklık Değerleri	64
Tablo 4. Göçmen Anne ve Kızlarının Doğum Yeri ve Yaşanılan Şehir Değişkenine Dair Sıklık Değerleri	65
Tablo 5. Göçmen Katılımcıların Belirttiği Alt Gruba Dair Sıklık Değerleri	65
Tablo 6. Göçmen olan ve olmayan Anne-Kız İkililerinin Demografik Bilgilerine Yönelik Sıklık Değerleri	67
Tablo 7. Çalışmanın Temel Değişkenleri İçin Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Değerleri.....	75
Tablo 8. Tüm Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (257 < = N < = 258).....	81
Tablo 9. Göçmen Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 128).....	82
Tablo 10. Göçmen Anne-Kız İkililerinden Oluşan Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 64).....	83
Tablo 11. Göçmen Anne - Kız Çiftlerinin (n = 64) Temel Değer Ortalama Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	85
Tablo 12. Yerli Anne – Kız Çiftlerinin (n = 65) Temel Değer Ortalama Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	85
Tablo 13. Göçmen ve Yerli Anne-Kız Çiftlerinin Temel Değer Düzeyleri İçin Bağımlı Gruplar t-Testi Analizi Sonuçları (N=64).....	87
Tablo 14. Kültürleşme ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresinin Katılımcı Gruplar Arasında Farklılığını Tespit Etmeye Yönelik T Testi Sonuçları.....	88
Tablo 15. Kültürleşme Stresinin Çalışma Durumu Grupları Arasında Farklılığı	89

ŞEKİLLER

Şekil 1. Schwartz'ın Değer Tipleri, Temel Değerler ve İki Boyut Arasındaki İlişki Modeli	11
Şekil 2. Mevcut Çalışmanın Öngördüğü Denencelerle İlişkili Kavramsal Çerçeve.....	52

KISALTMALAR

Aktarma	akt.
Arkadaşları	ark.
Bakınız	Bkz.
Katılımcı sayısı	N
Maksimum	Mak.
Minimum	Min.
Ortalama	Ort.
Örneğin	örn.
Standart sapma	SS

GİRİŞ

İnsanlar sahip olduğu değerler doğrultusunda tavır alır. Sosyal psikoloji bilimi bir tür inanç olarak ele aldığı değerlerin, bireyin arzu ve davranışları ile ilişkili olarak belirli bir şekilde davranması ve tercihlerde bulunması üzerindeki etkisi üzerine geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Bireyin sahip olduğu değerler; tüm duygulanım, biliş ve davranış sürecinin tutarlı bir bütün sergilemesine katkı sunmaktadır (Schwartz ve Bilsky, 1987: 551). Değerler ile ilgili güncel araştırmaların büyük bir kısmı Rokeach'ın (1973) temelini inşa ettiği ve Schwartz ve Bilsky'nin (1987, 1990) çalışma bulguları sonucunda gelişen Schwartz (1992) tarafından biçimlendirilen kuramsal çerçeveye dayanmaktadır. Schwartz ve Bilsky (1987, 1990); değerlerin bir yapısının olup olmadığı ve olası yapının evrenselliğini sorguladıkları bir dizi çalışma ve değerlerin kaynağına yönelik açıklamaları (Schwartz, 1994) ile değerler konusunu çalışan diğer araştırmacılardan farklılaşmaktadırlar. Yeniliğe açıklık – muhafazacı yaklaşım (openness to change – conservation) ve özaşkınlık –özgenişletim (self transcendence - self enhancement) olarak adlandırılan iki boyut içerisinde konumlanan birey düzeyindeki değerlerin kültürel geçerliğinin ve kültüre özgü değerlerin yapının içerisinde yer alıp almadığının sınındığı (Schwartz ve Bilsky, 1990) çalışmaları ile alana zengin bir katkı sunmakta ve değerler konusunun kuramsal bir zeminde incelenmesine olanak sağlamaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu nedenle, Schwartz'ın (1992) Temel İnsani Değerler Kuramı, mevcut çalışmanın kuramsal zemini olarak ele alınmaktadır.

Değerlerin edinimi sosyal bilimlerde bir merak konusudur. Değerler toplumsallaşma süreci içerisinde ve toplumsallaşma sürecini etkileyen faktörlerin etkileri altında kazanılmaktadır. Değerlerin toplumsallaşmasında, aile ve sosyokültürel bağlam birlikte rol oynamaktadır. Toplumsallaşmanın ilk basamağı olan ailede, ebeveynler aracılığıyla çocuğa istendik davranışlar kazandırılabilir (Kuczynski and Grusec, 1997; akt. Grusec, 2002: 143). Ebeveynlerin temel rollerinden biri, ailenin daha genç üyelerine toplumla uyum içerisinde bir birey olmaları için ihtiyaç duyacaklarını düşündükleri değerleri kazandırarak, ailenin sonraki kuşaklarının toplumsallaşma sürecine katkı sağlamaktır. Sosyo-kültürel bağlam ise kendine has norm, değer ve beklentileri içeren yapısı ile çocuktan ailesinden farklı yönde bir takım değer, rol ve davranışları kazanmasını isteyebilmektedir. Sosyo-kültürel bağlamın yapısının zamanla değişimi ile

aile bireyleri zaman içinde farklılaşabilen toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmakta ve bu durum kuşaklar arasında farklılıkların görülmesine neden olabilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, kuşaklar arasındaki değer aktarımının aynı kuşaklara mensup fakat farklı sosyo-kültürel şartlara maruz kalan göçmen ve yerli iki gruptan anne-kız çiftlerinde ne biçimde gerçekleştiğini ortaya koymaktır. Kuşaklar arasında saptanan değer farklılıkları uluslararası alanyazında kuşaklar arası fark fenomeni olarak adlandırılmakta ve kuşak etkileri ile açıklanmaktadır. Alanyazında kuşak etkilerine dair ileri sürülen üç farklı görüşten ilki kuşaklar arasında toplumdaki hızlı kültürel değişimden kaynaklanan bir farklılık olduğunu (Davis, 1940: 523) savunurken, ikinci görüşe sahip olanlar tam aksini savunmakta ve yaş grupları arasındaki farklılıkların abartıldığını ifade etmektedir (Thurnher, Spence ve Lowenthal, 1974: 317-318). Üçüncü ve son görüş olan seçici süreğenlik ve fark görüşüne göre ise kuşaklar arasında hem bir değişim hem de süreğenlik mevcut olmalıdır. Kuşaklar arası değer aktarımı ile ilgili çalışma bulguları bu üç görüş kapsamında incelendiğinde, seçici süreğenlik ve fark görüşünün sıklıkla desteklendiği (örn: Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Grønhøj ve Thøgersen, 2009; Morsümbül 2014a, 2014b) görülmektedir. Aksini belirten çalışmalara rağmen (örn. Grønhøj ve Thøgersen, 2009), birçok çalışmanın bulgusu (örn: Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Morsümbül 2014a, 2014b) Schwartz'ın (1992) yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım boyutunda kuşaklar arasında farklılık olduğu yönündedir. Bir diğer değer boyutu olan özaşkınlık-özgenişletimin kuşaklar arası görüntüsünün ise karışık bir resim ortaya koyduğu; boyutun bir değerinde farklılık diğer değerinde süreğenlik görülebildiği (örn: Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015) saptanmaktadır.

Kişinin yaşamsal koşulları ve sosyo-kültürel bağlam, kişinin değerleri ile ilişkili iki önemli faktördür. Sosyo-ekonomik statü (Erkenekli, 2009), gelir düzeyi (Morsümbül, 2014a, 2014b) ve eğitim düzeyi (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Erkenekli, 2009; Morsümbül, 2014a, 2014b; İdema ve Phalet, 2007) gibi sosyo-demografik faktörler alanyazında sık biçimde değerler ile ilgili etkileri ele alınan temel yaşamsal koşullardır. Değerler ile ilişkilendirildiğinde; diğer sosyo-demografik faktörlere kıyasla, en güçlü etkiyi bireyin eğitim düzeyinin sağladığı görülmekte; eğitim düzeyi yüksek olan gençler yeniliğe açıklık değeri daha çok benimsemektedirler (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Erkenekli, 2009). Eğitim düzeyi, ailelerinin sosyo-ekonomik

koşullarından bağımsız bir şekilde genç kuşağın önceki kuşaktan farklılaşarak benzer değerlere sahip olmasını sağlamaktadır (Erkenekli, 2009). Eğitim düzeyi, kuşaklar arası değer aktarımını etkileyen bir faktör olarak da karşımıza çıkmaktadır. İdema ve Phalet'in (2007), göçmen ebeveyn-ergen çiftleriyle düzenledikleri bir çalışmada ebeveynin eğitim düzeyinin hem doğrudan hem de ebeveynin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü değeri aracılığıyla dolaylı olarak ergenin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü değerlerini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kuşaklar arası değer aktarımının düzeyi cinsiyetler arasında farklılaşmaktadır. Erkeklerle kıyaslandığında kadınlar; yeniliğe açıklık temel değerini daha çok, muhafazacı yaklaşım temel değerini ise daha az benimsemektedir (Gibbons, Stiles ve Shkodriani, 1991; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002). Yeniliğe daha açık olan kadınlar, erkeklere kıyasla ebeveynlerinin değerlerinden daha yüksek düzeyde farklılaşmaktadır (Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Tang ve Dion, 1999).

Değerlere ilişkin araştırmalarda değerlerin sadece biyolojik cinsiyet ile ilişkisi değil, toplumsal cinsiyet ile de ilişkisi incelenmektedir. Değer aktarımının cinsiyet kimliğine bağlı birtakım roller üzerinden şekilleneceği ileri sürülmektedir (İdema ve Phalet, 2007). Toplumsal cinsiyet, toplumsallaştırma ve değer aktarımı temelli kuşaklar arası ilişkileri etkilemektedir. Toplumsallaşma hedefleri ve tutumlar cinsiyetler arasında farklılaşmaktadır. Kadınlar, erkeklere ve önceki kuşaklara kıyasla daha eşitlikçi cinsiyet rolü tutumu ve değerlerine sahip olmakla birlikte kuşak ve eğitim düzeyi farkı olmaksızın ev işleri ve çocuk bakımı odaklı "ev içi" geleneksel rollerini sürdürmektedir (Paçacıoğlu, 2018). Tutum ve değerler ile davranışlar arasındaki farklar, olası bir bilişsel çelişkiye neden olarak bireylerde sıkıntı ve gerginlik oluşturabilmekte; toplumsal beklentilerle şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri kadınlar üzerinde baskı oluşturabilmektedir (Koç, Avcı ve Bayar, 2017). Alanyazında toplumsal cinsiyet rolü stresi olarak kavramsallaştırılan bu durum; bireyin cinsiyetinden beklenen rol ve sorumlulukları yerine getirmede kendini başarısız hissetmesi ile deneyimlenmektedir (Eisler ve Skidmore, 1988: 135). Kadınların deneyimlediği toplumsal cinsiyet rolü stresi düzeyi kadının sağlıklı gelişimini de engellemekte; yüksek kaygı düzeyi (Eisler, Skidmore ve Ward, 1988), depresyon ve günlük yaşam sıkıntıları (Gillespie ve Eisler, 1992) ortaya çıkarmakta ve kadınların ruh sağlığını uzun ve kısa vadede olumsuz etkilemektedir.

Göç, kuşaklar arası değer aktarımını temelden etkileyebilen koşullar oluşturan sosyo-kültürel bir faktördür (İdema ve Phalet, 2007; Morsümbül, 2014a, 2014b). Göçün oluşturduğu yeni sosyo-kültürel koşullar, farklı ülkelerde büyüyen yetişen aile üyelerinin farklı toplumsallaşma hedeflerine maruz kalması ile oluşur. Göç olgusu, süreci deneyimleyen bireylerin iki farklı kültürle temasını mümkün kılmakla birlikte; farklı kuşaklara etki düzeyi değişmekte; daha genç kuşaklar bu temastan daha fazla etkilenebilmektedir (Berry, Kim, Minde ve Mok, 1987). Göçmen ebeveyn bir taraftan benimsediği değerleri çocuklarına aktarmak isterken bir taraftan göç ettiği yeni kültürün toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmaktadır (Kwak, 2003). Göçmen çocuk ve gençler ise yeni kültür ile doğrudan temas edeceleri okul, sosyal etkinlik gibi bağlamların bir parçası haline gelmekte ve yeni kültürün toplumsallaşma hedeflerini hızla benimsemektedir (Berry ve ark., 1987). Dolayısıyla göçmen ailelerde kuşaklar arası değer aktarımı, yerli ailelerden farklı olarak hem kuşağın hem de yeni yaşantının niteliğinin belirlediği bir sosyo-kültürel etki altındadır. Yeni kültür ile temasa geçen –özellikle birinci kuşaktan olan- göçmenler için bu yaşantı zorlu veya tehditkâr olarak algılanabilmekte, kültürleşme stresi deneyimlemesine sebep olmaktadır (Ponizovsky, Radomislensky ve Grinshpoon, 2008). Yanı sıra, dezavantajlı konuma sahip göçmen grup üyelerinin kültürleşme stresini daha çok deneyimledikleri bildirilmektedir (Ponizovsky ve ark., 2009: 70-73). Toplumsal olarak dezavantajlı olarak nitelendirilebilecek önemli bir grup olan kadınlar hem toplumsal cinsiyet rolü stresini (Well, Kolk ve Arrindell, 2005) hem de kültürleşme stresini (Berry ve ark., 1987) yüksek düzeyde deneyimlemektedir.

Bu bulgulardan yola çıkarak bu çalışmanın ikinci amacı; kadınların ve göçmenlerin hayatı anlamlandırmalarının iki temel kaynağı olan cinsiyet ve kültürleşme alanlarına özel stres tepkilerinin belirli birtakım değerleri ne düzeyde benimsedikleri ile ilişkisini incelemektir. Kadınlar, erkeklerle kıyaslandığında toplumsal cinsiyet rolü stresini yüksek düzeyde deneyimlemektedir (bkz. Well, Kolk ve Arrindell 2005). Toplumsal cinsiyet rolü stresi, kadınlarla erkeklerin çeşitli açılardan eşit olanaklara sahip olup olmaması ile ilişkilidir. Kadın ve erkekler arasında belirli birtakım hak ve kazanımlar açısından eşitsizliğin olduğu koşullar, kadınların ruh sağlığı olumsuz etkilenmektedir (Elwér, Harryson, Bolin ve Hammarström, 2013). Ruh sağlığını olumsuz etkileyen psikolojik sıkıntılar (bkz. Eisler, Skidmore ve Ward, 1988; Gillespie ve Eisler, 1992; Well, Kolk ve Arrindell, 2005) toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkilidir. Mevcut

çalışmada cinsiyet eşitliğinin olup olmamasına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği algısının toplumsal cinsiyet rolü stresi ile ilişkisi incelenmiştir.

Dört ana bölümden oluşan bu çalışmada ilk bölüm, çalışmanın iki temel amacına yönelik alanyazın incelemesine ve ulaşılan bulguların detaylandırılmasına ayrılmıştır. Çalışmanın ilk amacına yönelik olarak; kuşaklar arası değer aktarımı ile ilgili kuram ve kavramlar tanıtılarak belirli birtakım sosyo-demografik faktörlerin ve cinsiyet, göç kimliği ile kimliklenme düzeylerinin değerler ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın ikinci amacına yönelik olarak; kadınların ve göçmenlerin hayatı anlamlandırmalarının iki temel kaynağı olan cinsiyet ve kültürleşme alanlarına özel stres tepkileri ile değerleri arasındaki ilişkiler incelenmektedir. İkinci bölümde çalışmanın denenceleri ve araştırma soruları aktarılmıştır. Üçüncü bölüm, araştırmanın örnekleminin özellikleri ile ilgili bilgileri, kullanılan veri toplama araçlarının tanıtımını ve araştırma sürecine ilişkin bilgileri içermektedir. Bulgular bölümünde, araştırmada elde edilen verilerin denenceler doğrultusunda sınındığı analiz sonuçları aktarılmıştır. Dördüncü bölümde ise elde edilen bulgular alanyazındaki çalışma bulguları ışığında açıklanarak yorumlanmış, çalışmanın alana katkısı, sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM (KURAMSAL ÇERÇEVE)

Bu çalışmanın temel amacı; Schwartz'ın (1992) biçimlendirdiği yeniliğe açıklık (openness to change), muhafazacı yaklaşım (conservation), özaşkınlık (self transcendence) ve özgenişletim (self enhancement) olarak adlandırılan dört temel değer aktarımını ardıl iki kuşak göçmen ve yerli kadın grubunda incelemektir. İkinci amaç ise, kadınların ve göçmenlerin cinsiyet ve kültürleşme alanlarına özel stres tepkileri ile değerlerini ilişkilendirerek incelemektir. Bu bölümde bu iki temel amaç için gerekçeleri oluşturan kuramsal ve kavramsal çerçeve ile ilişkili alanyazın bulguları açıklanmıştır.

1. 1. DEĞER KAVRAMI ve TOPLUMSALLAŞMA

Davranış sürecinde nelerin etkili olduğu sorusu ve insan davranışını anlamlandırma çabası insanlık tarihi kadar eskidir. Antropoloji, sosyoloji, felsefe ve psikoloji gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinleri bu konuya ortaklaşan biçimde değer kavramını ele alarak açıklama getirmiştir (akt. Munson ve McQuarrie, 1988: 381). Evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte değer; bireylerin tutum, inanış ve davranışlarının tutarlı bir bütünlük sergilemesinde işlevseldir. Bireyin değerleri; düşünme, arzulama, tercih etme ve davranış geliştirme süreçlerine rehberlik eden birer yol göstericidir. Birey yaşamında ön plana çıkardığı değerler yoluyla; durum ve olaylar karşısındaki ilgi, önem ve alaka düzeyini belirler (Posner ve Munson, 1979: 2). Dolayısıyla değerler ne düşünüp hissettiğimizden nasıl düşünüp davrandığımızı kadar tüm bilişsel ve davranışsal süreçlerimizi etkilemektedir.

Schwartz ve Bilsky (1987: 551) geniş kapsamlı incelemeleri sonucunda, alanyazındaki değer tanımlarını beş üst kategoride gruplandırmışlardır. Beş üst kategoriye göre değerler: (1) bir çeşit inanç olup (2) arzu ve davranışlarla ilişkilidirler. (3) Davranış ve olayların seçiminde ve değişiminde işlevseldirler ve (4) belirli durumlara özgü olmayıp kişinin bütün davranışlarına etki ederek bireylerin biliş, beceri ve davranış düzeyinde tutarlı bir bütünlük sergilemesinde etkin rol oynamaktadırlar. Son olarak değerler (5) bireyin atfettiği öneme göre sıralanarak bireyin yaşamına rehberlik etmektedirler. Görece daha benimsenen değerler yaşama daha güçlü rehberlik etmektedirler.

Değerler ile ilgili psikoloji alanyazını incelendiğinde sosyal psikoloji alanından Milton Rokeach (1973) ve Shalom Schwartz'ın (1992) çalışmaları dikkat çekmektedir. Rokeach tarafından geliştirilen Değer Anketi ve düzenlenmiş hali kendisinden sonraki pek çok araştırmacı tarafından değerleri değerlendirme aracı olarak kullanılmıştır (Smith-Lovin, 1981: 1330). Rokeach'a getirilen birtakım eleştiriler (bkz. Gorsuch, 1970: 139; Schwartz, 1997) sonraki değer araştırmalarının yönünü de belirlemiştir. Rokeach'ın çalışmalarından etkilenen ve kurama getirdiği yapıcı eleştiriler ile çalışmalarına yön veren Schwartz, alanda önemli bir isim haline gelmiştir. Değerler alanyazınının kuramsal çerçevesini uzun yıllar boyunca Schwartz'ın (1992) Temel İnsani Değerler Kuramı (Basic Human Values Theory) oluşturmuş ve böylece değerlerin diğer psikolojik olgularla ilişkilerini ele alan bir alanyazın birikmiştir. Takip eden bölümde Schwartz'ın çalışmalarına yer verilerek, oluşturduğu Temel İnsani Değerler Kuramı'nın (1992) gelişim aşamaları açıklanacaktır.

1. 1. 1. Schwartz Değer Kuramı

Schwartz (1992) Temel İnsani Değerler Kuramı'nın temeli, Schwartz ve Bilsky'nin (1987, 1990) çalışmalarına dayanmaktadır. Schwartz ve Bilsky (1987, 1990); (1) değerlerin yapısı, evrenselliği, kültürel geçerliğine ve (2) kaynağına ilişkin denenceleri olan çalışmalar düzenlemeleri, ve (3) değerlerin yapısını değerlendirmeye olanak sağlayan ilk ölçüm aracını geliştirmeleri yönüyle alanyazında kendilerinden önceki araştırmacılardan farklılaşmaktadırlar. Böylelikle değerler konusu, kuramsal bir zeminde (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60) ele alınabilmiştir.

Schwartz ve Bilsky'nin (1987) alanyazına önemli katkı sunan ilk çalışması, değerlerin bir yapısının olup olmadığını Yahudi öğretmen ve Alman lise öğrencilerin katılımı ile test ettikleri araştırmalarıdır. Araştırmacılar bu çalışmalarında değerlendirme aracı olarak, o dönemde yaygın olarak kullanılan Rokeach (1973) Değer Anketi'nden yararlanmışlardır. Bulgular, değerlerin dört boyutlu yapısının olduğu yönündedir. Bu dört boyut değer; hedefi (amaçsal veya araçsal), ilgi alanı (bireyci, toplulukçu, bireyci-toplulukçu bir arada), bireyin yaşamındaki önem düzeyi aralığı (çok önemli-hiç önemli değil) ve güdüsel kaynağıdır. Kuramın ilk aşamalarında, Rokeach'ın (1973) amaçsal ve araçsal değer sınıflandırması yapı içerisinde esas alınsa da kuram geliştikçe değişmiş,

değerler amaçsal ve araçsal olup olmamalarına göre değil güdüsel tiplerine göre (Schwartz, 1994) sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada; her güdüsel tipte, amaçsal ve araçsal olarak nitelendirilebilecek değerler birlikte temsil edilmektedir. Schwartz'ın değerlerin yapısının dördüncü boyutu olarak önerdiği güdüsel kaynağı ile ilgili açıklamaları alanyazına sunduğu bir diğer önemli katkıdır. Schwartz'a (1994: 21) göre; insan ve grupların karşılanması gereken birtakım evrensel gereksinimleri vardır. Değerler, üç kategoride sınıflandırılan evrensel gereksinimleri gidermek için güdülenmektedir. Bu üç evrensel gereksinim bireylerin; (1) biyolojik bir organizma olmalarından kaynaklanan gereksinimleri, (2) sosyal etkileşim kurma gereksinimi ve (3) grup yapısının korunma ve grubun hayatta kalmasını sağlayan gereksinimler olarak sıralanmaktadır. Schwartz'a göre on güdüsel değerden her biri bu evrensel gereksinimlerden bir ya da birkaçını karşılamaktadır. Örneğin; sosyal standartlar açısından kişisel başarı elde etme isteğine karşılık gelen başarı güdüsel değeri, bireylerin etkileşim kurma ve grup yapısını koruma gereksiniminden kaynaklanmaktadır.

Schwartz'ın (1992) Değer Kuramı'nın temelini oluşturan bir diğer çalışma yine Schwartz ve Bilsky'ye (1990) aittir. Bu çalışmada yazarlar, 1987 yılındaki çalışmalarını sonucunda öne sürdükleri insan değerlerinin yapı ve içeriğine ilişkin denencenin evrenselliği sorgulanmıştır. Yedi ülkenin katılımı ile düzenlenen çalışmada 36 değeri içeren Rokeach (1973) değer listesi kullanılmıştır. Gerçekleştirilen Enküçük Alan Analizi sonucunda tüm örneklem grubunda beliren 7 ortak güdüsel değer tipi saptanmıştır. Bu yedi ortak güdüsel değer; toplum yanlılığı (prosocial), sınırlayıcı uyma (restrictive conformity), haz, başarı, olgunluk, öz-yönetim ve güvenlidir. Güç değeri ise yalnızca Hong Kong örneğinde belirmiştir. Yazarlar, evrensellik varsayımının doğrulanması için çalışmanın tüm kültürlerde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamakla birlikte, bulguların evrensellik varsayımını desteklediğini ifade etmişlerdir. İlerleyen zamanlarda değerlerin içeriğine yönelik birtakım düzenlemeler yapılarak kuram geliştirilmiştir.

Kuramın güncel hatları ise Schwartz'ın (1992) geniş çaplı kültürlerarası çalışması ile belirlenmiştir. Schwartz'ın (1992) yirmi ülkenin katılımı düzenlediği kültürlerarası çalışmada değerlerin yapı ve içeriğinin evrenselliği geniş çaplı bir örneklem ile test edilmiştir. Çalışmada, Rokeach'ın (1973) değer listesinin yanı sıra kültürel yaygınlığı çok (örn. başarı) ve az (örn. bağlanma detachment) olduğu düşünülen 11 değer tipine yer

verilmiştir. Gerçekleştirilen Enküçük Alan Analizi sonucuna göre, 10 değer tipi tüm örneklem grubunda belirmiş fakat 11. değer tipi olan maneviyat (spirituality) değerinin ise yalnızca 8 örneklem grubunda belirlediği bulunmuştur. Böylece evrensel olduğu düşünülen 10 değer tipine ulaşılmıştır. On güdüsel değer tipi; tanımları, açıkladığı değerler ve kaynakları ile Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Schwartz’ın (1992) Kuramındaki On Güdüsel Değer Tipi

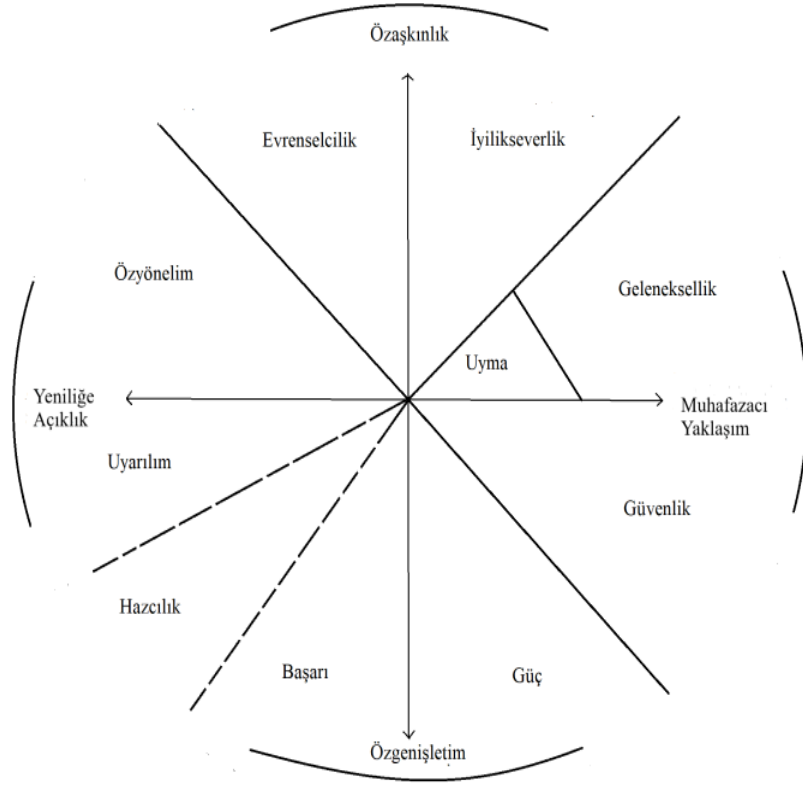
Tanım	Açıklayan değerler	Kaynak
Güç: Sosyal konum ve prestij sahibi olma, insanlar ve kaynaklar üzerinde baskı kurma ve onları kontrol etme isteği.	Sosyal güç sahibi olmak, zengin olmak, yetki sahibi	Etkileşim Grup
Başarı: Sosyal standartlara göre edinilmek istenen kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak, yetenekli olmak, hırslı olmak	Etkileşim Grup
Hazcılık: Duyusal zevk ve haz arayışı.	Haz almak, hayatı eğlenceli bir şekilde yaşamak	Organizma
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışında olup, hayata meydan okumak	Korkusuz olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecan odaklı bir hayat yaşamak	Organizma
Özyönelim: Düşünce ve davranışlarda bağımsız olma isteği.	Yaratıcı olmak, meraklı olmak, özgür olmak	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik: Bütün insanlar için anlayışlı ve hoşgörülü olmak, doğa ve insanın esenliğini korumak.	Açık fikirli olmak, toplumsal adaleti benimsemek, eşitlikçi olmak	Organizma Grup
İyilikseverlik: Bireyin yakın etkileşimde bulunduğu insanların iyiliğini istemesi ve onları güçlendirmek için çabalaması.	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik: Kültürel ve dini uygulamalara bağlılık	Alçakgönüllü olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek, dindar olmak	Grup
Uyma: Başkalarına zarar verme veya toplumsal beklentilere ters düşmekten kaçınma yönünde davranış ve dürtüleri kısıtlamak	Kibar olmak, itaat etmek, ebeveyn ve yaşlılara saygı göstermek.	Etkileşim Grup
Güvenlik: Kişinin kendisi, ilişkileri ve toplum için güvenlik ve istikrar arayışı içerisinde olması.	Ulusal güvenlik yanlısı olmak, toplumsal düzen isteği, temiz olmak	Organizma Etkileşim Grup

Temel kaynak: Schwartz (1994: 22)

Uluslararası alanyazında, evrensel olduğu tespit edilen birey düzeyindeki güdüsel değerlere ek olarak kültüre özgü birey düzeyindeki değerlerin eklenmesi ile Schwartz'ın iki ana boyut ve 10 değer tipinin yapı ve içeriğinin elde edilebilirliği sınanmıştır (bkz. Schwartz, 1992). Ulusal alanyazın bu kapsamda incelendiğinde, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'nın (2000) çalışmasının bulguları; kültüre özgü birey düzeyindeki değerlerin (misafirperverlik, kadında namus, erkeğin üstünlüğü) Schwartz'ın değer tipleri altında toplandığı yönündedir. "Kadında namus" ve "erkeğin üstünlüğü" değerleri geleneksellik; misafirperverlik değeri hem güvenlik hem uyma değer tiplerinin altında sınıflanmaktadır. Demirutku ve Sümer'in (2010) çalışma bulgusu da aynı yöndedir. Çalışma bulguları sonucunda, kuramsal modelden küçük düzeyde beklendik sapmaların olduğu ve genel olarak Türk örneklem grubunda yapının korunduğu (Demirutku ve Sümer, 2010: 21-22; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 69) ve Portre Değerler Anketi'nin (PDA) psikometrik açıdan yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yanı sıra, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'nın (2000) çalışmasında yukarıda adı geçen kültüre özgü birey düzeyindeki değerler, Schwartz'ın muhafazacı yaklaşım temel değerinin güvenilirliğini yükseltmektedir. Diğer bir deyişle, kültüre özgü değerler kuramsal model içerisinde yer almakla beraber modelin güvenilirliğini de artırmaktadır.

Schwartz (1992: 13-15) kuramsal modelinde; on güdüsel değer tipi arasındaki dinamik uyum ve çatışma ilişkisine göre konumlanmaktadır. Birbirine karşıt olan değerler, değerlerin iki boyutlu yapısını oluşturmaktadır. Bu iki karşıt boyut; yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık-özgenişletim'dir (Schwartz, 1992: 43-44). Kuramsal model, bir çember üzerinde konumlanan değerler ile tasvir edilmektedir. Birbirine yakın değerler ile uyum içerisindedirler. Değerler birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki uyum azalmaktadır ve çapraz konumlanan değerler çatışmaktadır. Çatışan değerlerin bir arada bulunması, psikolojik ve/veya toplumsal kargaşaya sebep olmaktadır. İlk gruptaki değerler bağımsızlığa ve değişime vurgu yaparken ikinci gruptaki değerler kendini kısıtlamak ve düzeni korumakla ilişkilidir. Schwartz'ın değer tipleri, temel değerler ve iki boyut arasındaki ilişkiye dair model Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. Schwartz'ın Değer Tipleri, Temel Değerler ve İki Boyut Arasındaki İlişki Modeli

Schwartz'ın (1992: 44-45) düzenlediği çalışmada, değerler arasındaki uyum ve çatışma ilişkisinin tüm örneklem gruplarında tutarlı olduğu yönünde sonuçlanmıştır. Birbirinin yanında konumlanan değerler, bir üst kategori olan dört temel değeri (yeniliğe açıklık, özgenişletim, muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık) oluşturmaktadır. Hazcılık güdüsel değer tipi, yeniliğe açıklık ve özyönelim temel değerlerinin ikisinde de temsil edilmektedir. Schwartz (2003: 277); çalışmalarda ince ayrıntılara ihtiyaç duyulmaması koşulunda, dört temel değer kullanılabileceğini ifade etmiştir. Literatür incelendiğinde, değer çalışmalarında dört temel değer sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (örn. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Erkenekli, 2009; Morsümbül, 2014a, 2014b). Dört temel değer, kapsadıkları güdüsel değerler ile birlikte Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Schwartz Tarafından Önerilen Dört Temel Değer

Temel değerler	Açıklayan değerler
Yeniliğe açıklık	Özyönelim Uyarılım Hazcılık
Muhafazacı yaklaşım	Geleneksellik Uyma Güvenlik
Özaşkınlık	Evrensellik İyilikseverlik
Özgenişletim	Başarı Hazcılık Güç

Temel değerlerin evrenselliğinin yanı sıra; birey ve gruplar her bir değeri farklı derecede önemsemekte, yaşam amaçlarına uygun değerleri benimseyerek öncelikli değerleri (yaşamlarında ön plana çıkardıkları değerler) bakımından birbirlerinden farklılaşmaktadırlar (Schwartz, 2012: 3-4). Farklı değerleri kazanmak ya da aynı değere farklı derecede önem vermek, değerleri kazanım evremizi içeren toplumsallaşma süreci ile yakın ilişkilidir. Takip eden bölümde değerlerin toplumsallaşması konusu ele alınacaktır.

1. 1. 2. Değerlerin Toplumsallaşması

Toplumsallaşma, kişinin ait olduğu sosyal grubun özelliklerini taşıyacak bir birey olması için beceriler edinme ve çevresiyle uyumunu kolaylaştıracak sosyal norm, davranış kalıpları gibi öğretileri kazanım sürecini ifade etmektedir. Değerlerin toplumsallaşması, bireyin yetişkinlik sürecinde toplum ile uyum içerisinde olmasını sağlayacak değerleri daha çok benimsemesi ve yaşamında ön planda tutması yoluyla gerçekleşmektedir. Alanyazın incelendiğinde (örn. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015), belirli değerlerin kuşaklar arasında aktarım gücünün kültürden kültüre farklılaşabildiği gözlenmektedir. Örneğin, toplulukçu kültürler ile düzenlenen çalışmalarda (bkz. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran 2015; Morsümbül, 2014a; 2014b) özaşkınlık değerinin kuşaklar arası aktarımının güçlü olduğu görülmektedir. Toplulukçu kültürlerde, toplumda yaşayan bireylerin büyük bir kısmı grup çıkarlarını gözetmekte ve

kendilerini grup ilişkileri ile tanımlamaktadır. Dolayısıyla, evrenselcilik (hoşgörü ve anlayış içerisinde tüm insanların iyiliğini isteme) ve iyilikseverlik (yakın olduğu insanların esenliğini ve çıkarını istemek) değerlerini kapsayan özaşkınlık değerinin korunması toplulukçu kültürler için işlevseldir. Böylelikle her kültür, belirli değerlerin sürekliliğini sağlamaktadır. Kültür, o topluma doğup başarılı bir toplumsallaşma sürecinden geçen her birey aracılığıyla da ileride aktarımın sorumluluğunu üstlenecek yeni mirasçılar edinmektedir. Böylece de bir toplumdaki bireylerin hâlihazırdaki becerileri ve benimsediği öğretiler sahip oldukları değerler ile tutarlı bir bütün sergilemektedir. Bu sebeple, kazanılan tüm beceri ve öğretilerin üzerinde değer kazanımının etkisi söz konusudur.

Değerlerin toplumsallaşması; aile, okul, medya ve teknoloji gibi daha geniş sosyokültürel faktörlerin etkisi altındadır. Toplumsallaşma sürecinin ilk basamağı ailedir. Kuczynski and Grusec (1997), ailenin toplumsallaştırma sürecinde iki işlevi olduğuna dikkat çekmiştir. İlk olarak aile, zamanlarının çoğunu ebeveynleriyle geçiren çocuklar ile ebeveyn arasında oluşan etkileşimin başarılı bir toplumsallaşma için gereken iletişim bağlamı olarak işlev görür. Aile ile ilgili diğer önemli nokta ise, ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrol mekanizmasıyla onların sosyal olarak kabul edilen davranışlarını onaylamaları, uygun davranışları öğrenmeleri ve sergilemelerine yardımcı olmaları işlevidir (akt. Grusec, 2002: 143). Ebeveynler, ailenin daha genç üyelerini ileriki yaşlarına ve temelde yetişkinlik sürecine hazırlamakta, böylece de aile çocuğunun topluma uyumunu kolaylaştırıcı işlevleriyle bireyin toplumsallaşması sürecinde temel bir rol oynamaktadır.

Toplumsallaşma yaklaşımına göre, çocuklar farklı norm ve kurallara sahip gruplarla etkileşime girmeleri ve sosyopolitik ideolojilerdeki hızlı değişimin etkisi ile ailelerinden farklılaşmakta ve bu farklılık yaşamları süresince korunmaktadır (Miller ve Glass, 1989). Min, Silverstein ve Lendon'un (2015) 1971 ve 2000 yılında düzenlenen boylamsal çalışması toplumsallaşma yaklaşımını desteklemektedir. Ebeveyn-çocuk çiftlerinin katılımıyla düzenlenen çalışmada, kişisel bir değer olarak ele alınan dini muhafazacı yaklaşım ve toplumsal bir değer olarak ele alınan cinsiyet rolü ideolojilerinin kuşaklar arasındaki aktarımı incelenmiştir. Bulgulara göre, her iki zaman diliminde de ebeveynler; çocuklarına kıyasla daha dindar ve cinsiyet rolü açısından daha az eşitlikçi tutumlara sahiptirler. Yetişkinlik dönemindeki çocuklar, dini inanç ve cinsiyet rolü

ideolojileri açısından yaşamın ik yıllarına kıyasla ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde farklılaşmaktadırlar. Bu çalışmada değerlerin kalıcılığı da incelenmiş; ebeveynlerin değerlerinin yaklaşık 30 yıl sürecinde çocuklarınınkine oranla daha kalıcı olduğu, çocukların değişime daha hızlı ayak uydurdukları bulunmuştur. Çalışmanın önemli bir diğer bulgusu ise; cinsiyet rolü tutumları ile karşılaştırıldığında dini inancın kuşaklar arasında daha yüksek düzeyde aktarılması ve zaman içerisinde değişime daha az uğramasına dair olmaktadır. Çalışmanın yazarlarının bu bulguyu dini inançların cinsiyet rolü tutumlarına göre daha yüksek düzeyde aile temelli olduğu ve görece daha kalıcı bir doğasının olduğu biçiminde yorumlamıştır (Min, Silverstein ve Lendon, 2015: 118). Cinsiyet rolü tutumları gibi toplum kaynaklı değerlerin ise kuşaklar arası değişime ve zamanın etkisi ile farklılaşmaya daha açık olabileceği ortadadır. Muhafazacı yaklaşım altında ele alabileceğimiz dini inanış/dindarlık gibi daha kalıcı değerlerin aktarımı için aile bağlamının önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte ailedeki değer farklılıkları, ailenin farklı yönde toplumsallaşmaları olası olan üyelerden de oluştuğunu göstermektedir. Ailede toplumsallaşma konusu takip eden bölümde detaylandırılmaktadır.

1. 1. 3. Ailede Toplumsallaşma

Tüm bireyleri ile birlikte aile, toplumsallaşma sürecinde aktiftir. Aileye has birtakım özellikler (örn. ailenin kültürü aktarmadaki motivasyonu, aile dayanışması) ebeveynden çocuğa değer aktarımının düzeyini etkilemektedir. Schönflug (2001), değişken bir kültürel bağlamda yaşayan ebeveynlerin çocuklarının gelecekteki olası uyum problemlerini engellemek için kendi kültürel değerlerini aktarmada daha düşük motivasyon gösterdiklerini ifade etmiştir (akt. Friedlmeier ve Trommsdorff, 2011). Benzer biçimde, çalışmanın yazarları tarafından oturmuş bir sisteminin olduğu ifade edilen ABD’de bireyci ve kolektivistik değerlerin ikisinde de anne-çocuk arasında benzerlik görüldüğü, komünizm sonrası çalkantılı bir dönemin yaşandığı ifade edilen Romanya’da ise ebeveynlerle çocukların değerlerinin benzemediği sonucuna ulaşılmıştır (Friedlmeier ve Trommsdorff, 2011). Dolayısıyla aktarımın çocukların değişen sosyo-kültürel bağlama uyum sağlamasını amaçlayan kolektif bir bilinçle gerçekleşmesi, sonraki kuşak için işlevsel olmaktadır. Yanı sıra aileye has özellikler bireylerin gelecekte

maruz kalacakları toplumsal değerlere hazır oluşlarını etkilemektedir. Min ve ark.'nın (2015) düzenledikleri boylamsal bir çalışmada aile bağlamında dayanışma algısının toplumsal bir değer olarak ele alınan cinsiyet rolü tutumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bulgulara göre çocukluk döneminde aile dayanışmasını yüksek düzeyde algılayan çocukların yetişkinlik döneminde cinsiyet rolü tutumları daha eşitlikçidir.

Aile kendi değerlerini bir sonraki kuşağa aktarsa da toplumsallaşma süreci içerisindeki birey, zamanın ruhunun niteliklerini belirlediği sosyokültürel bir etki altındadır. Dolayısıyla, sosyo-kültürel bağlam ile sürekli etkileşim halindeki bireyin toplumsallaşması sosyo-kültürel bağlamın kendine has amaç, değer ve beklentilerinden etkilenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1998: 47-53). Bireyler gelişirken, ailenin ve daha geniş diğer sosyo-kültürel bağlamların ortaklığı ve aracılığı ile yaşadıkları çevreye özgü sosyal norm ve davranış kalıplarına maruz kalarak toplumsallaşır. Kağıtçıbaşı (1998: 57) ebeveynlerin değerlerinin, kendi ebeveynlik davranışlarını etkilediği için, toplumsal değerlere kıyasla çocukları üzerinde daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Çalışma bulgularına göre; çocukların değerleri, özellikle belirli bazı değer boyutlarında, ebeveynlerinkinden sıklıkla farklılaşmaktadır (Erkenekli, 2009; Akarslan-Esen ve Cesur, 2015; Karakitapolu-Aygün ve İmamoğlu 2002; Morsümbül 2014a, 2014b). Sosyo-kültürel bağlamın gelişen bireyle zaman içerisinde temas noktalarının arttığı ve yapısının ise değişime açık olduğu da hatırlanmalıdır. Böylece, bireylerin kendilerini ile aynı zamanda dünyaya gelen kişilerle ortak toplumsallaşma hedeflerine maruz kalırken; kendilerinden önce ve sonra dünyaya gelen kişilerden farklılaşmaları olasıdır. Uluslararası alanyazında kuşaklar arası fark fenomeni olarak adlandırılan bu durum sonraki bölümde kuşaklar arası etkiler başlığı altında açıklanmaktadır.

Aile üyelerinin farklı toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmaları olgusu göç bağlamında da olasıdır. Göçmen aileler, farklı yaşlarda göç eden ve ev sahibi ülkede doğan üyelerden oluşabilmekte ve bu sebeple üyeleri farklı toplumsallaşma hedeflerine maruz kalabilmektedir (Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013). Aileler kendi kültüründen farklı olan bir ülkeye göç ettiğinde gerek kendi isteğiyle gerekse isteği dışında kültürel ve psikolojik süreçlere maruz kalmakta ve kültürleşmeden kaynaklı bir değişime girebilmektedir (Redfield, Linton ve Herkovits, 1936). Ebeveynler kendi etnik kültürünü korumak ve aktarmak noktasında çaba ve strateji geliştirirken çocukları hem aile

hayatında deneyimledikleri kültürel norm ve pratiklerin hem de ev sahibi kültürün norm ve pratiklerinin etkisi altında olup hangisini benimseyecekleri konusunda bir seçim yapmaları gerekmektedir. Süreç çocukların çift kültürlü kimliklenmesi ile sonuçlanabilmektedir (Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013, ss. 177-181). Göçmen çocuklar kendi ebeveynlerine göre, ev sahibi ülkenin kültürel değerlerine daha çok maruz kalmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, ev sahibi ülkede doğan göçmen çocukların köken ülkede doğan çocuklara göre çift kültürlü (bicultural) olmayı ya da ev sahibi kültürle bütünleşmeyi daha çok tercih etmeleri gösterilmektedir (Gil, Vega ve Dimas, 1994).

Göçmen ailelerde ebeveynler köken kültürün etkisinde yetişmiş iken çocukları akran grupları, okul ve medyanın aracılığı ile oluşan kültüre maruz kalmakta (Costigan and Dokis, 2006) ve çocuklar ev sahibi kültüre daha kolay uyum sağlamaktadırlar. Bu durum göç sonrasında ebeveyn ve çocuk arasında çatışmaya neden olabilmektedir (Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013, ss.177-178). Renzaho, Dhingra, ve Georgeou (2017) tarafından göçmen ebeveyn ve 18-24 yaş arasındaki genç yetişkinlerin katılımı ile düzenlenen çalışmanın bulguları da bu yöndedir. Bu çalışmada göçmenlerin kültürleşme stresi ve kuşaklar arası çatışma konusu ile nasıl mücadele ettikleri üç uzman tarafından yönetilen tartışma grupları düzenlenerek incelenmiştir. Tartışma gruplarında ortaya çıkan konuları tespit etmeye yönelik analiz sonucunda beliren temalardan biri olan kuşaklar arası kültürleşme farkı dikkat çekicidir. Bulgular; göçmen ailelerde kuşaklar arası kültürleşme farkının ortaya çıkmasında, ailenin öneminin kaybı ve kuşaklar arası çatışmanın etkisi olduğunu yönündedir. Ebeveynler çocuklarının kendileri yanında vakit geçirmemeleri ile aileden ve kültürlerinden kopmalarından rahatsızlık duyduklarını belirtmektedir. Yanı sıra kuşaklar arası kültürleşme farkı üzerinde okullaşmanın etkisi de vurgulanmıştır. Çocuklar, ev sahibi kültürün değerleri ile okul ortamında tanışmakta ve bu değerlere ebeveynlerine kıyasla daha çok maruz kalmaktadırlar. Yanı sıra genç kuşak artan medya kullanımı ile popüler kültürün toplumsallaştırma hedeflerine kolaylıkla maruz kalmaktadır. Okullaşma ve küreselleşmenin etkisi ile daha genç kuşak, farklı insanları ve farklı değerleri aile büyüklerine göre daha kolay kabul etmekte ve benimsemektedir.

1. 2. KUŞAKLAR ARASI ETKİLER

Değerlerin çocukta toplumsallaştırıldığı birincil sosyo-kültürel bağlam ailedir ve ailede değerler kuşak ilişkileri aracılığıyla aktarılmaktadır. Kuşak kavramının birden çok tanımı olmakla beraber genel anlamıyla kuşak, toplumdaki yaş gruplarının belirli bir tarihsel zaman içerisinde konumlandırılmasını (60'lar kuşağı) ifade etmektedir (Pilcher, 1994, ss. 481). Kuşak kavramının daha kapsamlı bir tanımına göre ise; bir yaş grubunu (örn. 40-65), gelişim dönemini (örn. Orta yaş), bir zaman aralığını (örn. 30 yıl) ya da zamanın ruhunu (örn. Hippiler) ifade etmektedir (Troll, 1970: 199-201). Türk Dil Kurumu ise kuşağı “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişiler topluluğu” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla kuşak tanımı; benzer özellikler paylaşmaları ve ortak bir maziye sahip olmaları nedeniyle benzer toplumsal değer, tutum ve inanışlara sahip olabilecek aynı yaştaki bir sosyal grubu ifade etmektedir. Yanı sıra aynı yaştakiler kendilerinden önceki ve sonraki kuşaktan sahip oldukları değer, tutum ve inanış açısından farklılaşabilmektedirler. Kuzey Amerika sosyoloji literatüründe kuşaklar arası fark olarak adlandırılan fenomenin nasıl tanımlandığı ise bir diğer önemli mevzudur (Kuşdil, 2000: 34). Kuşaklar arasında fark var mıdır? Yok mudur? Yoksa kuşaklar arasında belirli koşullara has/ seçici bir benzerlik ve farklılık mı mevzu bahistir? Bu bölümde kuşaklar arası etkilere dair üç farklı görüş aktarılarak, özellikle değer aktarımına dair ileri sürdükleri önermeler açıklanacaktır.

1. 2. 1. Kuşaklar Arası Etkilere Dair Üç Görüş

Kuşaklar arası etkilere dair üç türden görüşü ele alacağımız bu bölümde öncelikle *fark vardır* görüşü açıklanacaktır. Kuşaklar arasındaki temel bir fark olduğunu ileri süren bu ilk görüşe göre, Batı toplumundaki hızlı kültürel değişimlerin temelinde artan yaş ile azalan toplumsallaşma hızı ve yaş grupları arasındaki psikolojik-fizyolojik ve sosyolojik düzlemdeki birtakım farklılıklar etkilidir (Davis, 1940: 526-529). Hızlı bir değişimde, zamanın ruhuna ayak uydurmak için ebeveynlerin de gençlerden öğreneceği birkaç şey vardır (Mead, 1979; akt. Kuşdil, 2000: 35). Margaret Mead'in dikkat çektiği ve değişimin beraberinde getirdiği ve alışık olmadığımız oldukça yeni durumlara uyumun önemine dair bu fikir, eski kuşağın yepyeni bir duruma tepkisinin uygun olmayacağı için kuşaklararası süreksizliğin daha uyumsal olduğuna dair fikri de destekler. Dolayısıyla kuşaklar arasındaki fark kırsal yerleşimlerdenense değişimin gerçekleştiği endüstrileşmiş bağlamlar

veya şehirler için daha hayatidir. Bu görüşe göre kuşaklar arası fark; değişime bağlı bir uyumu içermektedir.

Tartışmanın diğer tarafını temsil eden ikinci görüşe göre kuşaklar arasında *fark yoktur* ve yaş grupları arasındaki farklılıklar abartılmaktadır (Thurnher, Spence ve Lowenthal, 1974: 317-318). Yetişkin ve gençler arasındaki çatışma nedenleri yüzeysel mevzulardan kaynaklanmaktadır (Thurnher, Spence ve Lowenthal, 1974). Kuşaklar arasındaki farklılıkları yaş döneminin geçici bir özelliği olarak ele alan gelişimsel yaklaşımın görüşleri kuşaklar arasında fark yoktur görüşünü desteklemektedir. Bu görüşe göre çocuğun değerleri kimlik arayışında olduğu ve diğerleri ile yakınlık kurduğu dönemde ebeveynlerininkinden farklılaşır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde ebeveynlerin ailenin genç üyelerine rehberlik etme sorumluluğu hissettiği üretkenlik döneminde ise bu farklılık azalır (Bengtson and Kuypers, 1971; akt. Thompson, Clark ve Gunn, 1985: 914).

Üçüncü görüş olan *seçici süreğenlik ve fark görüşüne* göre ise, kuşaklar arasında hem değişim hem de süreğenlik mevcut olmalıdır. Aile hem değerlerin yeni kuşaklara aktarıldığı hem de hızlı bir değişimle karşılaştığında yeni davranışsal tepkilerin doğma ihtimalinin olduğu bir bağlamdır (Bengtson, 1970). Yanı sıra ebeveynler, yeni kuşağın toplumla uyumlu bir biçimde yaşamasını sağlamak amacıyla; kendilerinin benimsemedikleri birtakım değerleri çocuklarına kazandırmak isteyebilmektedirler (Trommsdorff, 2011). Dolayısıyla ebeveynler ve çocukları birtakım değerler açısından birbirinden farklılaşabilmektedir.

Değişimi vurgulayan fark vardır görüşü kuşaklar arasında aktarımın olmadığını; süreğenliği vurgulayan fark yoktur görüşü ise aktarımın olduğunu önermektedir. Üçüncü ve son görüş olan seçici süreğenlik ve fark görüşünde ise aktarımın varlığını farklı sosyokültürel faktörlere bağlı olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla kuşak farkı; cinsiyet veya etnik kimlik gibi birbirinden oldukça farklı düzeylerdeki bir grup etken ile belirlenebilir (Nguyen ve Willimas, 1989: 506). Alanyazın incelendiğinde çalışma bulgularının seçici süreğenlik ve fark görüşünü desteklediği sonucuna ulaşılmaktadır (örn: Akarslan-Esen ve Cesur; Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Morsümbül 2014a, 2014b). Takip eden bölümde seçici süreğenlik ve fark görüşünü destekleyen çalışmalar ele alınacaktır.

1. 2. 1. 1. Seçici Süreğenlik ve Fark Görüşünü Destekleyen Kuşaklararası Çalışmalar

Bu bölümde kuşaklar arasında hem süreğenliğin hem de değişimin mevcut olduğunu ifade eden seçici süreğenlik ve fark görüşünü destekleyen çalışmalara yer verilecektir. İnceleyeceğimiz ilk çalışma Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran (2015)' a aittir. Vietnam'da yaşayan anne-baba ve ergen çocukları arasındaki değer benzerliği ve farklılığı incelenmiştir. Bulgulara göre yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım ve özgenişletim temel değerlerinde kuşaklar arası farklılık görülmektedir. Ergenler ebeveynlerine kıyasla muhafazacı yaklaşım temel değerini daha az benimserken yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerlerinin ise daha fazla benimsemektedir. Diğer bir deyişle; ergenler, ebeveynlerine göre; yeni yaşantılara daha açık olmanın yanı sıra insanlar ve kaynaklar üzerinde daha fazla hâkim ve sosyal olarak başarılı bir statüde olmayı istemektedirler. Özaşkinlik temel değeri ise kuşaklar arasında süreğenlik göstermektedir. Diğer bir deyişle, Vietnam örneğinde hoşgörülü olma, canlıların iyiliğini isteme ve yakın çevresini koruyup onlara yardımcı olma ile tanımlanan özaşkinlik temel değeri kuşaklar arasında benzer düzeyde ifade edilmektedir. Çalışmanın yazarları; özaşkinlik temel değerinin kuşaklar arasında aktarılmasının toplulukçu kültürlerde işlevsel olduğunu vurgulamaktadırlar. Bireyci bir toplum olan Danimarka'da ebeveyn ve çocuklarının katılımı ile düzenlenen Grønhøj ve Thøgersen (2009)'in çalışmasının özaşkinlik temel değerine dair farklı yönde sonuçlanan bulgusu da bu çıkarımı desteklemektedir. Bu çalışmada ebeveyn ve ergenlerin; muhafazacı yaklaşım temel değeri içerisinde konumlanan uyuma ve güvenlik değerleri arasında anlamlı farklılık görülmemiştir. Geleneksellik değer ortalamaları incelendiğinde ise ergenlerin puan ortalamalarının ebeveynlerine göre anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmektedir. Ergenler geleneksel değerleri daha az benimsemekte, ebeveynleri ile karşılaştırıldığında dini ve kültürel uygulamalara daha az bağlı görünmektedir. Bununla birlikte, hem Vietnam'da hem de Danimarka'daki ergenlerin ebeveynlerine göre değişime daha açık, daha az geleneksel olmaları dikkat çekicidir. Yanı sıra gençler, insanlar ve kaynaklar üzerinde baskınlık kurmayı, kişisel bir başarı edinmeyi, bedensel uyarılım ve doyum arayışını içeren özgenişletim temel değerini daha çok benimsemektedir. Yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerlerinin iki farklı kültürde de kuşaklar arasında değişim göstermesi ile bazı değerlerin değişime daha müsait olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ulusal alanyazın kapsamında ele alacağımız Morsümbül'ün (2014a, 2014b) çalışması da bulguları desteklemektedir. İç göç geçmişi olan genç (18-38), orta yaş (39-59) ve yaşlı (60 ve üstü) olarak sınıflandırılan üç kuşaktan kadın ve erkeğin katılımı ile Ankara ilinde düzenlenen çalışmada değerlerin kuşaklar arası aktarımı incelenmiştir. Bulgulara göre genç kuşak orta yaş ve yaşlı kuşağa göre yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerini daha çok benimserken muhafazacı yaklaşım temel değerini daha az benimsemektedir. Yanı sıra bu çalışmada özaşkınlık temel değeri kuşaklar arasında süreğenlik göstermektedir. Ülkemizde kuşaklar arası değer aktarımını ele alan diğer bir araştırma Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu'na (2002) ait olup yetişkin (yaş Ort. = 41) ve üniversite öğrencilerinin (yaş Ort. = 21) katılımı ile düzenlenmiştir. Belirli birtakım değerleri değerlendirme araçlarından alınan maddelerden oluşturulan ölçme aracının kullanıldığı çalışmada; uygulanan faktör analizi sonucunda özgenişletim, geleneksel dindarlık, evrenselcilik, iyilikseverlik ve normatif örüntü olarak adlandırılan beş değer boyutu tespit edilmiştir. Araştırmacıların normatif örüntü olarak adlandırdıkları değer boyutu; bireyin kendi istekleriyle çelişse bile başkalarının beklentileriyle uyum içerisinde olması ve diğerlerine benzemesini içermektedir. Bu çalışmanın yazarları normatif örüntü ve geleneksellik-dindarlık değer boyutunu Schwartz (1992)'ın yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım boyutuna benzetmiştir. Bulgular sonucunda yetişkinlerin üniversite öğrencilerinden; geleneksel dindarlık, iyilikseverlik ve normatif örüntü değer boyutlarında farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Yetişkinler, üniversite öğrencilerine göre muhafazakâr ve geleneksel değerleri daha çok benimsemektedir. Yanı sıra; gençler Schwartz'ın (1992) özaşkınlık temel değeri içinde konumlandırabileceğimiz faydalı, mütevazı, sadık olma ve güçlü duygusal bağlar kurmayı içeren iyilikseverlik değerini daha çok önemsemektedirler. Akarşlan-Esen ve Cesur'un (2015) üniversite öğrencileri ve ebeveynlerinin katılımı ile düzenledikleri çalışma bulguları ise alanyazındaki yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım değer boyutundaki kuşaklar arasındaki değişimine yönelik bulguları desteklemektedir. Çalışma bulgularına göre, üniversite öğrencileri ebeveynlerine kıyasla yeniliğe daha açık ve daha az muhafazacı yaklaşım içerisindedirler.

Değerlerdeki olası değişimler ve bu değişimlerin kaynağını ele almak sosyal psikoloji biliminde bir ilgi konusudur. İnsanların yaşadıkları çağda maruz kaldığı tarihsel ve bağlamsal koşullar psikolojik ihtiyaçlarını biçimlendirir ve dolayısıyla benimsedikleri değerler üzerinde etkilidir. Belirli insan gruplarının benimsedikleri değerlerin

toplumsallaşma yolu ile zaman içinde aktarımının, çeşitli faktörlerden etkileneceği öngörülebilir. Dolayısıyla değerlerde sürengenlik ve değişim koşullarını oluşturan temel faktörleri betimlemek ve bu faktörlerin kuşaklara özgü rollerini anlamak değerlidir. Takip eden bölümde değerler üzerinde etkili olan yanı sıra kuşaklar arası aktarımı belirleyen sosyo-demografik faktörler incelenecektir.

1. 2. 2. Değer ve Kuşaklar Arası Değer Çalışmalarının Kapsamı

Değerler ile ilgili alanyazın incelendiğinde çalışmaların, değer çalışmaları (örn. Erkenekli, 2009) ve kuşaklar arası değer çalışmaları (örn. Akarşlan-Esen ve Cesur, 2015; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül, 2014a, 2014b) olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınabildiği görülmektedir. Değer çalışmaları belirli birtakım değerlere sahip olmak ile yaş (Feather, 1979), cinsiyet (Idema ve Phalet, 2007), eğitim düzeyi (örn. Erkenekli, Feather, 1979; Morsümbül, 2014a, 2014b), sosyoekonomik statü (örn. Erkenekli, 2009) gibi sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalardır. Kuşaklar arası değer çalışmaları ise ebeveyn-çocuk çiftleri (örn. Gronhoj ve ark., 2009; Ha ve ark., 2015; Idema ve Phalet, 2007; Min ve ark., 2015) ya da yaş grupları (örn. Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül 2014a, 2014b) arasındaki değer farklılığı ve benzerliğini anlamayı amaçlamaktadır. Yanı sıra kuşaklar arası değer çalışmalarında da, bir ya da birden fazla sosyo-demografik değişkenin değerler ya da kuşaklar arası değer aktarımı üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Değerler ile ilişkilendirilen ve kuşaklar arası değer aktarımındaki rolüne odaklanılan diğer bir değişken ise göçtür (bkz. İdema ve Phalet, 2007; Morsümbül, 2014a, 2014b). Aşağıda, değerler ve kuşaklar arası değer aktarımı ile birlikte ele alınan değişkenler ile ilgili çalışma bulgularına yer verilmektedir.

1. 2. 2. 1. Değerler ile İlişkilendirilen Sosyo-Demografik Faktörler

Bu bölümde değerlerin sosyo-demografik değişkenler ile ilişkisini ele alınmaktadır. İnceleyeceğimiz ilk değişken sosyo-ekonomik statüdür (SES). Erkenekli (2009) tarafından düzenlenen bir çalışmada; “Avrupa Toplumsal Araştırması” (ESS) veri tabanından elde edilen ulusal veriler kullanılarak, temel değerler üzerinde sosyo-ekonomik statünün etkisi incelenmiştir. Bireyler, kendilerinin ve ebeveynlerinin eğitim ve meslek değişkenlerine verdikleri puan ile sosyo-ekonomik statü gruplarına (üst: A, B; orta: C1, C2; alt: D, E) atanmışlardır. Çalışma bulgularına göre üst SES grubundaki

katılımcılar yeniliğe açıklık, özgenişletim ve özaşkınlık temel değerini alt SES grubundakilere göre daha çok benimsemektedir. Muhafazacı yaklaşım değeri ile ilgili bulgulara göre; alt SES grupları arasında muhafazacı yaklaşım temel değeri farklılaşmakta, en alt ses grubunda muhafazacı yaklaşım değeri düzeyi en düşük düzeyde bulunmaktadır. Bu bulgular çalışmanın yazarları tarafından eğitim düzeyinin düşük ve işsizlik oranının yüksek olmasından kaynaklanan toplumsal aktörlere yabancılaşmanın etkisi olarak yorumlanmıştır (s: 127). Yanı sıra; her grubun ortalama SES puanı ile yeniliğe açıklık, özgenişletim ve özaşkınlık temel değeri ortalama puanları pozitif yönde ilişkilidir. Muhafazacı yaklaşım temel değerinin grupların ortalama SES puanı ile anlamlı olarak ilişkilenemeyen tek değerdir. Bu bulgu, çalışmanın yazarları tarafından muhafazacı yaklaşım temel değerinin tüm gruplarda benzer düzeyde benimsendiği biçiminde yorumlanmıştır (s: 128). Bu çalışmada bulgular önceki çalışmalarla karşılaştırılarak sunulmak istenmiştir. Sosyoekonomik statü ile değerler arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmaya rastlamadığını ifade eden Erkenekli (2009: 125) ilgili denencelerini değerler veya sosyoekonomik statüyü birtakım değişkenler ile ilişkilendirerek biçimlendirmiştir. Örneğin; yeniliğe açıklık değerini Hofstede'nin (2001) bireycilik değerine karşılık geldiği belirtilerek, ilgili denenceyi; bireycilik değeri ile ortalama milli gelir arasındaki pozitif ilişkiye dayandırmıştır.

Alanyazın kapsamında ele alınan diğer bir sosyo-demografik değişken gelir düzeyidir. Inglehart ve Wezel'in (2010) düzenledikleri bir çalışmada Dünya Değerler Anketi ve Avrupa Değerler çalışması verileri kullanılmıştır. Modernleşme teorisinin ekonomik gelişme ile beraber toplumların belirli bir takım değişimler geçirdiği varsayımından hareketle yapılan analiz sonucunda iki değer boyutu belirmiştir. Bu iki boyut; (1) geleneksel ve seküler-rasyonel ve (2) hayatta kalma (survival)- kendini ifade (expression) değeri olarak adlandırılmıştır. Çalışmanın değerler ile ilgili önemli bir bulgusuna göre ülkelerin kişi başına düşen milli geliri yükseldikçe kendini ifade değeri (self – expression) yükselmektedir. Sivil toplum, cinsiyet eşitliği, demokratikleşme kavramlarını içeren kendini ifade değeri Schwartz' ın (1994) özaşkınlık temel değerine benzemektedir. Evrenselcilik ve iyilikseverlik değerini içeren özaşkınlık temel değeri kişinin anlayışlı, hoşgörülü ve yardımsever olması anlamına gelmektedir (bkz. Schwartz, 1994: 22). Dolayısıyla gelir düzeyi arttıkça özaşkınlık değerini benimseme düzeyi artmaktadır. Aşağıda detaylandıracağımız Morsümbül'ün (2014a, 2014b) çalışmasının

gelir düzeyi ve değerler ile ilgili sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir. Schwartz'ın dört temel değerinin ele alındığı bu çalışmada, gelir düzeyi sadece özaşkınlık temel değerindeki artış ile pozitif yönde ilişkisi olduğu bildirilmiştir. Bireyler gelir düzeyleri arttıkça; yaşamlarında doğanın ve insanların esenliğini daha çok istemekle beraber etkileşimde bulunduğu insanları daha çok güçlendirme girişiminde bulunmaktadır. İki çalışmanın bulgusu birlikte değerlendirildiğinde; gelir düzeyinin dört temel değer türünü açıklamada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ebeveynler ve çocuklarının katılımı ile düzenlenen Feather'e (1979) ait bir çalışmada Rokeach tarafından formüle edilen değerler ve sosyo-demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi) muhafazakârlığı yordayıcı etkisi araştırılmak istenmiştir. Muhafazacı yaklaşım temel değeri altında konumlanacak değerlerin muhafazakârlık ile pozitif yönde ilişkilendiği bu çalışmada yaşın önemli bir yordayıcı olduğu; eğitim ve gelir düzeyinin ise muhafazakârlığı düşük düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazın kapsamında ele alacağımız son sosyo-demografik değişken ise eğitimidir. Erkenekli'nin (2009) yukarıda detaylandırılan çalışmasında sosyo-ekonomik statünün yanı sıra kişinin formal eğitim düzeyinin değerler üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Çalışmanın üniversite öğrencilerinden oluşan ikinci örnekleme ile yürütülen analiz bulgularına göre ise; ailelerinin sosyo-ekonomik statüsüne göre sınıflandırılan öğrencilerin temel değerleri farklılaşmamaktadır. Eğitim düzeyi, bir kuşağın değerlerini ailelerinin sosyoekonomik durumundan bağımsız olarak etkilemektedir. Böylece eğitim, genç kuşağın değerlerini birbirine benzer kılan bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Eğitim almak, kuşaklara benzer değerler kazandırmakla beraber farklı kuşakların değer değişiminin yönüne de etki etmektedir.

Eğitimin değerler ile ilişkisini ele alacağımız diğer bir çalışma Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu'na (2002) aittir. Bu çalışmada; eğitim düzeyinin geleneksel-dindarlık ve normatif örüntü değer boyutu ile negatif yönde, evrenselcilik değer boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002: 344). Bu bulgular eğitimin düzeyinin artmasıyla birlikte, bireylerin yeni deneyimlere açık olduğunu, insan ve doğanın esenliğini korumayı içeren evrenselci değerleri daha çok benimsediklerini, muhafazacı değerlerden (güvenlik, uyma, geleneksellik) ise uzaklaştıklarını gösteren öncül bulgular ile tutarlıdır. Göç bağlamında da eğitim

düzeşinin göçmen bireşlerin kültürleşme ve kuşaklar arası etki sürecinde önemi vurgulanmıştır. Kültürleşme alanındaki modeli ve eserleri ile bilinen ünlü sosyal ve kültürel psikolog John W. Berry (1997), eğitim düzeşinin kültürleşme sürecine etki eden önemli bir kaynak olduğunu belirterek, eğitim düzeşini arttıkça bireşin yeni toplumla bütünleşmesinin ve uyumunun artacağına vurgu yapmaktadır.

Değerler üzerinde birden fazla sosyo-demografik değişkenin etkisinin incelendiğı çalışmaları da mevcuttur. Morsümbül'ün (2014a, 2014b) çalışmasında; yaş, eğitim düzeşini, gelir düzeşinin temel değerler ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgular; eğitim düzeşinin sadece yeniliğe açıklık ve muhafazacı yaklaşım temel değerleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, Schwartz'ın (2006: 9) çalışma bulgusu ile aynı yöndedir. Bireşler eğitim düzeşini arttıkça, yaşamlarında yenilikçi değerlere daha çok yer vermekte ve muhafazacı değerleri daha az benimsemektedirler. Morsümbül (2014a), katılımcıların eğitim düzeşilerinin yanı sıra yaşının değerleri açıklamada etkisi olan önemli bir diğer değişken olduğunu göstermiştir. Yaş, dört temel değer ile ilişkilendirilmiştir. Bireşlerin yaşları arttıkça yeniliğe açıklık ve özgenişletim değerini daha çok benimserken muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık değerini daha az benimsedikleri dikkati çekmektedir. Diğer bir deyişle, bireşler kendilerinden daha küçük yaştakilere göre, bütün insanlar için daha hoşgörülü olmakla beraber doğanın ve insanın esenliğı için daha çok uğraşmakta, geleneksel-dini değerleri daha çok benimsemektedirler. Yanı sıra, kaynaklar üzerinde hâkim olmaya ve sosyal standartlara göre edinilen kişisel başarıya daha az önem vermektedirler.

1. 2. 2. 1. 1. Özel bir değişken: Cinsiyet

Kuşaklar arası değer aktarımında etkili olan diğer bir değişken ise cinsiyettir. Van Luot ve Rozycka-Tran'ın (2015) çalışmasında; ebeşylerle ergen çocuklarının Schwartz (1992) tarafından biçimlendirilen temel değerleri cinsiyetler arasında karşılaştırılmıştır. Bulgular; aynı cinsiyetten ebeşyler ve çocuklarının değerlerinin yüksek düzeyde ilişkilendiğı yönündedir. Çalışmanın dikkat çekici bulgusuna göre anne-kız çiftlerinin temel değerleri arasındaki ilişki, baba-oğul çiftlerine oranla daha düşük düzeydedir. Diğer bir deyişle, ergen kadınlar yaşamlarında ön plana çıkardıkları temel değerler açısından ergen erkeklere kıyasla ebeşylerinde daha yüksek düzeyde farklılaşmaktadır. Tang ve Dion (1999)' a ait çalışma bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Bu çalışmada, Kuzey Amerika'daki Çin kökenli kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolü ve

geleneksellik değerleri incelenmiştir. Yanı sıra ebeveynin algılanan cinsiyet rolü ve geleneksellik değerleri de incelenmiştir. Bulgulara göre, kadınlar erkeklere göre algıladıkları ebeveyn değerlerinden daha çok farklılaşmaktadır. Yanı sıra, kadınlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde ebeveynlerini bağımsızlığı kabul etmeyen kişiler olarak algılamaktadır. Çalışmanın yazarları bu bulgudan hareket ederek kadınların daha çok cinsiyet rolü atışması yaşayabileceğini ve kültürleşme süreçlerinin daha zor olacağını ifade etmişlerdir.

Konu ile ilgili inceleyeceğimiz diğer bir alışma Gibbons, Stiles ve Shkodriani'ye (1991) aittir. Hollanda'da yaşayan kırk altı farklı etnik gruptan ğrenci ile düzenlenen geniş çaplı bir araştırmada, ergenlerin "kadınların" toplumsal cinsiyet rollerine ve Meksika'daki aileye tarihsel-sosyokültürel itaate yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın önemli bir bulgusu, etnik gruplardan daha bireyci ve daha toplulukçu olanların oluşturduğu her iki grupta da ergen kadınların ergen erkeklere göre daha az geleneksel tutuma sahip olmasıdır. Araştırmanın bulguları Schwartz'ın çalışmalarıyla tutarlılığı açısından da incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile ile ilgili geleneksel değerlerin Schwartz'ın geleneksellik değerini temsil ettiği ifade edilmiştir (Gibbons, Stiles ve Shkodriani, 1991: 639). Schwartz'ın geleneksellik değerini muhafazacı yaklaşım temel değeri kapsamaktadır. Bir başka deyişle, mensup oldukları kültürel alt grupların niteliğinden bağımsız biçimde, kadınlar erkeklere göre muhafazacı yaklaşımı daha az benimsemektedir. Ulusal alanyazın kapsamında ele aldığımız Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu'nun (2002: 344) alışma bulguları da bu bulguyu desteklemektedir. Yetişkin ve niversite ğrencilerinin katılımı ile düzenlenen çalışmada kadınların zgenişletim, geleneksel dindarlık, evrenselcilik, iyilikseverlik ve normatif örüntü olarak adlandırılan beş değer boyutundan yalnızca normatif örüntü değer boyutunda erkeklere göre düşük ortalamalara sahip oldukları dikkati çekmektedir. Normatif rnt değer boyutu, bireyin kendi istekleriyle çelişse bile başkalarının beklentileriyle uyum içerisinde olması ve diğerlerine benzemesini içermekte ve Schwartz (1992)'ın yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım boyutuna benzetilmektedir. Bulgular birlikte değerlendirildiğinde kadınların erkeklere kıyasla geleneksel değerleri daha az benimsediği ve muhafazacı yaklaşımlarının daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Cinsiyet, aynı zamanda, birinci ve ikinci kuşak arasındaki toplumsallaştırma etkileşimleri üzerinde de belirleyici olabilen bir değişkendir. Anne ve babaların her yaşta kız ve erkek çocuklarına farklı toplumsal aktarımlar yaptıkları bildirilmektedir. Ebeveynlik stilleri (Lin ve Billingham, 2014), ebeveynlik uygulamaları (McKinney ve Renk, 2008), yanı sıra duyguların iletimi (Fivush, Brotman, Buckner ve Goodman, 2000) ve hatta çocuğun sosyal yaşamını yönetim biçimleri (Madsen, 2008) gibi farklı türden ebeveyn-çocuk etkileşimini konu alan araştırmalarda cinsiyet farkı tutarlı biçimde ortaya konmaktadır. Farklı cinsiyetten çocuklara uygulanan farklı toplumsallaştırma yaklaşımları özellikle gelişim psikolojisi alanyazınında ele alınan bir konudur. Anne-kız ve baba-oğul çiftlerinden oluşan Türk-Alman göçmen ailelerinde toplumsal cinsiyet rolü değerlerinin kuşaklar arası aktarımını inceleyen Idema ve Phalet (2007)'in çalışmasında katılımcıların düşük puanları muhafazakâr toplumsal cinsiyet rolünü benimsediklerini gösterirken, yüksek puanları eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünü benimsediklerini göstermektedir. Bulgulara göre, sadece anne-kız çiftlerinin değerleri kuşaklar arasında farklılaşmakta olup, kızlar annelerine göre daha eşitlikçi cinsiyet rolü değerlerine sahiptirler. Yanı sıra kızlar, baba ve çocuk erkeklere göre de daha eşitlikçidirler. Çalışmanın diğeri bir bulgusuna göre; baba-oğul çiftlerinin aksine annelerin eğitim durumu ve eşitlikçi cinsiyet rolü değerleri, kızlarının eşitlikçi cinsiyet rolü değerleri ile pozitif yönde ilişkilidir. Eğitim durumu yüksek ve daha eşitlikçi annelerin kızlarının eşitlikçi cinsiyet rolü değerleri yüksektir. Bu bulgu, çalışmanın yazarları tarafından annelerden kızlarına doğru dikey bir değer aktarımının olduğu yönünde yorumlanmıştır. Saptanan dikey aktarıma rağmen kızların eşitlikçi cinsiyet rolü açısından annelerinden farklılaşmaları, akran grupları ve eğitimin etkisi olarak yorumlanmıştır. Belçika doğumlu Türk gençlerin değerleri ve uyum düzeylerinin cinsiyetler arasında karşılaştırıldığı bir diğeri çalışmada; genç kadınların erkeklere kıyasla muhafazacı yaklaşımı daha az benimsedikleri ve yeni kültüre daha iyi sosyokültürel uyum sağladıkları sonucuna ulaşılmaktadır (Güngör ve Bornstein, 2009). Çalışmaların bulguları birlikte değerlendirildiğinde; kadınların daha az geleneksel tutuma ve muhafazakâr değere sahip oldukları ve erkeklere göre değer değişimine daha açık oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum ise, özellikle göçmen genç kadınların yeni kültüre uyumunu kolaylaştırmaktadır.

Bu bulguları yorumlarken; cinsiyetin basitçe biyolojik temelli bir değişken olarak ele alınmadığı dikkat çekmekte; cinsiyet kimliğinin üstlendiğı bir takım roller üzerinden değer aktarımının da şekilleneceğı varsayımının değerlendirildiğı görölmektedir. Cinsiyete ilişkin bu temel varsayım doğrultusunda bu çalışmada cinsiyetin değer aktarımındaki rolü genişletilerek, toplumun cinsiyetle ilişkili beklentilerini tarif eden toplumsal cinsiyet (Dökmen, 2009: 20) kimliği üzerinden ele alınacaktır. Bu kavramsallaştırma ve beklenen ilişki toplumsallaşma hedefleri ve stres bölümünde detaylandırılacaktır.

1. 3. KİMLİK KAVRAMI

Kimlik kavramı, araştırmacılar tarafından bakış açılarının ve analiz düzeylerinin aynı olmaması gibi sebeplerle farklı şekillerde kavramsallaşmıştır. Bilgin'e (2007: 11) göre kimlik; bir kişinin veya grubun kendisini kim olduğu ile ilgili tanımlaması ve diğer kişi ve gruplar arasında konumlandırması anlamına gelmektedir. Kişi veya grubun kim oldukları ile ilgili soruya yanıtı kişi ve grubun deneyimlerinden etkilenmekte olup sübjektif bir anlam taşımaktadır (Bilgin, 2007: 12). Dolayısıyla kimliği tespit etmenin en doğru yolu kişi ya da gruplara kim oldukları sorusunu yönlendirmektir. Kimliğin genel anlamını yanı sıra sosyal kimlik, kolektif kimlik ve etnik kimlik kavramlarını açıklamak yerinde olacaktır. Bu çalışma kapsamında "göçmen kimliği", "kadın kimliği" ve "baskın kültür kimliği" kavramlarını ele alınmaktadır. Bu kapsamda açıklamaya sosyal kimlik kavramı ile başlanacaktır.

Sosyal Kimlik kuramcıları, bireysel kimliğin sosyal davranışı açıklamada yetersiz olduğunu ön sürerek sosyal kimliği benliğin bir diğer bileşeni olarak ele almışlardır (Tajfel ve Turner, 1979: 34). Bireysel kimlik, bireyin kişilik özelliklerinden ve kendine has ilişkilerinden meydana gelmekte iken sosyal kimliğin kaynağı grup üyeliğidir. Sosyal kimlik, bireyin kendi grubundan olan ve olmayan kişilere yönelik davranışları ile ilişkilidir (Hogg ve Abrams, 1988: 50). Sosyal kimlik kuramına göre; kişinin olumlu bir benlik imajı kazanmasında grup kimliği etkin rol oynamaktadır. Avantajlı gruba üyelik olumlu bir sosyal kimlik kazandırırken; dezavantajlı grubun üyeleri için durum tam tersinedir. Bu sebeple, dezavantajlı grup üyeleri benlik imajını olumlamak için üç farklı strateji (bireysel hareketlilik, sosyal yaratıcılık ve sosyal rekabet) geliştirebilmektedir. Üç stratejiden ilki olan bireysel hareketlilik (individual mobility); sosyal yapının esnek ve

gruplar arasındaki sınırların geçirgen olduğu koşullarda, kişinin kendi grubundan ayrılarak başka bir gruba dahil olmasını ifade etmektedir. Diğer kimlik stratejisi olan sosyal yaratıcılık (social creativity); gruplar arasında geçirgenlik algısının az ve sosyal yapının değişime müsait olmadığı koşullarda üç farklı şekilde benimsenebilmektedir. Üç farklı şekil; (1) grubu yeni kriterlere göre kıyaslama grubu ile karşılaştırmak (2) grubun negatif algılanan özelliklerini pozitif çevirmek veya (3) kıyaslama grubunu değiştirmektir. Son kimlik stratejisi olan sosyal rekabet ise sosyal yapıyı değiştirmeye yönelik bilişsel alternatiflerin üretilebilmesi durumunda geliştirilir. Sosyal rekabet stratejisini kullanan kişi, içinde bulunduğu konumu iyileştirmek ve grubunu avantajlı bir konuma taşımak istemektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44). Dolayısıyla, göçmen kadınların dezavantajlı konumlarını olumlu yapmak için üç seçeneği vardır. Geliştirdikleri strateji, yerlilerle ilişkilerini ve kültürleşme süreçlerini etkileyecektir.

Açıklayacağımız diğer bir kavram olan kolektif kimlik ise sosyal kimliğin grup düzeyindeki ifadesidir (Bilgin, 2007: 13). Bireyin kolektif bir kimlik inşası kendisini ait hissettiği gruba bağlanması; bu bağın perçinlenmesine etki eden kültürün gelenek, değer, inanç vb. öğelerini içselleştirmesi ile gerçekleşmektedir (Bilgin, 2009: 162-179; Bilgin, 1995: 60). Dolayısıyla, kolektif kimlik ait hissedilen gruba bağlanmak ve grubun değerlerini içselleştirmek ile oluşturulur. Kolektif kimliğin inşasının birer göstergesi ise kişinin kendi grubu ile kurduğu duygusal yakınlıktır ve kimliğe verdiği önemdir. Yanı sıra bireyin kolektif kimlik inşası bilişsel bir olgudur. Kolektif kimlik; bireyin ilgi düzeyine bağlı olarak belirip ön plana çıkan ya da muğlaklaşan zihinsel şemaları olarak betimlenebilir. Bir toplumun üyeleri farklı bir kültüre maruz kaldığında kolektif kimlik şemalarının bazı öğeleri değişebilmekte ya da önemsizleşebilmektedir. Bu farklılaşma sonucunda olası üç durum söz konusudur. Üç durum; (1) sosyal referans noktalarının kaybedilmesi sonucunda sosyal bağların zayıflaması ve bireysel kimliklerin ön plana çıkması, (2) kolektif kimlik şemalarının görece sabit öğelerinin ön plana çıkması ile köken kimliğe daha fazla aidiyet hissedilmesi, (3) yaşam amaçları benzer insanlar arasındaki dayanışma ile gelişen ilişkisel bir kimliğin oluşmasıdır (Bilgin, 2009: 175-178). Dolayısıyla göçmen ve kadın kimliğinin gerek kuşaklar arası gerekse göç bağlamında farklı kültürel hedef ve amaçların etkisi ile değişime uğraması olasıdır.

Kollektif kimlik belirli bir kültürel grubun kimliğine işaret etmektedir. Etnik kimlik ise kollektif kimliğin bir versiyonudur (Bilgin, 2007: 13). Etnik kimliğin geniş kitlelerce kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamakla birlikte çalışmalarda sosyal kimliğin bir bileşeni, kendini tanımlamanın bir biçimi, aidiyet kurma/bağlanma, kişinin kendi grubuna yönelik tutumu olarak ele alınmıştır (Phinney, 1990: 500). Etnik kimlik, bireyin etnik grup üyeliği ile edindiği benlik algısıdır (sence of self) (Phinney, 2003: 63). Etnik kimliğin göç bağlamında değişimi konusuna takip eden kısımda yer verilmektedir.

1. 3. 1. Kimliğin Kazanımı ve Göç Bağlamında Değişimi

Kimliğin kazanımı toplumsallaşma süreci içerisinde gerçekleşmektedir. Tüm toplumsallaşma kazanımlarında olduğu gibi aile kimlik kazanımında da önemli bir bağlamdır. Aile çocuğun kendi değer ve kültürel konumuna uygun bir biçimde kimlik kazanmasında aktif bir rol oynamaktadır. Böylelikle çocuğun kimliği ile ilgili zihnindeki şemalar biçimlenmekte ve çocuğun insan ve nesnelere ne yönde algılayıp anlamlandıracağına kodları yazılmaktadır. Yanı sıra, yaşamın ilerleyen dönemlerinde bireyin kimliğine yönelik algısı yaşam deneyimlerinden etkilenebilmekte ve değişebilmektedir (Bilgin, 2007: 87-92). Dolayısıyla bireyin etnik kimliğinin ne olduğuna yönelik bilgisinin temeli çocukluk yıllarında atılmaktadır. Yanı sıra etnik kimlik, durağan bir yapıya sahip olmayıp dinamik yapısı birtakım değişkenlerin etkisi ile değişimlenebilmekte veya yeniden inşa edilebilmektedir. Zamanın olağan seyri içerisinde veya yeni bir bağlamda kültür, yaş veya gelişim döneminin etkisi ile bir kuşaktan diğerine değişebilmektedir. Etnik kimliğin değişimi veya yeni bir biçimde inşası; bireyin etnik gruplar arasındaki farklılıkları keşfedip etnisiteyi geniş bir bağlamda değerlendirmeye başlamasıyla gerçekleşmektedir. Yeni bir kültürde zamanla meydana gelen değişimler kültürleşme süreci ile ilişkilidir (Phinney, 2003: 63). Yanı sıra etnik kimliğin ifade bulabilmesi iki ya da daha fazla etnik grubun etkileşimi gereklidir. Etnik veya ırksal açıdan heterojen toplumlarda etnik kimlik anlamlı bir kavram olmaktadır. Kültürleşmenin odağı bireyden ziyade küçük gruplardır. Azınlık veya göçmen grupların baskın, ev sahibi toplum ile etkileşim düzeyi esas alınır. Etnik kimliğin odağı ise bireylerin kendi grupları ile etkileşim düzeyidir. Bu yönüyle etnik kimlik, kültürleşmenin yönünü belirleyen bir kavram olarak ele alınabilir. Bireyin etnik grubu ve çoğunluk grup ile özdeşim düzeyi kültürleşmenin yönü üzerinde etkilidir (Phinney, 1990: 501-502).

Etnik kimlik ve kültürleşme arasındaki ilişki incelenirken iki tür değişimin varlığı göz önünde bulundurulmalıdır. İlk olarak değişim kuşaklar arasında belirmektedir. Göçmen bireyler çocukları ve torunlarından birtakım faktörler açısından farklılaşmaktadır. Bu sebeple pekçok kültürleşme çalışması göçmen ebeveyn-çocuk çiftleri arasındaki farklılıkları inceyerek kültürleşme ile ilgili çıkarımlarda bulunmaktadır. Öte yandan göçmen bireyler, çocukları ve torunları zaman içerisinde yeni kültürel beklentilere maruz kalmakta ve maruz kaldıkları eski ve yeni kültürel değerlere karşı bireysel bir tavır almaktadırlar. Bu noktada yeni kültürde geçirilen zaman ve göç edilen yaş önem kazanmaktadır. Bu iki nokta göz önünde bulundurulduğunda değişimin birey, grup (kuşaklar arası) ve yaşam boyu değişim bağlamındaki hangi koşullara bağlı olduğu hakkında çıkarımlarda bulunulabilecektir (Phinney, 2003: 64).

Konuyu aile bağlamında ebeveynler açısından değerlendirdiğimizde, göçmen ebeveynin bir taraftan çocuklarına kendi değerlerini aktarmaya çalışırken diğer taraftan aileleri ile yeni kültürün toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmaları dikkati çekmektedir. Diğer bir deyişle aile bir yandan değerlerin korunduğu ve aktarıldığı bir bağlam iken öte yandan sosyo-kültürel çevrenin değişmesinin etkisi ile kuşaklar arası değişimin yaşanabileceği bir bağlam olmaktadır. Yanı sıra göç, bazı bireyleri göç edilen ülkede doğan ya da ergenlik dönemi öncesinde göçü deneyimlemiş aileleri, aile üyelerinin değerlerinin birbirinden farklılaşması sureti ile etkileyebilmektedir. Göçmen ebeveynlerin göç edilen ülkede yetişen çocukları baskın kültürün toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmakta ve bu değerleri ebeveynlerine kıyasla daha kolay benimsemektedir. Göçmen ve yerli bireylerin kuşaklar arası aile ilişkilerini konu alan bir derleme makalesinde, aile üyelerinin toplumsallaşma sürecinin farklılığından kaynaklanan bir anlaşmazlığın göçmen ailelerde yerli ailelere kıyasla daha yüksek oranda deneyimlenebileceğini vurgulanmaktadır (Kwak, 2003: 121). Bu durumda aile değerlerinin farklılaşması kültürleşme ekseninde gerçekleşmektedir.

Göçmen ve yerli bireylerin kuşaklar arası aile ilişkileri konu alan bir derleme makalesinde iki grubu karşılaştıran alanyazındaki ilgili çalışmaların temel hedeflerinden birinin kültürün ailenin toplumsallaşma süreci üzerindeki etkisini tespit etmek olduğu ifade edilmiştir (Kwak, 2003: 116). Bu çalışmada göçmen ve yerli iki grup birlikte ele

alınarak değerlerin kuşaklar arası aktarımı incelenmiştir. Böylelikle göçmen ailelere has kuşaklar arası değer aktarımı ile bilgilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın ikinci ana amacı, değerlerin deneyimlenen stres üzerindeki rolünü anlamaktır. Bireyler sahip oldukları kimliklerin yaşamlarına getirdiği bir takım farklılıklar üzerinden ciddi düzeyde stres algılayabilmektedir. Alanyazın incelendiğinde bir stres kaynağı olarak; cinsiyet kimliği üzerinden “toplumsal cinsiyet rolü stresi”nin, göçmen kimliği üzerinden “kültürleşme stresi”nin kavramsallaşması dikkati çekmektedir. Bu kısım takip eden bölümde detaylandırılacaktır.

1. 4. STRES

Bu bölümde stres ve belirli birtakım stres kaynaklarının değerler ile ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle stres ve değerler arasındaki ilişkiyi ele alan görgül araştırma bulguları ele alınmıştır. Daha sonra, belirli birtakım stres kaynaklarının değerler ile ilişkisine yer verilecektir.

1. 4. 1. Stres ve Değerler

Değerler, yaşam karşısında ne yönde bir tavır alacağı konusunda bireye rehberlik etmektedir (Posner ve Munson, 1979: 2). Bireyin yaşamına ön planda rehberlik eden değerler, bireyin yaşama bakış açısından tutun da stres verici bir olaya yüklediği anlamın ne olduğuna kadar belirleyicidir. Örneğin; bireysel değer yönelimli (örn. özgenişletim) bir kişinin mahalledeki uyuşturucu vakasını kendi güvenliği için bir tehlike olarak görmesi yüksek kuvvette olası iken kolektif değer yönelimli (örn. özaşkınlık) bir kişinin bu durumu suç oranındaki artış, kamuya yönelik saldırı gibi toplumsal bir sorun olarak değerlendirmesi mümkündür (Schwartz ve ark., 2000: 314). Yanı sıra değerler, bireyin yaşam boyu deneyimleyeceği olayları kaygı verici olarak değerlendirip değerlendirmemeleri üzerinde de etkilidir (Frink, Rose ve Canty, 2004; Schwartz, Sagiv ve Boehnke, 2000). Alanyazındaki çalışmalarda (örn. Schwartz ve ark., 2000) Schwartz’ın (1992) özaşkınlık-özgenişletim değer boyutunun mikro ve makro kaygı kaynakları (Boehnke, Schwartz, Stronberg ve Sagiv, 1998: 754-757) ile ilişkilendirildiği dikkati çekmektedir. Bireyin kendi yaşamı ile ilgili mikro düzeydeki kaygıları (örn. kendi ölümü hakkındaki düşünceleri) kişisel çıkarlarına yönelik bir tehdide karşı daha duyarlı

olan özgenişletim temel değerini benimseyen bireyleri daha çok etkilemektedir. Toplum ve dünya ile ilgili makro düzeydeki kaygıları (örn. gruplar arasındaki çatışmalar, insanların birbirine düşmanlığı) ise başkalarının problemlerine ve onlara yönelik tehditlere daha çok duyarlı olan özaşkınlık temel değerini benimseyen bireyleri daha çok etkilemektedir (Schwartz ve ark., 2000). Frink, Rose ve Canty'nin (2004) üniversite öğrencilerinin katılımı ile kesitsel olarak düzenlenen çalışmasında ise özaşkınlık temel değerinin yanı sıra muhafazacı yaklaşım temel değerinin de makro düzey kaygı ile pozitif yönde ilişkilendiği dikkati çekmektedir. Bu çalışmada, Oklahoma' daki bombalı saldırı travma kaynağı olarak ele alınmış ve travma yaratan bir olaya maruz kalmanın makro ve mikro düzey kaygı üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Bulgulara göre; bombalama saldırısı sonrasında makro düzey kaygı anlamlı bir şekilde artarken mikro düzey kaygıda bir değişim görülmemiştir. Özaşkınlık ve muhafazacı yaklaşım temel değerlerini yaşamlarında ön plana çıkaran katılımcıların bombalı saldırı sonrasındaki makro kaygı düzeyi anlamlı bir şekilde artmıştır.

Schwartz'ın (1992) diğer bir değer boyutu olan muhafazacı yaklaşım – yeniliğe açıklık boyutunun, bireylerin kendine ya da topluma odaklı olmaları ile doğrudan ilişkisinin kurulamamaktadır. Bu nedenle, Schwartz ve ark.'nın (2000) muhafazacı yaklaşım – yeniliğe açıklık boyutunun kaygı ile ilişkisine yönelik tutarlı bir beklentileri mevcut değildir. Buna rağmen çalışmalarında bu değer boyutunun kaygı ile ilişkisine dair anlamlı ve anlamlı olmayan bulgular saptanmıştır. Bulgulara göre, muhafazacı yaklaşım temel değeri mikro düzey kaygı ile ilişkili değilken makro düzey kaygı ile pozitif yönde ilişkilidir. Yeniliğe açıklık temel değerinin ise mikro ve makro düzey kaygı ile belirli bir yönde öngörülecek ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde özaşkınlık temel değerini benimseyenlerin makro düzeydeki kaygılara; özgenişletim temel değerini benimseyenlerin ise mikro düzeydeki kaygılara daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Muhafazacı yaklaşım – yeniliğe açıklık boyutundaki temel değerlere dair bulgular ise tutarlı değildir.

Stres ve değerler ile ilgili ulaşılan alanyazında değerler yukarıda çalışma bulgularına yer verilen kaygı (worries) ile ilişkilendirilmiştir. Kaygı kültürleşme stresi ile pozitif yönde ilişkilendirilmektedir (bkz. Berry ve ark. 1987; Fritz ve ark., 2008). Mevcut tez çalışması kapsamında özaşkınlık ve özgenişletim değer boyutunun mikro ve makro kaygı

düzeyle ilişkisinden (Schwarz ve ark., 2010) yola çıkarak mevcut çalışmada kullanılan stres kaynaklarını değerlendirme araçlarındaki ifadelerin bireyin kendisine yönelik endişelerini mi yoksa topluma yönelik endişelerini mi içerdiği düşünülmüştür. Kültürleşme Stresi Ölçeği maddelerindeki ifadeler kültürleşme sürecinde deneyimlenecek bireysel sıkıntıları (örn. buralılardan farklı olduğum için yaptığım işte yeterli itibara sahip olamamam) ele almaktadır. Dolayısıyla, özgenişletim temel değerini benimseyenlerin kültürleşme stresine daha duyarlı olması beklenmektedir. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği maddelerindeki ifadelerin ise toplumun kadınlara yönelik beklentilerini içermesi (örn. kadının namusunu koruması yönündeki toplum baskısı) nedeni değerlerle ilişkisi çalışma bulgularına dayandırılmamış, araştırma sorusu ile incelenmek istenmiştir.

1. 4. 2. Stres Kaynakları

Bu bölümde belirli birtakım kimlikler üzerinden sahip olunan stres kaynakları ele alınmıştır. İlk olarak, cinsiyet temelli farklılaşan toplumsallaşma hedeflerinin stres ile ilişkisine yer verilmiştir. Daha sonra, cinsiyet kimliği üzerinden edinilen toplumsal cinsiyet rolü stresi belirli bazı değişkenlerle (kadın kimliği ile kimliklenme, cinsiyet eşitliği algısı) ilişkisi ile birlikte ele alınmıştır. İkinci olarak, göçmen kimliği üzerinden edinilen kültürleşme stresi bir stres kaynağı olarak ele alınmıştır. Yanı sıra kültürleşme stresinin belirli bazı değişkenlerle (göçmen ve baskın kültür kimliği ile kimliklenme) ilişkisine yer verilmiştir.

1. 4. 2. 1. Toplumsallaşma Hedefleri ve Stres

Ailenin değer aktarımının yanı sıra birey, yaşadığı kültürel çevrenin toplumsallaşma hedeflerine uygun değerlere maruz kalmaktadır. Başarılı bir toplumsallaşma süreci birtakım toplumsallaşma hedeflerinin kazandırılması ile gerçekleşmektedir. Yanı sıra toplumsallaşma hedefleri cinsiyetler arasında farklılaşmaktadır. Toplumun kadınlar ve erkekler için farklı toplumsallaşma hedefleri vardır (Dökmen, 2019: 11). Diğer bir deyişle toplum, kız ve erkek çocuklarına küçüklüklerinden itibaren farklı değer, tutum ve davranış biçimleri kazandırarak farklı rol ve sorumluluklar alacakları yetişkinlik dönemine hazırlamaktadır. Cinsiyete yönelik toplumsallaşma hedeflerinin alanyazındaki adı “toplumsal cinsiyet rolü”dür. Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun cinsiyetle ilişkili olarak tanımladığı beklentilerdir (Dökmen,

2009: 20). Toplumun cinsiyetle ilgili beklentileri, bireylerin zihinsel süreçlerini şekillendirerek cinsiyet rollerine duyarlı tepkiler geliştirmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin cinsiyet rolüne uygun bir kimlik kazanmalarına temel oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı tepkiler geliştirme süreci stres algısı ile sağlanmaktadır. İlimli düzeyde deneyimlenen stres ilgi odağını stres yaratan konu üzerinde tutmaya olanak sağlamaktadır. Böylelikle bireyler, kendi toplumsal cinsiyeti ile ilgili bilgi ve görevler karşısında psikolojik ve fizyolojik olarak uyarılmaktadır. Yüksek düzeyde deneyimlenen stres ise ruh ve beden sağlığını olumsuz etkilemektedir. Well, Kolk ve Klugkist (2008) tarafından üniversite öğrencilerinin katılımı ile düzenlenen bir çalışmada; stres uyandıran bir görevin bilişsel olarak değerlendirilmesi, toplumsal cinsiyet kimliği ile ilişkili manipüle edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kimliğinin manipüle edilmesi, çalışma ile ilgili verilen bilginin nötr, erkeksi ve kadınsı içerikli olması ile sağlanmıştır. Örneğin; katılımcılardan sağ ellerini bilekleri dâhil olmak üzere iki dakika boyunca buzlu su içerisinde bekletmeleri istendiği Soğuk Basınç Testi (the CPT) görevinde erkeksi olarak manipüle edilen gruba, ellerini buzlu suda bekletmelerinin fiziksel ve zihinsel olarak iyi olmayı değerlendirdiği bildirilirken kadınsı olarak manipüle edilen gruba, bu görevin yakın ilişkiler kurmak ve duygusal olarak güçlü olmayı değerlendirdiği bilgisi verilmiştir. Cinsiyet-toplumsal cinsiyet kimliği eşleştirmelerindeki (örn.kadın – kadınsı manipülasyon; kadın – erkeksi manipülasyon) farklılığının kardiyovasküler sistem üzerindeki tetikleyici etkisi incelenmiştir. Kardiyovasküler yanıtların yükselmesi, bireyin daha çok stres yaşadığı anlamına gelmektedir. Bulgulara göre, kendi cinsiyetine yönelik toplumsal cinsiyet kimliği ile manipüle edilen grubun (örn. kadın katılımcıya kadınsı içerikli bilgi verilmesi) kardiyovasküler yanıtları daha aktiftir. Bu eşleştirilme grubundaki kadınların kardiyovasküler yanıtlarının erkeklere oranla daha aktif olması ise dikkat çekicidir. Diğer bir deyişle, soğuk basınç görevini alan kadınlar görev esnasında daha çok stres yaşamaktadırlar. Çalışmanın önemli bir bulgusu raporladıkları stres deneyiminin fizyolojik yanıtlarla uyuşmamasıdır (Well, Kolk ve Klugkist, 2008). Bu bulgu stresin her zaman farkında olmadığımızı göstermektedir. Kendi toplumsal cinsiyet kimliği ile eşleştirilen bireyin kardiyovasküler yanıtlarının güçlü olması basit düzeyde bir zihinsel uyarılım görevinde dahi fizyolojik stresin tetiklendiğini göstermektedir. Günlük yaşam bireyleri, daha güçlü etkileri olan ve ön yargı içeren toplumsal cinsiyet kimliği eşleştirmelerine maruz bırakılmaktadır. Cinsiyet ile

ilgili ön yargılar her iki cinsiyet için var olsa da kadınlar dezavantajlı konumdadır. Dolayısıyla, sadece kadın oldukları için daha çok stres verici uyarana maruz kalmaktadırlar. Bolger ve ark.'nın (1989: 811) bir çalışmasının cinsiyetler arası karşılaştırmalara dayanan bulgusu da bu yöndedir. Çalışmanın dikkat çekici bulgusuna göre, kadınların günlük yaşam sıkıntılarını içeren on kategorinin sekizinde yaşadıkları stres günlük ruh hallerini olumsuz yönde yordamaktadır. Yanı sıra, belirtilen günlük yaşam sıkıntıları kadınların olumsuz ruh halini erkeklere kıyasla daha güçlü yordamaktadır.

Değişen dünyaya karşın kadınlardan beklenen görev ve sorumluluklar aynı oranda değişmemekte, kadınlar ön yargı içeren davranış ve müdahalelere hala maruz kalmaktadır. Kadınlar; kamusal ve sosyal alanda aktif olmalarının yanı sıra geleneksel olarak atfedilen görev ve sorumlulukları yerine getirmeyi sürdürmektedir. Toplumlar; ev işleri, çocuk bakımı ve ev bağlamı ile ilgili görevleri kadınların yerine getirmesini beklemektedir. Ülkemizde üç farklı kuşağın toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarındaki değişimin ele alındığı bir araştırmada; ailedeki rol ve sorumlulukların kim tarafından yerine getirildiğinin alanyazınla benzer biçimde cinsiyete göre farklılaştığı gözlenmiştir (Paçacıoğlu, 2018). Ailedeki rol ve sorumluluklara ilişkin ifadeler (örn. Ailenizde “para kazanma” – “yemek yapma” kimin rol ve sorumluluğudur?); daha çok kadın, daha çok erkek, birlikte seçeneklerinden biri tercih edilerek yanıtlanmıştır. Bulgular; her iki cinsiyetten katılımcılarından daha genç kuşakların erkeğin para kazanma sorumluluğunu daha düşük düzeyde belirttiklerini göstermektedir. Bir diğer önemli bulgu ise kuşak, eğitim düzeyi ve katılımcıların cinsiyet gruplarında farklılık olmaksızın ev işleri ve çocuk bakımında kadınların sorumluluk aldıklarının bildirildiğini göstermektedir. TÜİK'in 15 yaşın üzerindeki bireylerin katılımı ile 2015 yılında düzenlediği Zaman Kullanım Anketi'nin¹ sonuçları da bu bulguyu destekleyicidir. Kadınların gün içerisinde hane halkı ve ev bakımına ayırdıkları zaman çalışıp çalışmamaları durumuna göre 3.52- 4.98 saat aralığında değişirken erkekler açısından bu süre 0.77 ile 1.12 saat aralığında değişmektedir. Konda'nın 2018 yılında Türkiye genelinde kadın ve erkeklerin katılımı ile düzenlediği Hayat Tarzları Araştırması sonuçlarında da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Kadınlar gıda alışverişi yapmak da

¹ Kaynakçada Bakınız: Tük, zaman kullanım araştırması

dâhil olmak üzere ev ile ilgili işlerin sorumluluğunu erkeklere kıyasla yüksek düzeyde almaktadırlar.

Paçacıoğlu'nun (2018) çalışmasında, toplumsal cinsiyet rollerine dair tutumlar da değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, genç kuşaklar daha yaşlı kuşaklara göre daha eşitlikçi tutumlara sahiptir. Ailedeki rollerde kuşaklar arası değişiklik olmamasına rağmen eşitlikçi tutumlardaki kuşaklar arası değişim dikkat çeken bir noktadır. Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kadınların bir yandan geleneksel toplumsal rolleri yerine getirirken bir yandan da eşitlikçi tutumlara sahip olduğu görülmektedir. Roller ve tutumlar arasındaki farklar, bilişsel çelişkiye neden olabilmekte ve bu da bireylerde sıkıntı ve gerginlik oluşturabilmektedir. Bir başka deyişle, birey zihinsel olarak farklı toplumsal rolleri yaşayabilmeyi arzulamaları durumunda dahi toplumsal cinsiyete dayalı rolleri yerine getirmekte fakat bu durumda çelişki yaşayabilmektedir. Örneğin; eşitlikçi tutuma sahip çalışan bir anne, yemek yapmanın kadının asli görevi olmadığını düşünmesine rağmen her gün yemek yapmaya mecbur hissedebilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal beklentilerle şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri kadınlar üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Bu baskının kadınlara özel bir stres kaynağı olabileceği düşünülmektedir (Koç, Avcı ve Bayar, 2017). Bu stres kaynağının alanyazındaki adı *toplumsal cinsiyet rolü stresi*'dir. Toplumsal cinsiyet rolü stresi konusu takip eden bölümde detaylandırılacaktır.

1. 4. 2. 2. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi

Bireyin cinsiyetinden beklenen rol ve sorumlulukları yerine getirmede yaşadığı başarısızlık sonucunda deneyimlediği strese toplumsal cinsiyet rolü stresi denilmektedir (Eisler ve Skidmore, 1988: 135). Uluslararası alanyazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolü stresi konusunun “erkeksi toplumsal cinsiyet rolü stresi” (masculine gender role stress) ve “kadınsı cinsiyet rolü stresi” (feminine gender role stress) kavramları ile çalışıldığı görülmektedir. Erkeksi/kadınsı cinsiyet rolü bağlamında stres yaratabilme potansiyeli olan durumların belirli bir cinsiyet açısından daha çok stres oluşturacağı tahmin edilse de her iki cinsiyet için de stres verici olabilmektedir. Her iki cinsiyet rolü stresini değerlendiren çalışmalar hem kadın hem de erkeklerin katılımı ile düzenlenmektedir. Bu stresin cinsiyetler arasında karşılaştırılması erkeksi ve kadınsı toplumsal cinsiyet rolü stresinin cinsiyete özgü olup olmadığını incelemeye olanak

sağlamaktadır. Araştırmalarda, erkeksi cinsiyet rolü stresinin kadınlara oranla erkeklerde (örn. Eisler, Skidmore ve Ward, 1988); kadınsı toplumsal cinsiyet rolü stresinin ise erkeklere oranla kadınlarda daha yüksek düzeyde olduğu (örn. Well, Kolk ve Arrindell, 2005) öne sürülse de çalışma bulguları birbirinden farklılaşmaktadır. Çalışma bulguları incelendiğinde, bulgular üzerinde etkili olan faktörün Hofstede (1980) tarafından formüle edilen toplumun erkeksilik -kadınsılık kültürel değer boyutu olduğu görülmektedir. Erkeksilik-kadınsılık kültürel değer boyutuna göre (1) Erkeksi toplumlarda erkeklerin güçlü, sert ve kaynaklar üzerinde hakim olması beklenirken kadınların hassas ve mütevazı olması beklenmektedir. Kadınsı toplumlarda ise kadınlar ve erkeklerden beklenen roller benzer ve cinsiyetler arası rol farklılıkları daha azdır. (2) Erkeksi toplumlarda erkeklerin iddialı (assertive) ve hırslı olması beklenmekte iken aynı özellikler kadınlarda da görülebilmektedir. Kadınsı toplumlarda ise her iki cinsiyetin alçakgönüllü (modest) ve sempatik (caring) olması beklenmektedir. (3) Erkeksi toplumlarda erkeklerin ağlamaları kadınların ise kavga etmeleri hoş görülmemektedir. Kadınsı toplumlarda ise kızların ve erkeklerin ağlaması doğal karşılanmakta ve kavga etmeleri yasaklanmaktadır. (4) Erkeksi toplumlarda aile büyüklüğü babanın kontrolü altında iken kadınsı toplumlarda çocuk sayısına anne karar vermektedir (akt. Hofstede, 2011: 12). Dolayısıyla toplumun cinsiyete rollerine yönelik kültürel yapısı bireylerin cinsiyetinden beklenen rol, görev ve sorumluluklarının türünü etkilemektedir. Kadınsı toplumlarda cinsiyet rolleri birbiriyle keşismektedir. Erkeksi toplumlarda ise cinsiyet rolleri farklılaşmaktadır. Erkeksi toplumdaki erkekler sosyal hayatta daha iddialı, kendine güvenen ve başarı odaklı kişilerdir (Well, Kolk ve Arrindell, 2005: 227).

Eisler, Skidmore ve Ward'ın (1988) çalışmasında erkeksi cinsiyet rolü stresinin erkekler tarafından daha yüksek düzeyde deneyimlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Arrindell, Well, Kolk, Barelds, Oei ve Lau (2012) tarafından 13 ülkeden kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin katılımı ile düzenlenen geniş kapsamlı çalışma bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Bulgulara göre; ulusal erkeksi toplumsal cinsiyet rolü stresi, Hofstede'nin ulusal erkeksilik skorları ile pozitif yönde ilişkilidir. Kadınsı bir toplum olan Hollanda'da kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin katılımı ile düzenlenen Well, Kolk ve Arrindell'in (2005) bir çalışmasında ise kadınların kadınsı cinsiyet rolü stresini daha çok deneyimledikleri; erkeklerin ise beklenenin aksine erkeksi cinsiyet rolü stresini kadınlardan anlamlı bir şekilde fazla deneyimlemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın dikkat çekici bulgusuna göre erkekler ve kadınların cinsiyet rolü stres deneyimlerinin farklı boyutlar ile ilişkili olmasıdır. Erkekler; erkeksi cinsiyet rolü stresinin (MGRS) alt boyutlarından olan; fiziksel yetersizlik, duygusal anlamsızlık (emotionally inexpressiveness), kadınlara bağıllık, performans kaybı ve düşük düzeyde entelektüellik içerisinden yalnızca fiziksel yetersizlik alt boyutunda kadınlardan daha fazla erkeksi cinsiyet rolü stresi deneyimlemektedir. Buna karşın kadınlar; kadınsı cinsiyet rolü stresinin (FGRS) duygusuz ilişki korkusu (fear of unemotional relationship), fiziksel açıdan çekici olmama korkusu (fear of physical unattractiveness), zorbalık korkusu (fear of victimization), iddialı davranma korkusu (fear of behaving assertively), sevecen olmama korkusu (fear of not being nurturant) olarak adlandırılan tüm alt boyutlarında erkeklerden daha fazla kadınsı cinsiyet rolü stresi deneyimlemektedirler. Bu bulgu çalışmanın yazarları tarafından erkeklerin düşük düzeyde erkeksi cinsiyet rolü stresi deneyimlerken kadınların ciddi düzeyde kadınsı cinsiyet rolü stresi deneyimlemesinin sonucu olarak yorumlanmıştır (Well, Kolk ve Arrindell, 2005, s: 227). Yanı sıra, MGRS Ölçeğinde erkekler ortalamanın altında puan alırlarken FGRS ölçeğinde kadınlar ortalamanın üstünde puan almışlardır.

Hofstede'nin (2011) erkeksi/kadınsı kültür boyutları bireyin yaşadığı ülkenin ulusal skorunun bilgisini vermekte olup iki boyut, toplumda kadın ve erkekte beklenen görev ve sorumlulukların benzer olup olmaması ile ilişkilidir. Toplumun genelinde paylaşılan değerleri ifade eden kültür düzeyindeki değerlerin mekanizması, bireyin davranışlarına yön veren birey düzeyindeki güdüsel değerler arasındaki ilişkiden farklı olabilmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 61). Tüm bu sebeplerle, birey düzeyinde bir olgu olan toplumsal cinsiyet rolü stresinin Hofstede (1980) tarafından biçimlendirilen kültür boyutlarından ziyade birey düzeyindeki değerler ile ele almak; cinsiyet rollerinin kültür düzeyindeki benzerliğini ise birey düzeyinde ele almak yerinde olacaktır. Mevcut çalışmada, bireyin yakın çevresinde veya toplumda cinsiyet eşitliğinin hâkim olup olmadığına dair değerlendirmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda, mevcut çalışmanın ön aşamasında Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği geliştirilerek psikometrik özellikleri sınanmıştır. Katılımcılardan, kadınlar ve erkeklerin yaşamın çeşitli alanlarında (örn. dünyayı algılama biçimleri, çeşitli fırsatlara erişim olanakları, sahip oldukları tutum ve değerler) ne düzeyde benzer ya da farklı olduklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Kadın ve erkeklerin eşit hak ve imkânlarla sahip olup

olmadığı sorusu son dört yıldır Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezinin Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı araştırmasının odağı olmuştur. On sekiz yaş üzeri kadın ve erkek katılımcılar ile düzenlenen çalışmada Türkiye'nin hemen her bölgesinden veri toplanmaktadır. Çalışma bulguları incelendiğinde tüm çalışmalarda kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde cinsiyet eşitsizliği algıladıkları ve algılanan eşitsizliğin yıldan yıla arttığı dikkati çekmektedir.² Bireyin yaşadığı sosyokültürel bağlamda cinsiyet eşitliğinin hâkim olup olmaması bireyin ruh sağlığı üzerinde etkilidir. Elwer, Harryson, Bolin ve Hammarsrtrom (2013) tarafından İsveç'te düzenlenen bir çalışmada işyerinde çalışan kadın ve erkeklerin sayısı ve sahip oldukları birtakım hak ve kazanımlar incelenerek cinsiyet eşitliğinin olup olmadığı saptanmıştır. Bu hak ve kazanımlar; (1) cinsiyete göre alınan net maaş bilgisi, (2) cinsiyete göre eğitim düzeyi, (3) doğum izni için kullanılan gün sayısı ortalaması ve (4) geçici ebeveyn izni için kullanılan gün sayısıdır. Çalışmanın önemli bir bulgusuna göre kadınlar cinsiyet eşitsizliğinin hâkim olduğu geleneksel olarak nitelendirilen grupta huzursuzluk, endişe, çarpıntı, kaygı, sinirlilik gibi belirtileri içeren psikolojik sıkıntıları yüksek düzeyde deneyimlemişlerdir. Cinsiyet eşitliğinin görece yüksek olduğu grupta ise kadınlar düşük düzeyde psikolojik sıkıntı deneyimlemektedirler.

Alanyazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolü stresinin ruh sağlığını olumsuz etkileyen kaygı ve öfke (Eisler, Skidmore ve Ward, 1988), günlük yaşam zorlukları (Well, Kolk ve Arrindell, 2005), günlük yaşam zorlukları ve depresyon (Gillespie ve Eisler, 1992) gibi değişkenlerle pozitif yönde ilişkilendiği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla ruh sağlığını olumsuz etkileyen cinsiyet eşitsizliği (Elwer ve ark., 2013) toplumsal cinsiyet rolü stresini de olumsuz etkileyeceği öngörülmüştür. Bu kapsamda cinsiyet eşitsizliğinin varlığı Elwer ve ark.'nın (2013) çalışmasından farklı olarak bireylerin öznel değerlendirmeleriyle etmek amaçlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolü stresi ile ilgili ulusal alanyazın tarandığında oldukça az sayıda çalışmaya ulaşılmaktadır (örn. Bayar, Avcı ve Koç, 2018; Koç, Avcı ve Bayar, 2017; Yener, 2017; Yener, 2018). Bunun muhtemel nedeni ise kadınlara yönelik Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği (Koç, Avcı ve Bayar, 2017) ve erkeklere yönelik

² Kaynakçada Bakınız: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi

Erkek Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği'nin (Bayar, Avcı ve Koç, 2018) oldukça yakın bir geçmişte geliştirilmiş olmasıdır. Ulusal alan yazın incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rolü stresinin bir aracı değişken olarak da ele alındığı görülmektedir. Yener (2018) tarafından düzenlenen bir çalışmada, kadınların kadınsı cinsiyet normlarına uyum düzeyleri ve yaptıkları işi anlamlı bulmaları ilişkisi üzerinde toplumsal cinsiyet rolü stresinin aracı etkisi incelenmiştir. Kadınsı cinsiyet normlarına uyum, Mahalik ve ark. (2005) tarafından geliştirilen yapılandırılmış Kadınsı Normlara Uyum Envanteri ile değerlendirilmiştir. Bu envanter iyi iletişim kurma, ideal vücut ölçüsüne sahip olmak, tevazu vb. alt boyutlarındaki normlara kadınların ne düzeyde katıldığını değerlendirmektedir (örn. zayıf olsaydım daha mutlu olurum). Bulgular, kadınsı cinsiyet normlarına uyum düzeyi ve yapılan işi anlamlı bulma arasındaki negatif ilişkiye toplumsal cinsiyet rolü stresinin aracı etkisi olduğu yönündedir. Diğer bir deyişle, kadınsı cinsiyet normlarına uyum sağlayan insanlar toplumsal cinsiyet rolü stresi deneyimlemeleri koşulunda yaptıkları işi daha anlamsız bulmaktadır. Dolayısıyla, cinsiyet normları ile ilgili bir baskı ve stres algılamak kadınsı cinsiyet normlarına uyumlu insanların günlük yaşamı olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmanın ikinci amacı doğrultusunda değerlerin stres kaynakları ile ilişkisi incelenmek istenmiştir. Ulaşılan alanyazın kapsamında birey düzeyindeki değerlerin toplumsal cinsiyet rolü stresi üzerindeki olası etkisini ele alan bir çalışmaya rastanmamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi toplumsal cinsiyet rolü stresi konusu sıklıkla Hofstede tarafından biçimlendirilen erkeksilik kadınsılık kültür boyutları ile ilişkilendirilerek çalışılmaktadır. Mevcut çalışma, birey düzeyindeki temel değerler ile toplumsal cinsiyet rolü stresini ilk defa birlikte ele alarak bulguları itibariyle alanyazına katkı sunmaktadır.

1. 4. 2. 3. Kültürleşme Stresi

Genel anlamda göç olgusu, insanların buldukları yerden ayrılarak başka bir yerde kalıcı veya geçici olarak yerleşik yaşama geçmelerini ifade etmektedir (Berry ve ark. , 1987). Göçmen bireyler göç etme sürecinde birtakım zorluklar yaşamalarının (Üstübcü, A., 2016: 42-44) yanı sıra göç sonrasında kimlik boyutu, aile ilişkileri ve sosyal statü alanlarında kayıplar yaşamakta; işsizlik, ev sahibi ülkenin vatandaşlarından konuştukları

dil vb. açılardan farklı olmalarının getirileri ve çocuklarına yönelik korkularının yaşamlarına hâkim olmasının sıkıntısını çekmektedir (Akram-Pall ve Moodley, 2016). Göçmenler, yaşadıkları sosyo-kültürel çevrenin değişmesi ile baskın kültüre maruz kalırken özgün kültürü ile etkileşime geçtiği baskın kültürü etkilemektedir. Farklı kültürlerin kültürel gruplar aracılığı ile temas etmesi olgusu kültürleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Redfield, Linton ve Herskovits'in (1936: 149) klasik kültürleşme tanımına göre kültürleşme; "farklı kültüre sahip insan gruplarının doğrudan etkileşime girmesi sonucunda birinin ya da ikisinin özgün kültürünün değişmesi"dir (akt. Berry, 1997: 7). Önemli bir diğer nokta göçmenin yeni bir kültür ile temasa geçmesidir. Kültürel temas, aynı zamanda yeni kültürün içindeki yaşantının göçmen için zorlu veya tehditkâr olarak algılanması içermekte yani stres anlamına da gelebilmektedir. Bu durum alanyazında kültürleşme stresi olarak adlandırılmaktadır. Kültürleşme stresi, kültürleşme sürecindeki olumsuz deneyimlerin birey üzerinde yarattığı bilişsel ve duygusal etki olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kültürleşme stresi algılayan birey zihinsel ve bedensel bir takım olumsuz tepkiler vermektedir. Kültürleşme stresi; göçmende depresyon, anksiyete gibi rahatsızlıkların ve psikosomatik belirtileri arttırması, yanı sıra kimlik karmaşasına sebep olabilmesi nedeniyle bireyin psikolojik durumuna olumsuz etki edebilmektedir (Berry, Kim, Minde ve Mok, 1987: 492). Kültürleşmeden kaynaklanan stresi ele alan çalışmalar, bu olgunun hem göçmen yetişkinlerin (Tuzcu ve Bademli, 2014) hem de daha genç kuşakların (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006) psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu olumsuz etki zamanla azalabilmektedir. Berry ve ark. (2006) tarafından düzenlenen bir çalışmada 12 yıldan fazla bir süredir ev sahibi ülkede yaşayan göçmenlerin daha az yaşayanlara göre ev sahibi kültüre daha iyi düzeyde psikolojik ve sosyo-kültürel uyum sağladıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Berry ve arkadaşları'nın (1987) Kanada'da düzenlenledikleri bir çalışmada gönüllülük ve hareketlilik ölçütüne göre sınıflandırılan katılımcıların kültürleşme stresi düzeyi karşılaştırılmıştır. Bulgulara göre, gönüllü ikamet eden katılımcılar düşük düzeyde kültürleşme stresi deneyimlemektedir. Bir yerde gönüllü olarak ikamet etmek orada deneyimlenecek değişimlere hazırlanmış olmayı gerektirmektedir. Diğer taraftan, bir yerde gönülsüz olarak ikamet etmek beklenmedik deneyimlere maruz kalmayı ve onları stres verici olarak algılamayı da beraberinde getirmektedir. Çalışma grubumuzun büyük çoğunluğunu oluşturan Bulgaristan ve Ahıska göçmenlerinin zorunlu göç ile Türkiye'ye

göç etmiş olmaları olası yüksek düzeydeki kültürleşme stresinin kuşaklar arasındaki aktarımını incelememize olanak sağlayacağı için önemlidir. Aynı çalışmada kültürleşme stresinin cinsiyet, eğitim, istihdam deneyimi ve sosyal destekle ilişkisi de incelenmiştir. Buna göre, eğitim düzeyi ve istihdam deneyimi (employment experiments) gibi psikososyal faktörler bireyin deneyimlediği kültürleşme stresi ile ilişkilidir. Bu geniş çaplı araştırmanın bulguları bir arada değerlendirildiğinde eğitimin kültürleşme stresi ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe, kültürleşme stresleri düşmektedir. Eğitimin stres üzerindeki etkisini yorumlayan çalışma yazarları; eğitimin yeni kültürle temastan önce bireyin kültüre uyumunu kolaylaştıracak bir kültürleşme deneyimi yaşamasını sağlamış olabileceğini vurgulamaktadır. Yanı sıra, yüksek eğitim düzeyinin ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşabilmek anlamına da geldiği ve kaynaklara sahip olmanın ise değişikliklerle baş etmeyi kolaylaştırabileceğini ifade etmişlerdir (Berry ve ark., 1987: 504).

Alanyazın kapsamında inceleyeceğimiz diğer bir çalışma Ponizovsky, Radomislensky ve Grinshpoon (2009)'a aittir. İsrail Ulusal Sağlık Araştırması verileri kullanıldığı çalışmada 1989 yılından önce Sovyetler Birliği'nden gelen göçmenler, başka ülkelerden gelen göçmenler (diğer göçmenler olarak adlandırılacaktır) ile İsrailde doğup büyüyen kişilerin psikolojik sıkıntılarını incelemek amaçlanmıştır. Bulgular, Sovyetler birliğinden gelen göçmen grubun psikolojik sıkıntılarının diğer iki gruptan yüksek olduğu yönündedir. Yanı sıra, diğer ülkelerden gelen göçmenlerin oluşturduğu grup ile İsrail'de doğup büyüyen grubun psikolojik sıkıntı düzeyleri birbirinden farklılaşmamaktadır. Çalışmanın yazarları, bu bulgu üzerinde Sovyetler Birliği grubundan gelen göçmenlerin demografik özelliklerinin etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Sovyetler Birliği grubunda daha fazla sayıda kadın, yaşlı, evli olmayan, yüksek eğitilmiş ve işsiz kişiler bulunmaktadır. (Ponizovsky ve ark., 2009: 70-73). Bu sosyo-kültürel özellikler, Sovyetler birliği grubundaki bireylerin daha dezavantajlı konumda olmasının ve dolayısıyla daha çok psikolojik sıkıntının temel kaynağı olarak gösterilmiştir. Yanı sıra bu grup, kültürleşme stresini diğer gruplardan daha çok deneyimlemektedirler. Göçmen gruplar arasında daha zorlu koşulları olan ve toplumsal açıdan daha dezavantajlı olarak nitelendirilebilecek önemli bir grup ise kadınlardır. Berry ve arkadaşlarının (1987) düzenledikleri bir çalışmada kadınların kültürleşme stresinin erkek göçmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, kültürleşme stresini kadınlar ile

çalışmanın isabetli bir karar olduğunu göstermektedir. Kadınların dezavantajlı konumu ve deneyimledikleri yüksek düzeydeki stres takip eden bölümde detaylandırılmaktadır.

1. 4. 2. 3. 1. Göç bağlamında kadın olmak ve stres

Sosyal baskınlık kuramına (SBK) göre, artı değer üreten toplumlar, grup-temelli hiyerarşiler aracılığıyla örgütlenme eğilimindedir. Hiyerarşinin üst basamağında olan gruplar kaynaklar üzerine hakim olup maddi ve politik açıdan güçlüdür (Sidanius ve Pratto, 1999). SBK'ya göre, toplumsal hiyerarşiyi oluşturan üç alt sistemden biri cinsiyet alt sistemidir. Cinsiyet alt sisteminde erkekler sahip oldukları güç aracılığıyla kadınlar üzerinde baskınlık kurmaktadır. Yanı sıra cinsiyet alt sisteminin sabit olması nedeni şiddetin yönü ve odağında değişmemekte ve bu odakta her zaman kadınlar var olmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 272-274). Dolayısıyla, kadınların yaşamsal koşulları zorludur. Göçmen kadınların katılımı ile düzenlenen çalışma bulguları da bu yönde olup aşağıda detaylandırılmaktadır.

Göçmen bireyler yaşamaya başladıkları yeni yere psikolojik ve sosyokültürel açıdan uyum sağlama sürecine girmektedir (Berry ve ark., 2006; Saygın ve Hasta, 2018). Başarılı bir psikolojik uyum süreci bireyin benlik saygısı, yaşam memnuniyeti vb. etkenlerin düzeyinin optimal; psikolojik problemleri vb. etkenlerin ise minimum düzeyde olması ile gerçekleşmektedir. Bireyin bulunduğu mekan ile uyum içerisinde ve davranışsal problemlerinin minimum düzeyde olması ise başarılı bir sosyokültürel uyum sürecinin göstergelerinden (Berry ve ark., 2006). Dolayısıyla kültürleşme sürecine başarılı bir şekilde uyum sağlamak ruh sağlığını pozitif yönde etkileyecektir. Göçmen gruplarla ülkemizde düzenlenen araştırmalar, kültürleşme sırasında yaşanan sıkıntıların sadece bireyin psikolojik sağlığına değil ebeveynlikleri ve hatta çocukların o kültüre temasları ile ilgili olumsuz bir takım sonuçlar ile de ilişkili olabileceğini de göstermektedir (Dervişoğlu Akpınar ve Öztürk, hazırlanıyor; Yıldız Aslan ve Öztürk, hazırlanıyor).

Berry, Phinney, Sam ve Vedder (2006) tarafından düzenlenen bir çalışmada, 13 ülkede düzenlenen geniş çaplı bir araştırmanın verileri kullanılmıştır. Çalışmada göçmen gençlerin kültürleşme sürecinde psikolojik ve sosyokültürel uyumu incelenmiştir.

Çalışmanın önemli bir bulgusu kadınların erkeklerle kıyaslandığında yüksek düzeyde sosyolojik uyum gösterirken düşük düzeyde psikolojik uyum göstermeleridir. Kadınlar, okul sürecine daha iyi uyum sağlamakta ve daha az davranış problemi gösterirken kültürleşme stresi ve psikolojik problemler karşısında riski grupta konumlanmaktadır.

Göçün ilk zamanlarında göçmenler genellikle kalabalık gruplar halinde yaşamaktadır. Dolayısıyla, evin içinde geleneksel rollerini sürdürmeye devam eden göçmen kadının evde aldığı sorumlulukların artması olasıdır. Göçmen kadın daha çok kişinin bakımını üstlenmekte ve endişelerini paylaşmaktadır (Tummala-Narra, 2013; Üstübcü, 2016: 44). Yanı sıra, ev ve ev dışı bağlamdaki toplumsallaşma hedeflerindeki farklılıklar aile dinamiğinde farklılıklar yaratmakta ve kadınların cinsiyet rolleri ile ilgili çatışma yaşamasına neden olabilmektedir (Renzaho, Dhingra, ve Georgeou, 2017; Tummala-Narra, 2013). Özellikle göçü deneyimleyen ilk kuşak üzerinde etkili olan bu durum, kültürleşme stresine ek olarak deneyimlenecek ayrı bir stres kaynağıdır. Göçmen kadın için önemli bir çatışma alanı annelik rolüne yöneliktir. Tummala-Narra (2013) Amerika'da yaşayan birinci kuşak Güney Asyalı kadın göçmenlerin katılımı ile düzenlediği çalışmada, göç sürecinde uğranan zararı inceleyerek ilk kuşak göçmenlerin yaşadıkları zorlukları betimlemiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda göçmen kadınların yaşadıkları ikilemler psikoterapi süreci ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın önemli bir bulgusuna göre göçmen anneler, bir taraftan çocuklarının yeni ülkenin kültürüne uyum sağlamasını isterken diğer taraftan da köken ülkenin değerlerini kaybetmelerinden endişelenmektedirler.

Konu ile ilgili inceleyeceğimiz son çalışma ise doğrudan değerlendirilmemiş olsa da, göçmen kadınlarda hem toplumsal cinsiyet rolü stresi hem de kültürleşme stresi ile ilgili çıkarımlarda bulunmamıza olanak sağlaması nedeniyle değerlidir. Tang ve Dion'a (1999) ait çalışmada Kuzey Amerika'daki Çin kökenli kadın ve erkek üniversite öğrencilerinden cinsiyet rolü ve geleneksellik değerleri ile algıladıkları ebeveyn cinsiyet rolü ve geleneksellik değerleri incelenmiştir. Bulgulara göre; hem kadınlar hem de erkekler ebeveynlerini kendilerine göre daha geleneksel algılamakla birlikte kadınlar erkeklere göre daha az gelenekseldir. Yanı sıra kadınlar, algıladıkları ebeveyn değerlerinden daha çok farklılaşmakta ve ebeveynlerini daha az bağımsızlığı kabul eden kişiler olarak algılamaktadır. Çalışmanın yazarları bu bulgudan hareket ederek kadınların

daha çok cinsiyet rolü çatışması yaşayabileceğini ve kültürleşme süreçlerinin daha zor olacağını ifade etmişlerdir.

Göçmen kadının deneyimlediği kültürleşme stresi birey düzeyindeki değişkenler ile de ilişkilidir. Takip eden bölümde yaşamda ön plana çıkarılan birey düzeyindeki güdüsel değerlerin kültürleşme stresi üzerindeki etkisi incelenecektir. Sonraki bölümde ise, göçmenlerin kendi grubundan olan ve olmayan kişilerle etkileşim düzeyi kültürleşme stresi ile ilişkilendirilecektir.

1. 4. 2. 3. 2. *Kültürleşme stresi ve değerler*

Alanyazın incelendiğinde göçmenlerin benimsedikleri değerlerin deneyimledikleri stres ve ruh sağlığı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. İdemudia (2011)'nın Almanyadaki Afrika kökenli göçmenlerle düzenlediği çalışmada Schwart (1992)' ın formüle ettiği dört temel değer, kültürleşme stresi ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgulara göre; özaşkınlık temel değeri kültürleşme stresini negatif yönde; özgenişletim temel değerleri ise pozitif yönde ilişkilidir. Bir başka deyişle; yaşamlarında diğer insanların ve doğanın esenliğini koruma ve tanıdıklarının esenliğini düşünmeyi ön planda tutan kişiler daha az kültürleşme stresi deneyimlemektedirler. Yanı sıra, kendi başarılarını ön planda tutup bedensel uyarılım ve hazlar ile tatmin olan kişiler daha çok kültürleşme stresi yaşamaktadırlar.

Espinosa, Clemente ve Una (2016) tarafından İspanya'da yaşayan 11-22 yaş aralığındaki göçmenler ve ebeveynlerinin katılımıyla düzenlenen bir çalışmada, ayrımcılığa bağlı sosyo-kültürel stres (ABSKS) kültürleşme stresinin kaynağı olarak ele alınmış; ABSKS'nin Schwartz'ın (1992) yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım değer boyutu ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgulara göre; hem ebeveynin hem de çocuğun yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım boyutundan aldığı puanlar, deneyimlediği ayrımcılığa yönelik sosyo-kültürel stres düzeyi ile ilişkilidir. Yeniliğe açıklık boyutundan alınan puan yükseldikçe ayrımcılığa bağlı sıkıntılar artmaktadır. Çalışmanın yazarları, yeniliğe açıklık değerinin göçmenleri ev sahibi kültürle daha çok temasa yönlendirdiği ve ayrımcılık içeren davranışlara maruz kalma olasılığını arttırdığı biçiminde yorumlamıştır. Yanı sıra, etkileşimden beklentinin karşılanmaması hayal kırıklığı ile sonuçlanabilmektedir. Muhafazacı bir yaklaşım içerisinde olmak ise tehlikeli bir çevrede kendi geleneklerine sığınma ve uyumun koruyuculuğu ile strese karşı korumaktadır.

Bulgular bir arada değerlendirildiğinde, yeniliğe açıklık ve özgenişletim değerlerinin stres deneyimi ile pozitif yönde; özaşkınlık ve muhafazacı yaklaşım değerlerinin negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Stres üzerinde etkisi olan diğer bir birey düzeyindeki değişken ise kimliktir. Kimliklenmenin stres kaynakları ile ilişkisi takip edilen bölümde detaylandırılacaktır.

1. 4. 2. 3. 3. *Kültürleşme stresi ve kimliklenme*

Göçmen birey için kişiler arası ilişkileri önemli bir bağlam olup çalışmalarda göçmenin etnik kimliği ya da baskın kültür kimliği ile kimliklenmesinin göstergesi olarak ele alınmıştır (bkz. Tian, McClain, Moore ve Lloyd, 2019). Berry ve ark.'nın (1987: 506-507) bir çalışmasında yerli öğrencilerle yakın arkadaş olan göçmen misafir öğrencilerin kültürleşme stresini daha az deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın yazarları bu bulguyu yerli öğrencilerle arkadaşlık kurmanın bir nevi ev sahibi kültürle temas etmek olduğu ve bu temasın kültürleşme stresini azalttığı şeklinde yorumlamışlardır. Tian, McClain, Moore ve Lloyd'un (2019) Amerika'da yaşayan Asyalı üniversite öğrencilerinin katılımı ile düzenlenen çalışması da bu bulguyu desteklemektedir. Çalışmada kültürleşme stresinin etnik kimlik ile olan ilişkisi incelenmiştir. Yanı sıra farklı etnik grupla ilişkinin aracı etkisi ele alınmıştır. Diğer bir deyişle, kendi kültürüne aidiyet düzeyi yüksek olan bireyler daha yüksek düzeyde kültürleşme stresi deneyimlerken farklı etnik gruptan kişilerle etkileşim içerisinde olan bireyler daha düşük düzeyde kültürleşme stresi deneyimlemektedir. Etnik kimlik ile özdeşleşmenin ise kişinin aleyhinde sonuçlanan bir olayın kendisine yönelik bir önyargıdan kaynaklandığına yönelik inancı olmasını ifade eden önyargıya atıf yapmaya eğilimli olma gibi belirli bazı durumlarda psikolojik ve öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilediği bulgulanmıştır (Branscombe, Schmitt ve Harvey, 1999). Dolayısıyla bu kişiler kendi gruplarından daha çok güç almaktadırlar.

1. 5. ÖRNEKLEM GRUBUNUN GENEL SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde göçmen örneklem grubumuzun çoğunluğunu oluşturan Bulgaristan göçmenleri ve Ahıska göçmenlerinin kendi gruplarına has sosyo-kültürel niteliklerine yer verilecektir. Yanı sıra, Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı açıklanacaktır.

Bulgaristan (bkz. Özer, 2018) ve Ahıska göçmenleri (bkz. Topçu, 2018) kendilerini Türk olarak tanımlamaktadır. Çalışma bulguları detaylı bir şekilde incelendiğinde hem Bulgaristan göçmenlerinin (bkz. Borlat, 2019) hem de Ahıska göçmenlerinin (bkz. Topçu, 2018) göç öncesi SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) Türk kimliği ve geleneksel değerlere yönelik baskı ve kısıtlamalarına maruz kaldıkları bir süreçten geçtikleri dikkati çekmektedir. Bu süreçte kamusal ve özel alanda Türkçe konuşmak yasaklanmış, Türkçe kökenli isimler değiştirilmiş, vatandaşlarının dini vecibelerini yerine getirmeleri yasaklanmıştır (Borlat, 2019). Özer (2015) tarafından Bulgaristan göçmenlerinin katılımı ile düzenlenen bir çalışmada katılımcıların büyük bir kısmı Bulgaristan Hükümeti'nin asimilasyon politikası sonucunda Türk kimliğine daha çok bağlandıklarını ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde, Ahıska göçmenleri de göç öncesi süreçte kültürel kimliklerini korumak için çaba sarfetmişlerdir. Ahıska göçmenleri, tarih sürecinde birden fazla göç yaşamıştır. Stalin döneminde gerçekleşen ilk göçleri 14 Kasım 1944'te Orta Asya'ya doğru olmuştur. Özbekistanda yaşayan Ahıska Türkleri ile Özbekler arasında 1989'da Fergana Olayları adı ile anılan bir çatışma meydana gelmesi sonucunda Ahıska Türkleri Azerbaycan başta olmak üzere başka ülkelere göç etmiştir (Topçu, 2018). Bulgaristan ve Ahıska göçmenleri ile ilgili Bursa'da düzenlenen çalışmalarda Bursa'nın gerek Bulgaristan göçmenleri (DPT, 1990: 32, akt. Çetin, 2008: 158) gerekse Ahıska göçmenleri (Topçu, 2018: 39) açısından yoğun nüfusa sahip olduğu bildirilmiştir.

Ele alacağımız ilk çalışma Cesur-Kılıçarslan'a (2006) aittir. Bu çalışmada, Bursa-İnegöl'de yaşayan Bulgaristan göçmeni ve yerli çiftlerin katılımı ile aile yapıları incelenmiştir. Bulgulara göre Bulgaristan göçmeni ailelerde evlilik kararında evlenecek çiftlerin bireysel kararı esas alınmaktayken yerli ailelerde ailenin kararı ön plandadır. Yanı sıra Bulgaristan göçmenlerinde evlilik yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma oranı yerlilere kıyasla yüksektir. Aile ekonomisi göçmen ailelerde çoğunlukla kadın ve erkeğin ortak rolü ile düzenlenmekte iken yerli ailelerde çoğunlukla erkeklerin sorumluluğundadır. Çalışmanın dikkat çekici bulgusuna göre; yerli ailelerde daha yüksek düzeyde olmak üzere hem göçmen hem de yerli ailelerin büyük bir kısmında evin gereksinimleri karşılamak kadının sorumluluğundadır.

Ele alacağımız diğer bir çalışma Topçu'ya (2018) aittir. Bu çalışmada Bursa-İnegöl'de yaşayan Ahıska göçmenlerinin sosyo-kültürel özellikleri ele alınmıştır. Bulgulara göre; (1) Ahıska göçmenleri, genellikle geniş aile biçiminde yaşamaktadır. (2)Evin reisi baba olmakla birlikte pek çok alanda önce yaşlı erkekler sonra erkekler önceliklidir. (3) Kendi kültürel grupları içerisinde evlilik gerçekleştirmeyi tercih etmekle birlikte benzer kültürel değerlere sahip yerli ailelerle de kız alıp vermektedirler. (4) Evlilik kararını vermede hane reisi ve aile büyüklerinin görüşleri önemlidir. (5) Ahıska göçmenleri içerisinde oturma izni olmayan kişiler vardır dolayısıyla resmi süreçlerde birtakım sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu durum örgün eğitim almalarını da etkilemektedir. Eğitime ve iyi bir meslek sahibi olmaya önem vermekle birlikte, Ahıskalı ebeveynlerden oturma izni olmayanlar çocuklarını misafir öğrenci olarak; oturma izni olanlar ise çocuklarını geçici kimlik numarası ile okula kaydettirmektedirler. Yukarıda ele alınan ve her ikisi de İnegöl'de düzenlenen çalışmalar karşılaştırıldığında; Bulgaristan ve Ahıska göçmenlerinin farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Ele alacağımız son çalışma ise Özer'e (2015) aittir. Bu çalışmada, Mersin'de yaşayan Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'ye uyum aşamasında deneyimledikleri kimlik ve aidiyet ile ilgili sıkıntılarını ele almak amaçlanmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'ye ilk geldiklerinde yabancılik hissettiklerini fakat büyük bir kısmı ise şu anda yabancılaşma hissetmediklerini belirtmiştir. Göçmenler, yaşadıkları en önemli sorunun ekonomik alanda olduğunu belirtmişlerdir. Göçmen kimliğini değerlendirmek için katılımcılara kendilerini göçmen hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 54'ü kendilerini göçmen hissetmediklerini bildirirken kendilerini göçmen hissedenlerin oranı yüzde 38'dir. Göçmenler ötekileştirici söylemlerin Türkiye'ye ilk göç ettikleri dönemde görece yüksek olduğunu şimdilerde kendilerine göçmen denildiğini ve bundan rahatsızlık duymadıklarını dile getirmişlerdir. Göçmen kelimesinden rahatsızlık duymamaları konusu çalışmanın yazarları tarafından toplumun göçmenleri olumlu nitelikler ile anmasının bir etkisi olarak yorumlanmıştır. Kendilerini öncelikli olarak nasıl tanımladıkları sorusuna en çok yanıt alan seçenek öncelikle TC vatandaşı olarak yanıtıdır. Bu yanıt Türkiye'ye aidiyet göstergesi olarak değerlendirilmiştir (s:86-87).

Kadın katılımcılarımızın göç ettikleri ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilgileri gözden geçirmek değişime dair bir öngörü sağlayabilir. 2019 yılında 189 ülkenin katılımı ile düzenlenen İnsani Gelişmişlik Raporu'nun³ cinsiyete dayalı gelişme indeksinde; Gayrisafı Milli Hasıla (GSMH), ortalama öğrenim süresi, beklenen yaşam süresi ve beklenen öğrenim süresi verilerinin cinsiyetler arası karşılaştırmasına yer verilmektedir. Katılımcılarımızdan Ahıska göçmenleri Azerbaycan ve Özbekistan'dan ve Bulgaristan göçmenleri ise çoğunlukla güney Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinden sapmaları ifade eden skorlara göre Bulgaristan sapmanın düşük olduğu 1. Grup ülke sınıflamasına girerken; Azerbaycan ve Özbekistan 3. Grupta; Türkiye ise sapmanın yüksek olduğu 4. grupta konumlanmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği indeksi ise; üreme sağlığı (anne ölümü ve erken doğurganlık), kadının güçlenmesi (parlemontadaki kadın milletvekili sayısı) ve işgücüne katılım alanlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığını ele almaktadır. Bulgaristan ve Özbekistan sırasıyla 48. ve 64. sırada olup 66. Sırada olan Türkiye'nin önünde konumlanmaktadır. Azerbaycan ise 70. Sıradadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği göstergeleri bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye'nin cinsiyet eşitliği açısından, diğer gruplara göre, dezavantajlı bir konumda olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM (UYGULAMA)

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle araştırmanın önemi ele alınacaktır. Daha sonra araştırmanın denencelerine ve sorularına yer verilecektir.

2. 1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

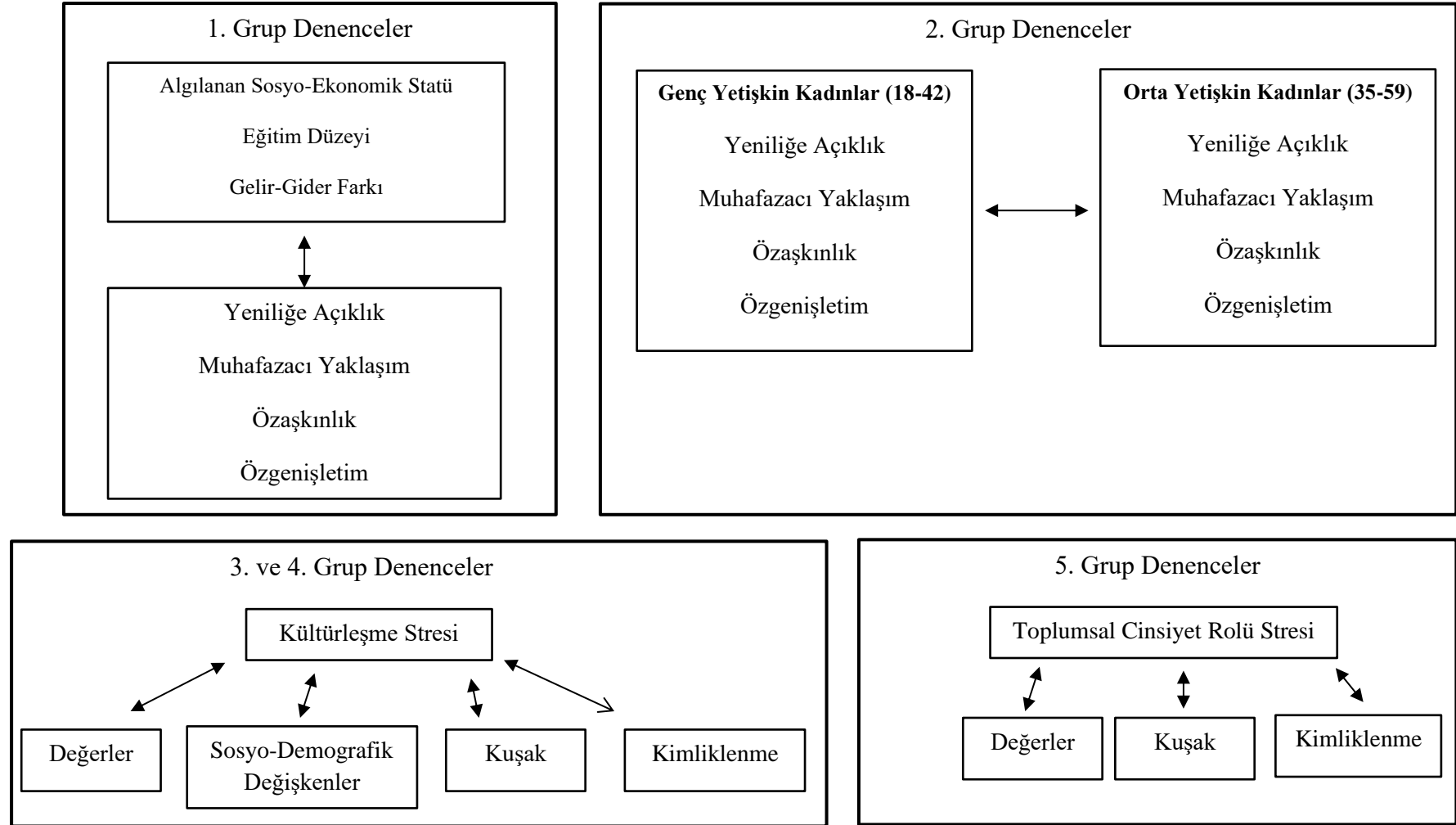
Bu çalışmanın amacı Schwartz (1992) tarafından biçimlendirilen temel değerlerin kuşaklar arası aktarımını seçici süreğenlik ve fark görüşü kapsamında göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinde incelemektir. Yanı sıra, değerler ile sosyo-demografik faktörler, temel stres kaynakları ve farklı kimlikler ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler de araştırılmıştır.

³ Kaynakçada Bakınız: Human Development Report 2019

Değerler ile ilgili alanyazın incelendiğinde; algılanan ebeveynlik stili (Akarslan-Esen ve Cesur, 2015) eğitim düzeyine (Erkenekli, 2009; Feather, 1979; Morsümbül, 2014a, 2014b), sosyo-demografik faktörler ve tutumlara (bkz. Feather, 1979) değin geniş bir aralıktaki değişkenin, değerler üzerindeki etkisinin ele alındığı görülebilir. Bu çalışmalarda farklı düzeylerdeki değişkenlerin biri ya da birkaçı birlikte ele alınmaktadır. Kuşaklar arası değer aktarımı ile ilgili çalışmaların örneklem grupları incelendiğinde, belirli bir takım farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. En temel farklılıklar; (1) kuşak etkisinin farklı biçimlerde -yaş gruplarına (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül 2014a, 2014b) ya da ebeveyn ve çocuk çiftinin katılımına (Idema ve Phalet, 2007) göre – oluşturulması ve (2) sosyal açıdan karşılaştırma gruplarının –göçmenler x yerliler, azınlık grup x çoğunluk grup vb. - olup (Berry ve ark., 1987; Ponizovsky ve ark., 2009) olmamasıdır (Idema ve Phalet, 2009). Yanı sıra, bazı çalışmalar yalnızca kuşaklar arasındaki değer benzerliği ve farklılığına odaklanırken bazıları ise kuşaklar arası aktarımda etkili olabilecek ve değerler ile ilişkilendirilen faktörleri de ele almaktadır (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül 2014a, 2014b). Bu çalışma oluşturulurken değerler ve kuşaklar arası değer aktarımı ile ilişkileri, farklı çalışmalarda birbirinden bağımsız olarak ortaya koyulmuş olan, sosyo-demografik faktörler, stres ve kimliklenme ile ilgili değişkenlerin değerler ile ilişkilerini incelemek hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın ikinci hedefi, değerlerin toplumsal cinsiyet rolü stresi ve kültürleşme stresi ile ilişkisini incelemektir. Alanyazın incelendiğinde kültürleşme stresinin birey düzeyindeki temel değerler ile birlikte ele alındığı görülmektedir (Idema ve Phalet, 2009; Espinosa ve ark., 2016). Ulaşılan alanyazın kapsamında toplumsal cinsiyet rolü stresin birey düzeyindeki temel değerlerle birlikte ele alan bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Yanı sıra, ulusal alanyazında toplumsal cinsiyet rolü stresi konusu ile ilgili az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu durum üzerinde, her iki cinsiyet için de toplumsal cinsiyet rolü stresini değerlendirecek araçların son yıllarda geliştirilmiş (bkz. Bayar, Avcı ve Koç, 2018; Koç, Avcı ve Bayar, 2017) olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolü stresini değerler, cinsiyet eşitliği algısı ve kadın kimliği ile kimliklenme değişkenleri ile ilişkilendirerek alanyazına katkı sunulmaktadır. Yanı sıra toplumsal cinsiyet rolü stresini kültürleşme stresi ile birlikte ele almak kadınların birikmiş stres düzeylerini değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Mevcut çalışmanın öngördüğü denencelerle ilişkili kavramsal bir çerçeve Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Mevcut Çalışmanın Öngördüğü Denencelerle İlişkili Kavramsal Çerçeve

2. 2. ARAŞTIRMANIN DENENCE ve SORULARI

Bu çalışmanın temel deneceleri; kuşaklar arası değer aktarımına (DA) ilişkin üç temel görüşten biri olan seçici süreğenlik ve fark görüşünün (DA-SSvF) ana varsayımından; kültürleşme stresi (KS) ve toplumsal cinsiyet rolü stresi (TCRS) çalışma bulgularından türetilmiştir. Yanı sıra; kadın kimliği (KK), göçmen kimliği (GK), kendi grubundan olan/olmayan insanlar ile ilişki düzeyleri ve stres kaynakları alanları arasındaki ilişkiler sınanmaktadır.

İlk grup denenceler ile kuşakların değer yargıları ile tanımlanan bir grup sosyo-demografik etken (eğitim düzeyi, gelir gider farkı) arasındaki olası ilişkiler açıklanacaktır. İkinci grup denencelerde ise; değerlerin aktarımına yönelik kuşaklar arası farklarla ilgili sınamalara yer verilmiştir. Üçüncü grup denencelerde, temelde kültürleşme stresi ele alınmakta ve değerler, sosyo-demografik faktörler aralarındaki ilişkiler sınanmaktadır. Takip eden iki denence grubunda ise, ilgili alanyazından yola çıkarak üretilen stres alanları (kültürleşme, toplumsal cinsiyet rolü) ile göçmen ve kadın kimliklerinin önemi arasındaki ilişkiler sınanmaktadır. Bu bölümde, öncelikle araştırmada ele alınan her bir denencenin türetildiği alanyazın özetlenmiş ve sonrasında ilgili denence belirtilmiştir.

2. 2. 1. Sosyo-Demografik Faktörler ve Temel Değerler Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Denenceler:

Bu gruptaki denenceler göçmen ve yerli her iki kadın grubu temel alarak yazılmıştır. Bu çalışmada bireyin yaşamında ön planda olan ve ona rehberlik eden değerler ile ilişkisi ele alınan sosyo-demografik faktörler; algılanan sosyo-ekonomik statü, gelir düzeyi ve eğitim düzeyidir. Gelir düzeyinin değerleri açıklamada yetersiz bir değişken olduğuna birtakım çalışmalarda (örn., Feather, 1979; Morsümbül, 2014a, 2014b) dikkat çekilmiştir. Yanı sıra, gelir düzeyinin özaşkınlık temel değeri ile ilişkili olduğunu bildiren çalışma (Inglehart ve Wezel, 2010; Morsümbül, 2014a, 2014b) bulguları mevcuttur. Bu çalışmada gelir düzeyi katılımcıların ay sonundaki gelir-gider farkının ne olduğu sorusu yönlendirilerek tespit edilmiştir. Gelir-gider farkı arttıkça özaşkınlık temel değeri düzeyinin yükseleceği öngörülmektedir.

D1: Gelir gider farkı sadece özaşkınlık temel değeri ile ilişkilidir. Gelir gider farkı arttıkça özaşkınlık değerinin daha fazla benimsenmesi beklenmektedir.

Ulaşılan alanyazında algılanan sosyoekonomik statü ile değerleri ilişkilendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Erkenekli (2009: 125) de duruma dikkati çekmiştir. Sosyoekonomik statü (SES) ile değerler arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma denenceleri, değerleri ve SES'i birtakım değişkenler ile ilişkilendirerek biçimlendirilmiştir. Örneğin; Erkenekli (2009) ilk olarak yeniliğe açıklık değerini Hofstede'nin (2001) bireycilik değeri ile ilişkilendirilerek, ilgili denenceyi bireycilik değeri ile ortalama milli gelir arasındaki ilişkiye dayandırmıştır. Erkenekli'nin (2009) düzenlediği çalışma bulgularına göre; (1) üst SES grubundaki kişilerin alt SES grubundakilere göre yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olup (2) alt, orta ve üst SES kategorilerindeki her bir grubun ortalama SES puanları; yeniliğe açıklık, özgenişletim ve özaşkınlık temel değerlerinin ortalama puanları ile pozitif yönde ilişkilidir. Bireylerin kendilerini maddi gelir, eğitim düzeyi ve çalıştıkları yere göre değerlendirip Türkiye'deki insanların sosyal konumunu temsil eden bir merdivenin basamaklarında konumlandırımları istendiğinde; kendilerini merdivenin daha üst basamağında konumlandırılanların değişimi daha kolay kabul edecekleri, bencil isteklerden uzaklaşarak başkalarının iyiliğini daha çok isteyecekleri öngörülmektedir. Yanı sıra, kendilerini merdivenin daha üst basamağında konumlandırılan kadınların kendileri için daha çok çaba harcaması ve itibarını ön plana çıkarması beklenmektedir.

D2: Algılanan sosyo-ekonomik statü yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim temel değerleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Eğitim düzeyi bireyin yaşamında ön planda tuttuğu, hayatına rehberlik eden değerleri etkileyen önemli bir değişkendir. Eğitim düzeyi arttıkça bireyler yaşamdaki yenilikleri daha kolay benimsemekte ve geleneksel değerleri daha az önemsemektedir (Erkenekli, 2009; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül, 2014a, 2014b; Schwartz, 2006). Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin yaşamında yeniliğe açıklık temel değerinin ön plana çıkacağı, yenilikleri kabul etmeleri ile ise geleneksel değerlerden uzaklaşacakları öngörülmektedir.

D3: Eğitim düzeyi yeniliğe açıklık ve muhafazacı yaklaşım temel değerleri ile ilişkilidir. Eğitim düzeyi arttıkça yeniliğe açıklık değerinin daha fazla ve muhafazacı yaklaşım değerinin daha az benimsenmesi beklenmektedir.

2. 2. 2. Seçici Süreğenlik ve Fark Görüşü İle İlgili Deneceler:

Bu gruptaki deneceler göçmen ve yerli her iki kadın grubu temel olarak yazılmıştır. Seçici süreğenlik ve fark görüşüne göre, kuşaklar arasında hem değişim hem de süreğenlik mevcut olmalıdır (Nguyen ve Willimas, 1989: 506). Alanyazındaki çalışmalarda yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım (bkz. Akaslan- Esen ve Cesur, 2015) ve bu iki değerle birlikte özgenişletim temel değerlerinin kuşaklar arasında farklılaştığı özaşkınlık temel değerinin ise süreğenlik gösterdiği bulgulanmıştır (bkz. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Morsümbül 2014a, 2014b).

D4: Anne-kız çiftlerinde yeniliğe açıklık, özgenişletim ve muhafazacı yaklaşım temel değerlerinin kuşaklar arasında farklılaşacağı; özaşkınlık temel değerinin ise kuşaklar arasında süreğenlik göstereceği öngörülmektedir (DA-SSvF)

Genç kuşak önceki kuşağa göre düşünce ve davranışlarında bağımsız olup yenilikleri daha kolay benimsemekte (bkz. Akaslan- Esen ve Cesur, 2015; Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Morsümbül 2014a, 2014b);sosyal üstünlük kazanmayı ve başarılı olmayı daha çok önemsemektedir (bkz. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Morsümbül 2014a, 2014b). Bu durum üzerinde, eğitim sisteminin hedefleri ve küreselleşmenin yarattığı yenilikler etken rol almaktadır (Renzaho, Dhingra, ve Georgeou, 2017). Böylelikle çocuklar (ikinci kuşak), ebeveyn (birinci kuşak) kadınlara göre yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerlerini daha fazla benimseyeceklerdir.

D4A: Yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerleri kuşaklar arasında farklılık gösterecektir. Hem göçmen hem de yerli grupta ebeveyn (birinci kuşaktaki) kadınlar, çocuk (ikinci kuşaktaki) kadınlara göre bu iki temel değer türünü daha az benimseyeceklerdir. (DA-SSvF)

Yaşlı kuşak toplumsal kurallara karşı boyun eğerek kendilerini daha fazla kontrol edebilmekte; aile ve ülke düzenini korumaya önem vererek ilişkilerinde uyumlu olmayı

tercih etmektedirler (bkz. (bkz. Akaslan- Esen ve Cesur, 2015; Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül 2014a, 2014b). Dolayısıyla, yaşlı kuşağın genç kuşağa göre muhafazacı yaklaşım temel değerini daha çok benimseyeceği öngörülmektedir.

D4B: Muhafazacı yaklaşım temel değeri kuşaklar arasında farklılık gösterecektir. Ebeveyn (birinci kuşaktaki) kadınlar, çocuk (ikinci kuşaktaki) kadınlara göre muhafazacı yaklaşımı daha fazla benimseyeceklerdir. (DA-SSvF)

Özaşkinlik temel değeri, bireyin odağına diğerlerini alıp; onların esenliği için çaba harcamayı önemsemesine dayanmaktadır (Schwartz, 1994: 22). Özaşkinlik temel değerinin aktarımı ise toplulukçu kültürlerde işlevseldir (bkz. Ha, Van Luot ve Rozycka-Tran, 2015). Mevcut çalışma örneklemindeki katılımcıların göç ettikleri ülkelerin Hofstede (2011) tarafından tanımlanan kültür düzeyindeki değer boyutlarına göre konumu incelendiğinde⁴ Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan'ın toplulukçu bir ülke olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Hofstede sınıflandırmasında Azerbaycan ve Özbekistan'a yer vermediği için bu ülkelerden göç eden Ahıska göçmenlerinin göç ettikleri ülkelerin toplulukçu bir yapıda olup olmadığının bilgisine yer verilmemiştir. Mevcut çalışmaya göçmen katılımcı olmak için son on yıldır Türkiye'de yaşıyor olmak kriteri getirilmiştir. Dolayısıyla göçmen katılımcılar en azından son on yıldır toplulukçu bir ülkenin değerlerine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada hem göçmen hem de yerli grupta özaşkinlik değerinin süreğenlik göstereceği ve böylelikle seçici süreğenlik ve fark görüşünün destekleneceği öngörülmektedir.

D4C: Özaşkinlik temel değeri kuşaklar arasında süreğenlik gösterecek ve kuşaklar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmeyecektir. (DA-SSvF)

2. 2. 3. Kültürleşme Stresi İle İlgili Denenceler:

Bu gruptaki denenceler sadece göçmen kadın grubu temel alarak yazılmıştır. Değerlerin belirli durumlara özgü olmayıp kişinin bütün davranışlarına etki ettiği bilinmektedir. Değerler davranışın altında yatan bilişsel ve duygusal süreçler üzerinde de

⁴ Kaynakçada Bakınız: Hofstede Insight, Country Comparison

etkilidir. (Schwartz ve Bilsky, 1987: 551). Bireyin sahip olduğu değerler, zorlu yaşam koşullarında deneyimlediği kaygıyla ilişkilidir(bkz. Frink ve ark., 2004). Kaygının kültürleşme stresi ile pozitif yönde ilişkilendiği bulgulanmıştır (bkz. Berry ve ark. 1987; Fritz ve ark., 2008). Dolayısıyla, değerler ile göçmen kadının deneyimlediği kültürleşme stresi arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

D5: Temel değerler kültürleşme stresi ile ilişkilidir.

Özgenişletim temel değerini benimseyen insanlar kendilerine odaklı olup bu durum onların başkalarını tehdit eden durumları algılamalarını ve onlara yardımcı olmalarını güçleştirmektedir (Schwartz ve ark., 2000). Bulgulara göre, özgenişletim temel değeri; kişinin kendisi ile ilgili bir durumdan kaynaklanan mikro düzeydeki kaygıları (Boehnke ve ark., 1998) ile pozitif yönde ilişkilidir. Yeniliğe açıklık temel değerinin mikro düzeydeki kaygı ile ilişkisi özgenişletim temel değerinde olduğu gibi tutarlı değildir (örn., Schwartz ve ark., 2000). Kültürleşme stresi ve değerleri ele alan çalışma bulgularına göre ise özgenişletim (bkz. Idemudia, 2011) temel değeri kültürleşme stresi ile pozitif yönde ilişkilidir. Özaşkınlık temel değerini benimseyen insanlar ise diğerlerine odaklı olup bu durum onların kendilerine yönelik tehdit içeren durumları algılamalarını güçleştirmektedir (Schwartz ve ark., 2000). Bulgulara göre, özaşkınlık temel değeri; toplum ve dünya ile ilgili makro düzeydeki kaygı (Boehnke ve ark., 1998) ile pozitif yönde ilişkili iken kişinin kendisi ile ilgili bir durumdan kaynaklanan mikro düzeydeki kaygı (Boehnke ve ark., 1998) ile negatif yönde ilişkilidir. Alanyazındaki çalışmalarda kaygının kültürleşme stresi ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır (bkz. Berry ve ark. 1987; Fritz ve ark., 2008). Mevcut tez çalışmada özaşkınlık - özgenişletim değer boyutunun mikro ve makro kaygı düzeyi ile ilişkisinden (Schwarz ve ark., 2010) yola çıkarak Kültürleşme Stresi Ölçeği maddelerindeki ifadelerin bireyin kendisine yönelik endişelerini mi yoksa topluma yönelik endişelerini mi içerdiği düşünülmüştür. İfadeler, kültürleşme sürecinde deneyimlenecek bireysel sıkıntıları (örn. buralılardan farklı olduğum için yaptığım işte yeterli itibara sahip olamamam) ele almaktadır. Dolayısıyla, özgenişletim temel değerini benimseyenlerin kültürleşme kültürleşme stresini yüksek düzeyde, özaşkınlık temel değerini benimseyenlerin ise daha düşük düzeyde deneyimleyecekleri öngörülmektedir.

D5A: Özgenişletim temel değeri ile kültürleşme stresi pozitif yönde ilişkilidir.

D5B: Özaşkinlık temel değeri ile kültürleşme stresi negatif yönde ilişkilidir.

Göçü deneyimleyen kuşak hem göç sürecinde (Üstübcü, A., 2016: 42-44) hem de göç sonrasında farklı boyutlarda sıkıntı ve stres yaşamaktadırlar. Maddi ve manevi kayıplar yaşayan göçmenler işsizlik korkusuyla boğuşmakta ve dil problemi yaşamaktadırlar. Farklı olmanın zorluğunu yaşamamanın yanı sıra çocukları için endişelenmektedirler (Akram-Pall ve Moodley, 2016). Yanı sıra çocuklarının hem yeni ülkenin değerlerine uyum sağlamalarını hem de köken ülkenin değerlerinden kopmamalarını istemekte ve ikilem yaşamaktadırlar (Tummala-Narra, 2013). Göçmen çocuklar ise akran grupları, okul ve medyanın aracılığı ile ev sahibi kültüre daha çok maruz kalmakta (Costigan and Dokis, 2006) ve dolayısıyla daha kolay uyum sağlamaktadırlar (Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013, ss.177-178). Özellikle ev sahibi ülkede doğan göçmen çocuklar, ev sahibi ülkenin kültürüyle yüksek düzeyde bütünleşmekte (Gill ve ark., 1994) ve ev sahibi ülkede geçirdikleri zamanın artması ile daha iyi uyum sağlamaktadırlar (Berry ve ark., 2006). Çocuklar, ebeveynlerinin göç sonrası yaşadıkları problemleri (örn. dil) yaşamamaktadırlar (Renzaho, Dhingra, ve Georgeou, 2017). Yukarıda da açıklandığı üzere göçmen ailelerde farklı kültürlerle ve toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmaktan kaynaklanan kültürleşme farkı gözlenmektedir (Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013). Dolayısıyla, çocuk kadınların ebeveynlerine oranla kültürleşme stresini daha az deneyimleyecekleri öngörülmektedir.

D6: Kültürleşme stresi göçmen kuşaklar arasında farklılık gösterecektir. Göçmen ebeveyn (birinci kuşaktaki) kadınların çocuk (ikinci kuşaktaki) kadınlara göre kültürleşme stres düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Göçmenlerin eğitim seviyesi yükseldikçe kültürleşme stresleri düşmektedir (Berry ve ark., 1987). Göçmenin işsiz olması ise yüksek düzeyde deneyimlenen kültürleşme stresi ile ilişkilidir (Ponizovsky ve ark., 2009: 70-73). Göçmen bireylerin zorlu koşullar altında maddi ihtiyaçlarını karşılamak için sıklıkla kalifiye eleman gerektirmeyen işlerde, düşük ücretli ve güvencesiz olarak çalıştırıldıkları görülmektedir (Dedeoğlu ve Bayraktar, 2018). Gelir düzeyinin artmasının kültürleşme sürecinde yaşanan zorlukları azaltacağı öngörülmektedir.

D7: Eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça kültürleşme stresi azalacaktır.

D8: İşsiz olan grubun kültürleşme stresi, çalışan ve emekli gruba göre daha yüksek olacaktır.

2. 2. 4. Kimliklenme ve Kültürleşme Stresi İle İlgili Denenceler:

Bu gruptaki denenceler sadece göçmen kadın grubu temel alarak yazılmıştır. Bu çalışmada göç bağlamında kimliklenme iki farklı soru ile tespit edilmiştir. Öncelikle katılımcılardan göçmen kimliğinin kendileri için ne düzeyde önemli olduğunu 5’li likert değerlendirmeleri istenmiştir. Yanı sıra, kendi etnik grubu ve diğerleri ile etkileşimin düzeyi göçmen kimliğini benimseme ve baskın kültür kimliğini benimsemenin göstergesi olarak ele alınmıştır. Böylece göçmen kimliği ile kimliklenme; hem kendi grubundan olan kişiler ile etkileşim düzeyini anlamayı amaçlayan soru ile hem de göçmen kimliğinin önemine yönelik soru ile tespit edilmiştir. Kendi etnik grubu ile daha çok etkileşim içerisinde olan bireylerin kültürleşme stresini daha yüksek düzeyde deneyimlediği bulgusuna ulaşan çalışmalar (örn., Tian, McClain, Moore ve Lloyd, 2019) mevcuttur. Dolayısıyla, göçmen kimliğini yüksek düzeyde benimseyen göçmenlerin kültürleşme stresi deneyimleyeceği öngörülmektedir.

D9: Göçmen kimliğini daha çok benimseyen göçmenler kültürleşme stresini daha yüksek düzeyde deneyimlemektedir. (GK-KS)

Farklı etnik gruptan insanlar ile daha çok etkileşim içerisinde olan bireylerin kültürleşme stresini daha az deneyimlediği bulgusuna ulaşan çalışmalar (örn., Tian, McClain, Moore ve Lloyd, 2019) mevcuttur. Bu çalışmada kendi grubundan olmayan kişilerle etkileşimin düzeyi baskın kültür kimliğini benimseme ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, göçmen grubunda olup yerliler ile yüksek düzeyde etkileşim kuran bireylerin daha düşük düzeyde kültürleşme stresi deneyimleyeceği öngörülmektedir.

D10: Baskın kültür kimliğini daha çok benimseyen göçmenler kültürleşme stresini daha düşük düzeyde deneyimleyecektir. (BKK- KS)

2. 2. 5. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi, Cinsiyetlerin Benzerliği Algısı ve Kimliklenme ile İlgili Denenceler:

Bu gruptaki denenceler göçmen ve yerli her iki kadın grubu temel alarak yazılmıştır. Toplumsal cinsiyet rolü stresi; bireyin cinsiyetinden beklenen rolleri yerine getirmede deneyimlediği başarısızlık hissi ile deneyimlenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü stresi konusu, Hofstede'nin kadınsı-erkeksi kültürel değer boyutları ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır (bkz. Eisler, Skidmore ve Ward, 1988; Gillespie ve Eisler, 1992; Well, Kolk ve Arrindell, 2005). Kadınsı-erkeksi kültürel değer boyutunun kadınsı yönü; kadınlar ve erkeklerden beklenen rollerin kesişmesi ile ilgili iken erkeksi yönünde, kadınlar ve erkeklerden beklenen roller farklılaşmaktadır (Hofstede, 1980; akt. Hofstede, 2011: 12). Bir araştırmanın cinsiyetler arası karşılaştırmaya yönelik bulgusuna göre, toplumsal cinsiyet rollerinin görece daha benzer olduğu kadınsı bir toplumda dahi kadınların erkeklerden yüksek düzeyde cinsiyet rolü stresi deneyimlediği sonucuna ulaşılmıştır (Well, Kolk ve Arrindell, 2005). Birtakım hak ve kazanımlar açısından cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu yerlerde kadınlar daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı deneyimlemekte ruh sağlıkları olumsuz etkilenmektedir (Elwer ve ark., 2013). Bu çalışmada, cinsiyet eşitsizliği Elwer ve ark.'nın (2013) çalışmasından farklı olarak kişilerin öznel değerlendirmeleriyle tespit edilmiştir. Bu amaçla, Tez çalışmasının ön aşamasında kişilerin cinsiyetlerin benzerliğine yönelik algılarını değerlendirmek için Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği geliştirilmiştir. Ruh sağlığı toplumsal cinsiyet rolü stresi ile negatif yönde ilişkilidir (bkz. Eisler, Skidmore ve Ward, 1988; Gillespie ve Eisler, 1992; Well, Kolk ve Arrindell, 2005). Ruh sağlığını olumsuz etkileyen cinsiyet eşitsizliğinin (Elwer ve ark., 2013) toplumsal cinsiyet rolü stresini de olumsuz etkileyeceği öngörülmüştür. Ön çalışma bulguları; eğitim düzeyi yüksek olan ve çalışan kadınların her iki cinsiyeti daha fazla benzer algıladığı yönündedir. Bu bilgi aynı toplumda yaşayan insanların sosyo-demografik faktörlerin etkisi ile cinsiyet eşitliğine yönelik farklı algılara sahip olabileceğini, sınırlı da olsa, göstermektedir. Cinsiyetleri benzer algılayan kadınların daha eşitlikçi bir çevrede yaşıyor olduğu öngörülerek daha düşük düzeyde toplumsal cinsiyet rolü stresi deneyimlemeleri beklenmektedir.

D11: Kadınların cinsiyetleri benzer algılama düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişkinin negatif yönde olması beklenmektedir (TCRS)

Bireyin kolektif kimlik inşası kendisini bir gruba ait hissetmesi ve grubun değerlerini içselleştirmesi ile gerçekleşmektedir (Bilgin, 2009: 162-179; Bilgin, 1995: 60). Kolektif kimliği bireyin zihninde ilgi düzeyine ön plana çıkan ya da muğlaklaşan şemalar (Bilgin, 2009: 175-178) olarak ele aldığımızda kadın kimliği ile yüksek düzeyde kimliklenmek kadınların zihinlerinde kadın şemasının ön planda olduğu anlamına gelebilir. Kendi cinsiyetine yönelik toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir yönerge ile manipüle edilerek zihninde kadın şeması aktifleştirilen kadınlar daha çok fizyolojik stres yaşamaktadır (Well ve ark., 2008). Dolayısıyla, kadın kimliği ile yüksek düzeyde kimliklenen kadınların; kendilerinden beklenen rol, görev ve sorumlulukları yerine getirmede başarısız hissetmeleri durumunda daha çok stres deneyimlemeleri öngörülmektedir.

D12: Kadın kimliğini benimseme düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresini arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir (KK-TCRS)

Kadınlar için toplumsal cinsiyet rolü stresi ile sahip oldukları temel bireysel değerler ve kuşaklar arası değişim ve farkları arasındaki ilişkiler ile ilgili mevcut literatür eksikliği, bu soruların cevabının keşfedilmesi için zemin hazırlamıştır. Toplumsal cinsiyet rolü stresinin değerler ve kuşaklar arası yoğunluğu ile ilgili üretilen iki araştırma sorusu şu şekildedir:

Araştırma Sorusu 1: Toplumsal cinsiyet rolü stresi ile temel değerler arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırma Sorusu 2: Anneler ve kızlarının toplumsal cinsiyet rolü stresi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık mevcut mudur?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (YÖNTEM)

Bu çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; “Kültürleşme Stresi Ölçeği” ile “Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği” nin geçerlik ve güvenilirliği analiz edilmiştir. İkinci aşamada ise katılımcıların demografik bilgileri, kendi grubundan olan/olmayan insanlar ile ilişki düzeyleri ve farklı kimliklerin önemine dair düşünceleri bilgi formu yolu ile edinilmiştir. Yanı sıra, ana çalışmanın katılımcılarına; değerler, kültürleşme stresi, toplumsal cinsiyet rolü stresi, cinsiyetlerin algılanan benzerliğine dair ölçme araçları verilerek, öz bildirimleri yolu ile bilgi elde edilmiştir. Araştırma kapsamında uygulamaya geçmeden önce, araştırmaya dair etik onay Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan (bkz. Ek 1) alınmıştır. Ön çalışmanın verileri Temmuz 2019 ile Ağustos 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Ana çalışmanın verileri ise Eylül 2019 ile Aralık 2019 tarihleri arasında toplanmıştır.

3. 1. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın ön aşamasında iki ayrı örneklem gurubu kullanılarak iki adet ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik analizi gerçekleştirilmiştir. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği için düzenlenen ön çalışma 90 yetişkin kadının katılımı ile Kültürleşme Stresi Ölçeği için düzenlenen ön çalışma kadın ve erkeklerden oluşan 80 göçmen katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ana aşamasında birtakım katılımcı kriterlerine uygun olan anne-kız çiftlerinin katılımını sağlamak amaçlanmıştır. Katılımcı kriterleri göçmen ve yerli grup için ayrı olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki ana çalışmaya göçmen katılımcı olmak için dört ön koşul belirlenmiştir. 1) göçmen kökene sahip bir kadın olmak, 2) anne-kız çifti olarak çalışmaya katılmak, 3) göçmen annelerin ülkemizde en azından 10 seneden beri yerleşik biçimde yaşıyor olması, 4) On sekiz yaşından büyük olan göçmen annenin kızının; ülkemizde doğup büyümüş olması ya da 14 yaşından önce ülkemize göç etmiş olması beklenmektedir. Ana çalışmaya yerli katılımcı olmak için ise üç ön koşul belirlenmiştir. 1) göçmen kökene sahip olmayan bir kadın olmak, 2) anne-kız çifti olarak çalışmaya katılmak, 3) kadın evladın 18 yaşından büyük olması beklenmektedir.

Mevcut tez çalışma kapsamında 173 göçmen ve 166 yerli kadın katılımcının verilerine ulaşılmıştır. Anne ve kızının çalışmayı birlikte katılması kriterine uymayan 27 göçmen ve 30 yerli katılımcının verileri çalışmadan çıkarılmıştır. Analize 73 göçmen

anne-kız çifti (146 kişi) ve 68 yerli anne-kız çifti (136 kişi) ile devam edilmiştir. Daha sonra, veri setinin normal dağılım sayılığını karşılayıp karşılamadığına ve uç değerlerin tespitine dair analizler yürütülmüştür. Analizleri gerçekleştirmek için SPSS 23 Programı kullanılmıştır. Kolmogorov-Smirnow sonuçlarına göre veriler normal dağılım sayılığını karşılamaktadır ($p > .05$). İkinci olarak, eksik veriler incelenerek ölçek maddelerinin %30'undan fazlasını boş bırakan katılımcıları çıkarma kararı alınmıştır. Veri seti detaylı bir şekilde incelendikten sonra katılımcıların veri kaybı oranının %30'dan az olduğu sonucuna ulaşılmış ve veri setinden katılımcı çıkarmama kararı alınmıştır. Eksik verilerin yapısının rastgele dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eksik veriler serinin ortalaması ile tamamlanarak eksik verilerle baş edilmiştir. Yanı sıra standart puan hesaplanarak tek değişkenli uç değerleri tespit etmek amaçlanmıştır. Z puanları incelendiğinde değerleri -3 ile +3 aralığının dışında olan 14 kişi tespit edilmiştir. Katılımcı kriterinden biri anne-kız çifti olarak çalışmaya katılmak olduğu için uç değerlere sahip katılımcının çifti de analizden çıkarılmıştır. Uç değerlerin tespiti sonucunda 24 kişi analizden çıkarılmıştır. Sonraki analizlere 64 göçmen anne-kız çifti (128 kişi) ve 65 yerli anne-kız çifti (130 kişi) ile devam edilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün uygulanacak analizler için uygun olup olmadığı G-Power Programı kullanılarak incelenmiştir. Anne ve kızlarının arasındaki ölçek puanları açısından fark incelendiğinde etki büyüklüğü 0,50 olmak üzere anlamlılık düzeyi 0,05 ve güç %95 için gerekli olan örneklem büyüklüğü 54 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla, tez çalışmasında kullanılacak örneklem sayısının ifade edilen analizler için yeterli sayıda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu çalışmanın örneklemini, büyük bir kısmı Bursa'da (N= 127, %49) olmak üzere Türkiye'nin çeşitli kentlerinde yaşayan toplam 129 anne-kız çifti oluşturmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'de (N= 156) doğmuştur. Yerli katılımcıların tamamı (N = 128) Türkiye'de doğmakla birlikte yaşadıkları şehir bilgisine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Yerli Anne ve Kızlarının Doğum Yeri ve Yaşanılan Şehir Değişkenine Dair Sıklık Değerleri

		Katılımcı Türü			
		Yerli Anne		Yerli Annenin Kızı	
		N	%	N	%
Doğum yeri (ülke)	Türkiye	65	100	65	100
	Toplam	65	100	65	100
Yaşanılan şehir	Adıyaman	20	31	16	25
	Karaman	15	23	18	28
	Bursa	9	14	13	20
	Diğer	21	32	18	27
	Toplam	65	100	65	100

Göçmen katılımcıların doğum yeri ise sırasıyla Bulgaristan (N= 48, %18.5), Azerbaycan (N= 24, %9.5), Özbekistan (N= 14, %5.4), Rusya (N= 8, %3.1), Yunanistan (N= 5, % 1.9), Ukrayna (N= 2, % .8) ve Belarus'tur (N=1, % .4). Göçmen anne ve kızlarının doğum yeri incelendiğinde göçmen annelerin % 53.1'inin Bulgaristan (N= 34) doğumlu olduğu görülmektedir. Göçmen annelerin % 46.9'u ise sırasıyla Azerbaycan (N= 13), Özbekistan (N= 9), Yunanistan (N= 3), Rusya (N = 3) ve Ukrayna (N= 1) ve Belarus'ta (N= 1) doğduklarını ifade etmiştir. Göçmen annelerin kızlarının yarısına yakını (N= 26, % 40.6) Türkiye'de doğmuştur. Yüzde 59.4'ü ise sırasıyla Bulgaristan (N= 14), Azerbaycan (N= 11), Özbekistan (N= 5), Rusya (N= 5), Yunanistan (N=2) ve Ukrayna'da (N= 1) doğduklarını ifade etmiştir (bkz. Tablo 4).

Katılımcıların % 49,2'sini (N= 64) göçmen anne-kız çiftleri % 50.8'sini (N= 65) yerli anne-kız çiftleri oluşturmaktadır. Göçmen katılımcıların etnik grupları incelendiğinde; % 53.2'sinin (N = 68) Bulgaristan göçmeni, % 41.2'sinin (N = 52) Ahıska göçmeni, % 4.8'inin (N = 6) Yunanistan göçmeni oldukları bilgisine ulaşılmaktadır (bkz. Tablo 5).

Tablo 4. Göçmen Anne ve Kızlarının Doğum Yeri ve Yaşanılan Şehir Değişkenine Dair Sıklık Değerleri

		Katılımcı Türü			
		Göçmen Anne		Göçmen Annenin Kızı	
		N	%	N	%
Doğum yeri (ülke)	Bulgaristan	34	53.1	14	21.9
	Azerbaycan	13	20.3	11	17.2
	Özbekistan	9	14.1	5	7.8
	Yunanistan	3	4.7	2	3.1
	Rusya	3	4.7	5	7.8
	Ukrayna	1	1.6	1	1.6
	Belarus	1	1.6	0	0
	Türkiye	0	0	26	40.6
	Toplam	64	100	64	100
Yaşanılan şehir	Bursa	50	78.1	55	85.9
	İstanbul	5	7.8	4	6.3
	İzmir	3	4.7	1	1.6
	Diğer	4	6.4	4	6.4
	İşaretlenmemiş	2	3.1	0	0
	Toplam	64	100	64	100

Not: Diğer kategorisi altında 1 veya 2 şer katılımcı ile temsil edilen Denizli, Eskişehir, Manisa, Muğla ve Sakarya şehirleri bulunmaktadır.

Tablo 5. Göçmen Katılımcıların Belirttiği Alt Gruba Dair Sıklık Değerleri

	Katılımcı Çifti	
	Sayı	Yüzde %
Bulgaristan göçmeni anne- kızı	34	53.2
Ahıska göçmeni anne- kızı	26	41.2
Yunanistan göçmeni anne-kızı	3	4.8
Diğer	1	1.6
Toplam	128	100

Not: Diğer katılımcı Belarus'tan Türkiye'ye göç eden anne ve kızına ait veridir

Araştırmaya katılan göçmen annelerin yaşları (Ort. = 53.62, SS = 9.37) 36 ile 84 arasında değişmekte iken yerli annelerin yaşları (Ort. = 50.83, SS = 6.99) 36 ile 70 arasında değişmektedir. Göçmen annelerin kızlarının yaşları (Ort. = 27.73, SS = 9.55) 18 ile 64 arasında değişmekte iken yerli annelerin kızlarının yaşları (Ort. = 26.58, SS = 5.08) 18 ile 49 arasında değişmektedir. Göçmen anne-kız çiftlerinin aynı evi paylaştığı süre 14 ile 37 yıl arasında değişmekte iken ortalamaları 21.89'dur (SS. = 4.42). Yerli anne-kız

çiftlerinin aynı evi paylaştığı süre ise 18 ile 39 yıl arasında değişmekte iken ortalamaları 22.83'dür (SS. = 4.42).

Göçmen anneler tarafından en sık belirtilen eğitim düzeyleri (bkz. Tablo 6) sırasıyla; 26 kişi ile lise (% 41), 18 kişi ile ortaokul (% 28), 15 kişi ile üniversite (%23), 5 kişi ile ilkokuldur (% 8). Göçmen annelerin kızları tarafından en sık belirtilen eğitim düzeyleri sırasıyla; 39 kişi ile üniversite (% 61), 11 kiş ile lise (% 17), 10 kişi ile lisansüstü (% 16), 3 kişi ile ilkokul (% 5), 1 kişi ile ortaokuldur (% 2). Yerli anneler tarafından en sık belirtilen eğitim düzeyleri (bkz. Tablo 6) sırasıyla; 36 kişi ile ilkokul (% 55), 11 kişi ile ortaokul (% 17), 9 kişi ile üniversite (% 14), 5 kişi ile lise (% 8) ve 1 kişi ile lisansüstüdür (% 2). Yanı sıra, 3 kişi ile diğer seçeneğini (% 5) yanıtlamıştır. Göçmen annelerin kızları tarafından en sık belirtilen eğitim düzeyleri sırasıyla; 49 kişi ile üniversite (% 75), 10 kişi ile lisansüstü (% 15), 5 kişi ile lisedir (% 8). Yanı sıra, 1 kişi ile diğer seçeneğini (% 2) yanıtlamıştır.

Çalıştıkları işe göre değerlendirildiğinde göçmen annelerin yarısına yakını (N = 27, % 43) kendilerini ev hanımı olarak nitelendirmekte iken göçmen annelerin kızlarının % 47'si öğrenci (N = 30) olduklarını ifade etmiştir. Yerli annelerin ise yarısından fazlası (N = 41, % 63) ev hanımı iken yerli annelerin kızlarının % 71'i (N = 46) çalışmaktadır. Göçmen annelerin yarısına yakını (N = 30, % 49), yerli annelerin ise % 52' si (N= 33) çalışmaya ilk çocukları ile katılmıştır. Göçmen annelerin % 80'i (N= 51) evli iken bu oran yerli annelerde % 94'tür (N= 60). Göçmen annelerin kızlarının % 61' i (N = 39) bekâr iken yerli annelerin kızlarında bu oran % 74'tür (N = 48). Gelir-gider farkına göre değerlendirildiğinde hem göçmen anneler (N = 19, %30) ve göçmen annelerin kızları (N = 23, % 36) tarafından hem de yerli anneler (N = 36, %56) ve yerli annelerin kızları (N = 33, %51) tarafından en sık belirtilen seçenek 500 TL'den az seçeneğidir.

Algılanan sosyo-ekonomik statü açısından değerlendirildiğinde hem göçmen annelerin hem de göçmen annelerin kızlarının % 41'i (N = 26,) kendilerini 4. basamakta görmektedir. Yerli annelerin ise % 47'si (N = 30) kendilerini 4. basamakta görürken yerli annelerin kızları tarafından en sık belirtilen seçenek (N= 25, % 38) 5. basamaktır. Eğitim düzeyi, çalışma durumu, aynı evi paylaşma süresi vb. demografik değişkenlere dair bilgiler göçmen ve yerli katılımcılar için Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6. Göçmen olan ve olmayan Anne-Kız İkililerinin Demografik Bilgilerine Yönelik Sıklık Değerleri

Gruplar	Göçmen Anne		Göçmen Annenin Kızı		Yerli Anne		Yerli Annenin Kızı		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Eğitim düzeyi	İlkokul	5	8	3	5	36	55	0	0
	Ortaokul	18	28	1	2	11	17	0	0
	Lise	26	41	11	17	5	8	5	8
	Üniversite (Önlisans/Lisans)	15	23	39	61	9	14	49	75
	Lisansüstü (Master/Doktora)	0	0	10	16	1	2	10	15
	Diğer	0	0	0	0	3	5	1	2
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	16	25	23	36	14	22	46	71
	Emekliyim	18	29	0	0	6	9	0	0
	Ev hanımıyım	27	43	6	9	41	63	2	3
	Öğrenciyim	0	0	30	47	0	0	11	17
	Çalışmıyorum	2	3	5	8	4	6	6	9
Kızların doğum sırası	İlk (en büyüğü) çocuk	30	49	0	0	33	52	0	0
	Diğer	31	51	0	0	31	48	0	0
Medeni durum	Evli	51	80	25	39	60	94	16	25
	Bekâr	2	3	39	61	3	5	48	74
	Diğer	11	17	0	0	1	2	1	2
Gelir Gider Farkı	500 TL'den az	19	30	23	36	36	56	33	51
	500-1000 arası	11	17	7	11	18	28	10	15
	1000-2000 arası	11	17	12	19	5	8	16	25
	2000-3000 arası	13	20	14	22	2	3	0	0
	3000 TL ve üstü	10	16	8	13	3	5	6	9
Algılanan sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak	0	0	1	2	4	6	1	2
	2. Basamak	5	8	1	2	3	5	1	2
	3. Basamak	10	16	10	16	13	20	12	18
	4. Basamak	26	41	26	41	30	47	23	35
	5. Basamak	14	22	14	22	12	19	25	38
	6. Basamak	6	9	9	14	2	3	3	5
	7. Basamak	3	5	3	5	0	0	0	0

3. 2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu bölümde, çalışmanın veri toplama sürecinde kullanılan veri toplama araçları katılımcılara verildiği sırayla tanıtılacaktır.

3. 2. 1. İlk Defa Kullanılan Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliğine Yönelik Ön Çalışma:

Ön çalışmada bir adet bilgilendirilmiş onam formu ve demografik bilgi formunun yanı sıra iki adet standart, iki adet yeni ölçek kullanılmıştır. Ön çalışma kapsamında, Sosyal Tutumsal Ailesel ve Çevresel Kültürleşme Stresi Ölçeği'nden (Social Attitudinal Familial Environmental Acculturation Stress Scale, SAFE; Mena, Padilla ve Maldonado,1987) uyarlanarak hazırlanan Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Yanı sıra, ilk defa bu çalışmada kullanılan "Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin psikometrik özellikleri sınanmıştır. Ayrıca katılımcılara, Torun ve Bozkurt (2019) tarafından geliştirilen ve Kültürleşme Stresi Ölçeğini geçerlemek amacıyla kullanılan Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin Değişim ve Kültür Şoku Boyutu ile Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen ve Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'ni geçerlemek için kullanılan Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği verilmiştir. Bu ölçüm araçlarına dair bilgiler ve ölçüm araçlarının psikometrik özellikleri, takip eden bölümde ayrıntılı biçimde açıklanacaktır.

3. 2. 2. Ana Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları:

Ana çalışmada bir demografik bilgi formunun yanı sıra beş adet standart ölçek kullanılmaktadır.

3. 2. 2. 1. Demografik Bilgi Formu-

Demografik bilgi formu; katılımcıların yaş, doğum yeri, eğitim düzeyi, gelir gider farkı ve meslek gibi sosyo-demografik özelliklerini tespit edecek soruları içermektedir. Bununla birlikte, katılımcıların göçe dair deneyimlerini, katılımcıların kendi gruplarından olan ve olmayan kişiler ile ilişki düzeylerini ve farklı kimliklerinin önemini değerlendirmeyi amaçlayan soru grupları da bilgi formu içinde yer almaktadır.

3. 2. 2. 2. Diğerini Kendi Benliğine Katma Ölçeği

Bireyin kendi grubundan kişiler ve yanı sıra, kendi grubundan olmayan diğerleri ile arasındaki yakınlığı değerlendirmek için kullanılan Diğerini Kendi Benliğine Katma Ölçeği; Aron, Aron ve Smollan (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, kesişimlerinin farklı olduğu yedi adet çember çiftini içermektedir. Yakınlığın en yüksek olduğu durum çember çiftleri arasında kesişimin en fazla olduğu görseldir. Yakınlığın en düşük olduğu durum ise çember çiftleri arasında kesişimin olmadığı görseldir. Katılımcılardan kendi grupları ve kendi gruplarından olmayan diğerleri ile etkileşimlerinin düzeyini ayrı ayrı değerlendirmeleri ve aralarındaki yakınlığa en uygun seçeneği işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçeğin *Ölçüt Bağımlı Geçerliliği*, benzer ölçek geçerliği ile tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Diğerini Kendi Benliğine Katma Ölçeği ile İlişki Yakınlığı Ölçeği (Kelley ve ark., 1983) ve Sternberg Yakınlık Ölçeği (Sternberg, 1988) arasındaki korelasyon sırasıyla .22 ve .45'dir (Aron, Aron ve Smollan, 1992: 600). Ölçeğin Türk örneklem grubundaki psikometrik özelliklerini tespit etmek amacıyla Dinçer, Ekşi ve Aron tarafından düzenlenen bir çalışmada (2018) ölçeğin güvenilirliği test - tekrar test yöntemi ile tespit edilmiş olup güvenilirlik katsayısı .57'dir. Mevcut çalışmada Diğerini Kendi Benliğine Katma Ölçeği'nin güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemi ile tespit edilmiş olup güvenilirlik katsayısı .51'dir.

3. 2. 2. 3. Farklı Kimliklerin Önemini Değerlendiren Sorular

Katılımcılardan kadın ve göçmen kimliği de dâhil olmak üzere on bir farklı kimlik boyutunun kendileri için önemli olduğunu belirten ifadelere katılıp katılmadıklarını ve katılmaları durumunda ne ölçüde katıldıklarını 5'li likert tipinde (0= belirtilen kimliğe sahip değilim, 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum) değerlendirmeleri istenmektedir.

3. 2. 2. 4. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği

Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği maddeleri; ilgili alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda ve alanyazın temelinde bu çalışma için oluşturulmuştur. Katılımcılardan kadın ve erkekleri; dünyayı algılama biçimleri, çeşitli fırsatlara erişim

olanakları, iş yapma/sorunları çözme biçimleri, yaşamdaki amaç/hedefleri ve sahip oldukları değerler/tutumlar açısından birbirlerine ne derece benzer ya da farklı algıladıklarını değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçek 7'li likert tipindeki (1: tamamen farklı, 7: tamamen benzer) 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar; kadın ve erkeklerin arasında daha fazla benzerlik, düşük puanlar ise daha fazla farklılık algılandığı anlamına gelmektedir. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği bu çalışmanın ön aşamasında sınanmıştır. Ön aşamanın örneklemini Karaman'da yaşayan ve yanı sıra internet aracılığı ile ulaşılan toplam 90 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Veri seti gözden geçirildiğinde 1 katılımcı örneklemden çıkarılmıştır. Araştırmaya katılan kadınların yaşları 18 ile 62 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 35.91'dir (SS= 11.17). veriler SPSS 23 ile değerlendirilmiştir.

Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin geçerliğini tespit etmek için ölçeğin yapı geçerliği ve ölçüt bağıntılı geçerliği incelenmiştir. Ardından güvenilirlik analizleri yürütülmüştür. *Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin Yapı Geçerliği* açımlayıcı faktör analizi ile tespit edilmiştir. Faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır (KMO değeri: .79). Ölçek maddeleri arasında korelasyonun var olup olmadığı Bartlett's testi ile tespit edilmiştir. Bulgular, Bartlett's testinin anlamlı olduğu ($p < .05$) ve ölçek maddelerinin birbirleri ile korele olduğu yönündedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin tek faktörden oluşan bir yapısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktör toplam varyansın yüzde 54.995'ini oluşturmaktadır.

Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin Ölçüt Bağıntılı Geçerliği, benzer ölçek geçerliği ile tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği ile Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nin tüm maddeleri ile en yüksek düzeyde korelasyon gösteren boyutu olan Değişim ve Kültür Şoku Boyutu (Altınova ve Duyan, 2013) arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bulgular, iki ölçek arasındaki ilişkinin düşük düzeyde fakat anlamlı olduğu yönündedir ($r = .29, p < .05$).

Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemi ile tespit edilmiş olup güvenilirlik katsayısı .79'dur. Bu bulgular ışığında, Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

3. 2. 2. 5. Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği

Koç, Avcı ve Bayar (2017) tarafından, ulusal alan yazında kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan stresini araştıran herhangi bir çalışma olmaması sebebiyle geliştirilmiştir. Ölçek, 5'li likert tipinde (1: benim için hiç stres verici değil; 5: benim için çok stres verici) 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 20 ile 100 arasında değişmek olup, yüksek puanlar toplumsal cinsiyet rolü stresi yaşandığını göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerliği, üniversite öğrencilerinin katılımı ile incelenmiştir. Yanı sıra, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği ile ölçüt bağıntılı geçerliği incelenmiştir. İki ölçek arasındaki korelasyon pozitif yönde anlamlıdır ($r = .68$, $p < .01$). Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı .93 ve iki yarı arasındaki korelasyon .97'dir. Ölçeğin alt boyutlarını belirlemeye yönelik çalışma gerçekleştirilmemiş olup ölçek tek boyutlu olarak kullanılmaktadır. Bu ölçme aracının mevcut çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .96'dir. Yanı sıra ölçme aracının mevcut çalışmanın katılımcı grupları olan birinci kuşak göçmen anne, ikinci kuşak göçmen annenin kızı, birinci kuşak yerli anne ve ikinci kuşak yerli annenin kızı için güvenilirlik katsayısı sırasıyla .95, .96, .95 ve .96 olarak bulunmuştur.

3. 2. 2. 6. Schwartz Portre Değerler Anketi

Orijinali Schwartz tarafından geliştirilen Portre Değerler Anketi (PDA); farklı kesimlerle yapılan yüz yüze görüşme, telefon görüşmesi ve internet aracılığıyla düzenlenen çalışmalar sonucunda biçimlendirilmiştir. Anketteki maddeler Schwartz'ın (1992) formüle ettiği birey düzeyindeki on güdüsel değeri ölçmektedir. Anketin, farklı sayıda madde içeren versiyonları kullanılarak düzenlenen güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları sonucunda kısa sürede cevaplanmasının avantajının da etkisiyle- 21 maddelik versiyonunun kullanılabilirliği ifade edilmiştir (Schwartz, 2003: 273). Schwartz (2003: 277); çalışmalarda ince ayrıntılara ihtiyaç duyulmaması koşulunda, on güdüsel değerlerin bir üst kategoride sınıflandırıldığı dört temel değer kullanılabilirliğini ifade etmiştir. Hazcılık güdüsel değeri hem yeniliğe açıklık hem de özgenişletim temel değeri içerisinde yer almaktadır. Katılımcılardan, maddelerdeki ifadelerin kendilerine ne derecede benzediğini 6'lı likert tipinde (1= bana çok benziyor, 2= bana benziyor, 3= bana çok az

benziyor, 4= bana biraz benziyor, 5= bana benzemiyor, 6= bana hiç benzemiyor) bir değerlendirme üzerinden puanlanmaları istenmektedir.

PDA'nın 56 maddelik versiyonunun Türkçe uyarlaması Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000); 40 maddelik versiyonunun Türkçe uyarlaması ise Demirutku ve Sümer (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. PDA'nın 21 maddelik versiyonunun Türkçe uyarlaması Avrupa Toplumsal Araştırması (European Social Survey, ESS) kapsamında gerçekleştirilmiş olup Türkiye'deki araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (bkz. Morsümbül, 2014a, 2014b). Ölçek formuna Morsümbül'ün (2014a: 167-171) çalışmasında ulaşılmıştır. Çalışmada ölçüm aracının güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemiyle tespit edilmiştir. Yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım, özaşkınlık ve özgenişletim temel değerlerinin Cronbach's Alpha katsayısı sırasıyla; .57, .69, .77 ve .56'dır. Schwartz, kültürel çalışmalarda PVQ Ölçeği'ndeki güvenilirlik değerlerinin yüksek beklenmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu duruma, evrenselcilik hariç her bir güdüsel değer için iki madde ile değerlendirilmesi ve geniş anlamları kapsayan değerlerin ölçekteki anlamlarının sınırlı olması sebep olarak gösterilmiştir (Schwartz, 2003: 273-277).

Analiz sonuçlarını yorumlamayı kolaylaştırması için veri seti düzenlenirken PDA'nın tüm maddeleri ters madde olarak kodlanmıştır. Düzenlenmiş hali ile 1= bana hiç benzemiyor, 6= bana çok benziyor arasında değişen bir değerlendirme puanı oluşturulmuştur. Temel değerler, teorik olarak altında yer alan güdüsel değerlerin ortalamaları hesaplanarak oluşturulmuştur. Bu ölçme aracının muhafazacı yaklaşım, yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim alt boyutunun alt boyutunun mevcut çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri sırasıyla .68, .77, .70 ve .72'dir. Yanı sıra ölçme aracının mevcut çalışmanın katılımcı grupları olan birinci kuşak göçmen anne, ikinci kuşak göçmen annenin kızı, birinci kuşak yerli anne ve ikinci kuşak yerli annenin kızı için güvenilirlik değeri Cronbach Alfa yöntemiyle tespit edilmiştir. Birinci kuşak göçmen anneler için ölçme aracının muhafazacı yaklaşım, yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim alt boyutunun alt boyutunun mevcut çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri sırasıyla .59, .80, .68, .76'dır. İkinci kuşak göçmen annenin kızı için ifade edilen alt boyutların güvenilirlik değeri sırasıyla .73, .70, .67, .76'dır. Yerli anne için ifade edilen

alt boyutların güvenilirlik değeri sırasıyla .72, .74, .72, .65'tir. Göçmen olmyana annenin kızı için ifade edilen alt boyutların güvenilirlik değeri sırasıyla .65, .75, .72, .70'dir.

3. 2. 2. 7. *Kültürleşme Stresi Ölçeği*

Kültürleşme Stresi Ölçeği, uluslararası alan yazında sıklıkla kullanılan Sosyal, Tutumsal, Ailesel ve Çevresel Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin (Social Attitudinal Familial Environmental Acculturation Stress Scale, SAFE; Mena, Padilla ve Maldonado, 1987) 10 maddesinin uyarlanması ile oluşturulmuştur. Ölçeğin uyarlanması için ölçeği geliştiren araştırmacılardan biri olan Prof. Dr. Amado M. PADILLA'dan izin alınmıştır. Ölçek hakkında kısa bilgiye ve uyarlanan maddelerde esas alınan kriterlere aşağıda yer verilmektedir.

Padilla ve ark.'nın (1983) çalışma verileri ve Padilla ve ark. (1985) tarafından geliştirilen 60 maddelik Ailesel, Tutumsal, Sosyal ve Çevresel Stres Ölçeği'nden (FASE) yararlanılarak geliştirilen SAFE Ölçeği, beşli likert tipinde 24 maddeden oluşmaktadır. Mena ve ark. (1987) ölçeğin sosyal, tutumsal, ailesel ve çevresel alanlardaki stres deneyimi değerlendirdiğini ifade etse de maddelerin hangi alt alanda temsil edildiğinin tespitine yönelik faktör analizini gerçekleştirmemişlerdir. Fuertes ve Westbrook (1996) tarafından düzenlenen bir çalışmada SAFE Ölçeği'nin yapısı incelenmiş ve ölçeğin dört alt boyutlu bir yapısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemiyle tespit edilmiştir. Sosyal, tutumsal, ailesel ve çevresel olarak adlandırılan alt boyutların güvenilirlik katsayısı sırasıyla .71, .73, .70 ve .88' dir. Mevcut tez çalışmasında, güvenilirliği en yüksek boyut olan 10 maddelik çevresel boyutun 7 maddesi; güvenilirlik düzeyi açısından ikinci sırada olan 4 maddelik tutumsal boyutun 2 maddesi ve 4 maddelik sosyal boyutun 1 maddesi seçilerek Kültürleşme Stresi Ölçeği oluşturulmuştur.

Kültürleşme Stresi Ölçeği; göçmenlerin kültürleşme sürecinde deneyimledikleri sıkıntıyı değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılardan kendileri için stres yaratabilecek farklı durumları yaşayıp yaşamadıkları ve ifade edilen durumları yaşamaları koşulunda deneyimledikleri stresin düzeyini değerlendirmeleri istenmektedir. Kültürleşme Stresi Ölçeği; 5'li likert tipindeki (1: böyle bir durum yaşamadım, 5: benim

için aşırı derecede stres verici bir durum) 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar; kültürleşme stresinin yüksek düzeyde deneyimlendiği, düşük puanlar ise kültürleşme stresinin düşük düzeyde deneyimlendiği anlamına gelmektedir.

Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği bu çalışmanın ön aşamasında sınanmıştır. Ön aşamanın örneklemini; büyük bir kısmı Bursa ve Karaman'da olmak üzere Türkiye'nin çeşitli kentlerinde yaşayan toplam 80 kadın ve erkek göçmen katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları 18 ile 62 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 32.18'dir (SS= 10.17). Katılımcıların %53.8'i (N= 43) kadınlardan %46.3'ü (N= 37) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu sırasıyla Bulgaristan (N= 24, %30), Afganistan (N= 16, %20), Suriye (N= 15, %18.8) ve İran'dan (N= 7, %8.8) Türkiye'ye göç ettiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %22.4'ü ise Irak (N= 4), Gürcistan (N= 2), Çin (N=2), Azerbaycan (N= 1), Cezayir (N= 1), Hindistan (N= 1), Kazakistan (N= 1), Özbekistan (N= 1), Türkmenistan (N= 1), Rusya (N= 1), Sudan (N= 1), Almanya (N= 1) ve Tunus'dan (N= 1) Türkiye'ye göç ettiğini ifade etmiştir.

Çalışma verileri SPSS 23 ile değerlendirilmiştir. Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin geçerliğini tespit etmek için ölçeğin yapı geçerliği ve ölçüt bağıntılı geçerliği incelenmiştir. Ardından güvenilirlik analizleri yürütülmüştür. *Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin Yapı Geçerliği* açımlayıcı faktör analizi ile tespit edilmiştir. Faktör analizi gerçekleştirmek için örneklemin büyüklüğünün yeterli olup olmadığı incelenmiştir. KMO değeri .81 olup faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Ölçek maddeleri arasında korelasyonun var olup olmadığı Bartlett's testi ile tespit edilmiştir. Bulgular, Bartlett's testinin anlamlı olduğu ($p < .05$) ve ölçek maddelerinin birbirleri ile korele olduğu yönündedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin iki faktörden oluşan bir yapısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci faktör toplam varyansın yüzde 52.882'ini oluşturmaktadır. İkinci faktör tek başına varyansın yüzde 10.555' ini oluştururken birinci faktör ile birlikte toplam varyansın yüzde 63.43'ünü oluşturmaktadır. Birinci faktör; 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9 numaralı maddeleri içermekte iken ikinci faktör 4 ve 10 numaralı maddeleri içermektedir.

Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin Ölçüt Bağıntılı Geçerliliği, benzer ölçek geçerliği ile tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Kültürleşme Stresi Ölçeği ile Kültürleşme Stresi Ölçeği-

Değişim ve Kültür Şoku Alt Ölçeği (Torun ve Bozkurt, 2019) arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bulgular, iki ölçek arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı yönündedir ($r = .22, p = .05$). *Kültürleşme Stresi Ölçeği* maddelerinin Ölçeğin güvenilirliğine katkısı incelenmiştir. Dördüncü maddenin Kültürleşme Stresi Ölçeğinin güvenilirliğini düşürdüğü saptanmıştır. Dördüncü madde çıkarıldıktan sonra analiz yinelenmiştir. Bulgular, iki ölçek arasındaki ilişkinin düşük düzeyde anlamlı olduğu yönündedir ($r = .225, p < .05$). Dördüncü maddenin çıkarılması ile ikinci faktör tek madde ile temsil edilmiştir. Tek maddeden oluşan bir boyut olamayacağı nedeni ile Ölçeğin 9 maddelik tek boyutlu bir yapısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemi ile tespit edilmiş olup güvenilirlik katsayısı .89'dur. Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde Kültürleşme Stresi Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ana çalışmada ön çalışmada çıkarılan 4. maddenin ifadesi yeniden düzenlenerek, toplam 10 maddelik form uygulanmış ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .90 olarak tespit edilmiştir. Yanı sıra ölçme aracının mevcut çalışmanın katılımcı grupları olan birinci kuşak göçmen anne, ikinci kuşak göçmen annenin kızı için Cronbach's Alpha güvenilirlik değeri sırasıyla .86 ve .90'dır.

Çalışmada kullanılan değerlendirme araçlarının temel istatistik bilgileri; örneklemden elde edilen ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Çalışmanın Temel Değişkenleri İçin Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Değerleri

Değişkenler	Madde Sayısı	Olası		Cronbach	
		Min.-Max. Değerler	Ort.	SS	Alfa Değeri
Cinsiyetlerin algılanan benzerliği	5	1-7	2.53	1.07	.77
Kadın toplumsal cinsiyet rolü stresi	20	1-5	3.52	.96	.96
Muhafazacı yaklaşım temel değeri	6	1-6	4.89	.77	.68
Yeniliğe açıklık temel değeri	6	1-6	4.57	.90	.77
Özaşkınlık temel değeri	5	1-6	5.11	.71	.70
Özgenişletim temel değeri	6	1-6	4.31	.89	.72
Kültürleşme stresi*	10	0-5	1.06	1.09	.89

Not: Kültürleşme stresi değişkeni hariç tüm değişkenlere dair bilgiler total örneklem için verilmiştir

3. 3. İŞLEM

Çalışmanın katılımcılarına Türkiye'nin çeşitli illerinden (n = 26) kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Gönüllü göçmen ve yerli kadınlardan kağıt-kalem anket (n= 53 çift) ve online anket (n= 76 çift) formu aracılığı ile veri toplanmıştır. Kağıt-kalem ve online anketlere verilen yanıtlar arasında bir farklılığın olup olmadığı bağımsız örneklem için t testi analizi ile incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde kağıt-kalem ve online anket grubunda verilen yanıtların sadece gelir-gider farkı ve yeniliğe açıklık değişkenleri açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Online anket grubunda yeniliğe açıklık temel değeri ortalama puanı (Ort. = 4.69, SS = .85) kağıt-kalem grubundan (Ort. = 4.40, SS = .94) daha yüksektir [$t(256) = 2.6, p = .010$]. Online anket grubundaki gelir-gider farkı puanı (Ort. = 2.13, SS = 1.31) ise kağıt-kalem grubundan (Ort. = 2.50, SS = 1.48) daha düşüktür [$t(255) = -2.08, p = .040$]. Bu sonuçlardan hareketle, tüm verilerin birlikte değerlendirilmesine karar verilmiştir. Göçmen örneklem grubunda olma ön koşullarını karşılayan Bulgaristan ve Ahıska göçmenleri öncelikli hedef gruplar olarak seçilmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi ile sürdürülen çalışmada, göçmen katılımcıların desteği alınarak anket formunu ön koşulları karşılayan göçmen tanıdıklarına ulaştırmaları istenmiştir. Yanı sıra her göçmen anne-kız çiftinden anket formunu eğitim düzeyi, sosyoekonomik konum ve yaş açısından kendilerine benzeyen yerli aileye ulaştırmaları rica edilmiştir. Potansiyel katılımcılara; göçmen dernekleri (örn. BALGÖÇ, DATÜB), Bursa Uludağ Üniversitesi psikoloji bölümü öğrencileri ve tanıdıklar aracılığıyla yüz yüze, sosyal ağlar ve e-posta yolları ile ulaşılmıştır. Araştırmada, ulaşılan anne-kız çocuk çiftinden birinin diğerini de çalışma hakkında bilgilendirmesi istenmiştir. Anket doldurma aşamasının ardından, katılımcılara teşekkür edilmiş, çalışmanın sonuçları hakkında bilgi isteyen katılımcılara çalışma sonucunun bildirileceği ifade edilmiştir.

Veriler, basılı biçimde ve/veya dijital ortamda hazırlanan soru formları aracılığı ile toplanmıştır. Yüz yüze veya internet aracılığı ile ulaşılan katılımcılara anket formunun ilk sayfasında yer alan açıklamalar yapılmış; araştırmanın amacı ve katılımcıların hakları ile ilgili bilgilendirme verilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan kişilere ilk sayfasında katılımcı onam formunun da yer aldığı bir anket verilmiştir. Anket formu bilgilendirme ve onam formunun yanı sıra bir demografik bilgi formundan ve ölçekten

oluşmaktadır. Ölçeğin uygulama süresi kişiden kişiye değişmekte olup araştırmacının katılımcıya soruları okuduğu koşulda 45 ile 60 dakika arasında tamamlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (BULGULAR)

Bu bölümde göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinden toplanan verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir. Öncelikle çalışma kapsamında toplanan verilere dair genel örüntüyü anlamak amacı ile betimleyici analizlere dair bilgiler sunulmuştur. Daha sonra sırasıyla, sosyo-kültürel faktörler ve temel değerler arasında öngörülen ilişkiler; göçmen ve yerli grupta anne-kız çiftlerinin değerleri arasındaki ilişkiler için korelasyon analizleri; Anne-kız çiftleri arasındaki değer aktarımında seçici süreğenlik ve fark görüşü ile ilgili öngörüler için bağımlı örneklemeler için t-tesleri; göçmen grup için kültürleşme stresi ile temel değerler, sosyo-demografik özellikler ve kimliklenme arasında öngörülen ilişkiler için korelasyon analizleri; kültürleşme stresinin kuşaklar arasında farkına yönelik bağımlı örneklemeler için t-testleri; son olarak ise toplumsal cinsiyet rolü stresi ve kimliklenme ilişkilerine yönelik korelatif ve toplumsal cinsiyet stresinin değerler ve kuşak farklarına yönelik olası bağlantısı ile ilgili iki grup soru için ise keşfedici analizler yapılarak sınanmıştır.

4. 1. KATILIMCI GRUPLARININ TEMEL DEĞERLERİNE YÖNELİK BETİMLEYİCİ ANALİZLER

Bu bölümde, çalışmadaki dört katılımcı grubunda (göçmen anne, göçmen annenin kızı, yerli anne, yerli annenin kızı) temel değerlerin ne düzeyde benimsendiğini sınamak amacı ile gerçekleştirilen tekrarlayan ölçümlerde anova analizi (repeated measures anova) bulgularına yer verilmiştir.

Göçmen annelerin temel değerler arasındaki fark anlamlı olup ($F = 2800.82$; $p < 0.01$); sırasıyla özaşkınlık (Ort. = 5.06, SS = .67), muhafazacı yaklaşım (Ort. = 4.96, SS = .66), yeniliğe açıklık (Ort. = 4.33, SS = .95) ve özgenişletim (Ort. = 4.24, SS = .96) temel değerlerini benimsemektedirler. Göçmen annelerin özaşkınlık ve muhafazacı yaklaşım temel değerleri arasındaki fark anlamlı olmamakla birlikte bu iki temel değer yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerlerinden daha yüksek düzeyde benimsenmektedir. Yanı sıra, yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerleri arasındaki fark anlamlı değildir. İkinci katılımcı grubunda yer alan göçmen kızların temel değerleri arasındaki fark anlamlı olup ($F = 3355.82$; $p < 0.01$); en çok benimsedikleri temel değer özaşkınlıktır (Ort. = 5.12, SS = .66). Özaşkınlık temel değerini sırasıyla yeniliğe açıklık (Ort. = 4.87, SS = .76) ve muhafazacı yaklaşım (Ort. = 4.71, SS = .87) takip etmekte

birlikte, bu iki temel değer arasında anlamlı fark görülmemektedir. En düşük düzeyde benimsenen temel değer ise özgenişletimdir (Ort. = 4.63, SS = .88).

Üçüncü katılımcı grubunda yer alan yerli annelerin temel değerler arasındaki fark anlamlı olup ($F = 3473.29$; $p < 0.01$); sırasıyla muhafazacı yaklaşım (Ort. = 5.12, SS = .74), özaşkınlık (Ort. = 5.03, SS = .79), yeniliğe açıklık (Ort. = 4.29, SS = .92) ve özgenişletimdir (Ort. = 4.13, SS = .83) temel değerlerini benimsemektedirler. Muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık temel değerleri arasındaki fark anlamlı olmamakla birlikte bu iki temel değer yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerlerinden daha yüksek düzeyde benimsenmektedir. Yanı sıra, yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerleri arasındaki fark anlamlı değildir. Dördüncü katılımcı grubunda yer alan yerli kızların değerleri arasındaki fark anlamlı olup ($F = 4338.41$; $p < 0.01$); en çok benimsedikleri temel değer özaşkınlıktır (Ort. = 5.21, SS = .69). Özaşkınlık temel değerini sırasıyla yeniliğe açıklık (Ort. = 4.78, SS = .78) ve muhafazacı yaklaşım (Ort. = 4.76, SS = .73) takip etmekle birlikte, bu iki temel değer arasındaki fark anlamlı değildir. En düşük düzeyde benimsenen temel değer ise özgenişletimdir (Ort. = 4.26, SS = .80).

4. 2. SOSYO-DEMOGRAFİK FAKTÖRLER VE TEMEL DEĞERLERE DAİR KORELASYON ANALİZLERİ

Bu bölümde gelir-gider farkı, algılanan sosyo-ekonomik statü ve eğitim düzeyi olarak ele alınan sosyo-demografik faktörler ile değerler arasındaki ilişkiyi ele alan ilk üç denence sınanacaktır. Sosyo-demografik faktörlerin değerler ile ilişkisini anlamayı amaçlayan korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 8). Korelasyon analizi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı olan ilişkilere rastlanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre desteklenen ve kısmen desteklenen hipotezler vardır. Gelir gider farkı ile dört temel değer arasındaki ilişki ele alındığında sadece gelir gider farkı ile özgenişletim temel değeri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Gelir gider farkı arttıkça özgenişletim temel değeri de artmaktadır ($r = .14$, $p < .05$). Bulgular birinci denenceyi desteklememektedir.

Algılanan sosyo-ekonomik statü (SES) ise tüm temel değerler ile pozitif yönde ilişkilidir. Algılanan SES arttıkça yeniliğe açıklık temel değeri ($r = .16$, $p < .01$), özaşkınlık temel değeri ($r = .18$, $p < .01$) ve özgenişletim temel değeri ($r = .21$, $p < .01$)

artış göstermektedir. Bu bulgular ikinci denenceyi desteklemektedir. İkinci denencede yer verilmeyen muhafazacı yaklaşım temel değeri de algılanan SES ile pozitif yönde ($r = .16$, $p < .05$) ilişkilidir.

Çalışmanın üçüncü denencesinde ele alınan eğitim düzeyi ile değerler arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçlarına göre eğitim düzeyi yükseldikçe yeniliğe açıklık ($r = .19$, $p < .01$), özaşkınlık ($r = .13$, $p < .05$) ve özgenişletim ($r = .13$, $p < .05$) temel değerlerinde artış görülmektedir. Muhafazacı yaklaşım ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki anlamlı değildir. Denence 3 kısmen desteklenmektedir.

Tablo 8. Tüm Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (257 ≤ N ≤ 258)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Gelir-Gider Farkı	-									
2. Algılanan Sosyo-Ekonomik Statü	.32**	-								
3. Eğitim Düzeyi	.13*	.26**	-							
4. Yeniliğe Açıklık	.11	.16**	.19**	-						
5. Muhafazacı Yaklaşım	-.00	.16	-.12	.30**	-					
6. Özaşkınlık	.05	.18**	.13*	.53**	.62**	-				
7. Özgenişletim	.14*	.21**	.13*	.72**	.45**	.43**	-			
8. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi	.16*	.04	.17**	.32**	.01	.25**	.24**	-		
9. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği	-.04	.01	.12*	-.21**	-.24**	-.17**	-.24**	-.08	-	
10. Kadın Kimliği Önem Düzeyi	.03	.20	-.07	.01	-.02	-.05	-.03	-.08	.01	-

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Tablo 9. Göçmen Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 128)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Gelir-Gider Farkı	-										
2. Algılanan Sosyo-Ekonomik Statü	.41**	-									
3. Eğitim Düzeyi	.09	.29**	-								
4.Yeniliğe Açıklık	.08	.32**	.20*	-							
5.Muhafazacı Yaklaşım	.14	.39**	-.02	.41**	-						
6.Özaşkınlık	.06	.46**	.17	.63**	.62**	-					
7.Özgenişletim	.14	.41**	.17	.76	.58**	.56**	-				
8. Kültürleşme Stresi	.10	-.21*	-.16	-.28**	-.10	-.25**	-.14	-			
9. Göçmen Kimliği Önem Düzeyi	-.03	-.14	-.17	-.05	.02	-.17	.00	.13	-		
10. Kendi grubundan olanlarla yakınlık	.27**	.25**	.07	.10	.28**	.16	.14	-.01	.20*	-	
11. Kendi grubundan olmayanlarla yakınlık	.30**	.55**	.07	.32**	.34*	.38**	.32**	-.31**	-.06	.34**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Tablo 10. Göçmen Anne-Kız İkililerinden Oluşan Katılımcılara Yönelik Değişkenler Arasındaki Basit Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 64)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Gelir-Gider Farkı	-	.48**	.30*	.17	.20	.16	.22	.19	.06	.11	.35*
2. Algılanan Sosyo-Ekonomik Statü	.35**	-	.43**	.37**	.44**	.42**	.39**	-.16	-.01	.37**	.62**
3. Eğitim Düzeyi	-.05	.15	-	.25*	.17	.37**	.22	-.27*	-.16	.10	.09
4. Yeniliğe Açıklık	.03	.27*	-.10	-	.47**	.72**	.70**	-.27*	-.07	.44**	.43**
5. Muhafazacı Yaklaşım	.04	.38**	-.04	.53**	-	.62**	.62**	-.16	-.04	.40**	.34**
6. Özaşkınlık	.04	.49**	-.02	.59**	.68**	-	.50**	-.23	-.16	.48**	.42**
7. Özgenişletim	-.03	.43**	-.05	.79**	.68**	.63**	-	-.15	.03	.42**	.34**
8. Kültürleşme Stresi	.01	-.24	-.07	-.24	-.08	-.26*	-.08	-	.02	-.14	-.30**
9. Göçmen Kimliği Önem Düzeyi	-.07	-.26*	-.17	-.01	.08	-.18	.01	.25*	-	.22	.07
10. Kendi grubundan olanlarla yakınlık	.42**	.14	-.01	-.13	.12	-.14	-.09	.10	.18	-	.39**
11. Kendi grubundan olmayanlarla yakınlık	.25*	.46**	-.01	.22	.39**	.34	.29*	-.30*	-.18	.29*	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Not. Diyagonalin alt yarısında göçmen annelerden oluşan katılımcıların, üst yarısında ise göçmen annelerin kızlarından oluşan katılımcıların korelasyon değerleri verilmiştir.

4. 3. GÖÇMEN ve YERLİ ANNE-KIZ ÇİFTLERİNİN TEMEL DEĞERLERİ ARASINDAKİ KORELASYONLAR

Bu çalışmanın temel amacı olan temel değerlerin kuşaklar arası aktarımı göçme ve yerli gruplar özelinde incelemeye geçmeden önce, her bir değer için iki örneklem grubundaki anne-kız çiftlerinin sergilediği ilişkinin gücünü birbiri ile karşılaştırmak amaçlanmıştır. Anne-kız ikililerinin temel değerleri arasındaki ilişki basit korelasyon analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 11 ve Tablo 12). Göçmen anneler ve göçmen kızların yeniliğe açıklık ($r = .35, p < .01$), muhafazacı yaklaşım ($r = .60, p < .01$), özaşkınlık ($r = .35, p < .01$) ve özgenişletim ($r = .67, p < .01$) temel değerleri pozitif yönde ilişkilidir. Yerli anneler ve yerli kızların ise muhafazacı yaklaşım ($r = .38, p < .01$), özaşkınlık ($r = .46, p < .01$) ve özgenişletim ($r = .32, p < .01$) temel değerleri pozitif yönde ilişkilidir

Göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinin temel değerleri arasındaki ilişkinin gücünü test etmek üzere Fisher'in z dönüşümü uygulanmış, istatistiksel olarak anlamlı olan ve olmayan ilişkiler tespit edilmiştir. Göçmen anneler ve kızlarının muhafazacı yaklaşım ortalama puanları arasındaki ilişki ($r(128) = .60, p < .01$), yerli anneler ve kızlarının muhafazacı yaklaşım ortalama puanları arasındaki ilişkiye ($r(130) = .38, p < .01$) göre istatistiksel açıdan daha güçlüdür ($z = 2.33, p < .05$). Göçmen anneler ve kızlarının özgenişletim ortalama puanları arasındaki ilişki ($r(128) = .67, p < .01$), yerli anneler ve kızlarının özgenişletim ortalama puanları arasındaki ilişkiye ($r(130) = .32, p < .01$) göre istatistiksel açıdan daha güçlüdür ($z = 3.8, p < .05$). Göçmen anneler ve kızlarının özaşkınlık ortalama puanları arasındaki ilişki ($r(128) = .35, p < .01$) ile göçmen olmayan anneler ve kızlarının özaşkınlık ortalama puanları arasındaki ilişki ($r(130) = .46, p < .01$) arasında ise anlamlı bir fark saptanmamıştır ($z = -1.05, p > .05$).

Tablo 11. Göçmen Anne - Kız Çiftlerinin (n = 64) Temel Değer Ortalama Puanları Arasındaki Korelasyonlar

		1	2	3	4
Temel	1. Yeniliğe Açıklık	.35**	-	-	-
Değerler	2. Muhafazacı Yaklaşım	-	.60**	-	-
	3. Özaşkınlık	-	-	.35**	-
	4. Özgenişletim	-	-	-	.67**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Tablo 12. Yerli Anne – Kız Çiftlerinin (n = 65) Temel Değer Ortalama Puanları Arasındaki Korelasyonlar

		1	2	3	4
Temel	1. Yeniliğe Açıklık	.23	-	-	-
Değerler	2. Muhafazacı Yaklaşım	-	.38**	-	-
	3. Özaşkınlık	-	-	.46**	-
	4. Özgenişletim	-	-	-	.32**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

4. 4. SEÇİCİ SÜREĞENLİK VE FARK GÖRÜŞÜNÜ SINAYAN DENENCELERE DAİR BAĞIMLI GRUPLAR İÇİN T TESTİ ANALİZLERİ

Bu bölümde göçmen ve yerli anneler ve kızlarının temel değerleri arasındaki farklılık ve benzerlikleri incelemek amacıyla bağımlı gruplar için t testi (paired sample t test) analizi yürütülmüştür. Bu kapsamda Denence 4 ve A-B-C alt maddeleri sınanacaktır.

4. 4. 1. Anne-Kız İkिलilerinin Temel Değerlerinin Benzerlik ve Farklılığına Dair Bağımlı Gruplar İçin t-Testi Sonuçları

Bu bölümde temel değerlerinin kuşaklar arasında farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir (bkz. Tablo 13). Analiz sonuçları incelendiğinde yerli anne ve kızlarının özgenişletim temel değeri ortalama puanları dışında diğer karşılaştırmaların istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bağımlı örneklem t testi analizi sonuçları detaylı bir şekilde incelendiğinde göçmen kızların yeniliğe açıklık temel değeri (Ort. = 4.87, SS. = .78) annelerine kıyasla (Ort. = 4.33, SS. = .95) daha yüksek düzeydedir [$t(63)$

= -4.34, $p = .000$]. Yanı sıra göçmen kızların özgenişletim temel değeri (Ort. = 4.63, SS. = .88) de annelerine kıyasla (Ort. = 4.24, SS. = .96) daha yüksek düzeydedir [$t(63) = -4.12, p = .000$] (bkz. Tablo 9). Yerli kızların ise yeniliğe açıklık temel değeri (Ort. = 4.78, SS. = .80) annelerine kıyasla (Ort. = 4.29, SS. = .92) daha yüksek düzeyde [$t(64) = -3.66, p = .001$] iken özgenişletim temel değeri düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > .05$). Denence 4A kısmen desteklenmektedir.

Muhafazacı yaklaşım temel değerinin kuşaklar arasında farklılaşacağı öngörüsünün beklenen yönde desteklendiği görülmektedir. Bulgular detaylı bir biçimde incelendiğinde göçmen annelerin muhafazacı yaklaşım temel değerinin (Ort. = 4.96, SS. = .66) kızlarına kıyasla (Ort. = 4.71, SS. = .87) yüksek düzeyde olduğu görülmektedir [$t(63) = 2.83, p = .006$]. Benzer yönde bir sonuç yerli anne-kız çiftlerine aittir. Yerli annelerin muhafazacı yaklaşım temel değeri (Ort. = 5.12, SS. = .74) de kızlarına kıyasla (Ort. = 4.76, SS. = .73) yüksek düzeydedir [$t(64) = 3.48, p = .001$]. Denence 4B desteklenmektedir. Hem göçmen anne-kız çiftlerinde hem de yerli anne-kız çiftlerinde annelerin daha muhafazacı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Özaşkınlık değerinin hem göçmen hem de yerli anne-kız çiftlerinde kuşaklar arasında süreğenlik göstereceği öngörüsünü çözümlenmeye yönelik analiz sonuçları beklenen yöndedir. Bağımlı gruplar için t-testi sonuçları detaylı bir şekilde incelendiğinde göçmen anne-kız çiftlerin özaşkınlık temel değeri arasındaki farklılık anlamlı olmadığı görülmektedir [$t(63) = -.69, p = .491$]. Yanı sıra, yerli anne-kız çiftlerin özaşkınlık temel değeri arasındaki farklılık da anlamlı değildir [$t(64) = -1.62, p = .109$]. Özaşkınlık değeri hem göçmen olan hem de olmayan anne-kız çiftlerinde süreğenlik göstermektedir. Denence 4C desteklenmektedir.

Tablo 13. Göçmen ve Yerli Anne-Kız Çiftlerinin Temel Değer Düzeyleri İçin Bağımlı Gruplar t-Testi Analizi Sonuçları (N=64)

Değerler	Gruplar	N	Ort.	SS	t	df	p
Yeniliğe Açıklık	Göçmen anne	64	4.33	.95	-4.338	63	0.000
	Göçmen annenin kızı	64	4.87	.78			
	Yerli anne	64	4.29	.92	-3.655	64	0.001
	Yerli annenin kızı	64	4.78	.80			
Muhafazacı	Göçmen anne	64	4.96	0.66	2.832	63	0.006
	Göçmen annenin kızı	64	4.71	0.87			
Yaklaşım	Yerli anne	65	5.12	0.74	3.476	64	0.001
	Yerli annenin kızı	65	4.76	0.73			
Özdeşlik	Göçmen anne	64	5.06	.67	-.692	63	0.491
	Göçmen annenin kızı	64	5.12	.66			
	Yerli anne	65	5.03	.79	-1.624	64	0.109
	Yerli annenin kızı	65	5.19	.73			
Özgenişletim	Göçmen anne	65	4.24	.96	-4.119	63	0.000
	Göçmen annenin kızı	65	4.63	.88			
	Yerli anne	65	4.13	.83	-1.226	64	0.225
	Yerli annenin kızı	65	4.27	.79			

4. 5. KÜLTÜRLEŞME STRESİ İLE İLGİLİ DENENCELERE YÖNELİK ANALİZLER

Bu bölümde sadece göçmen katılımcıları verileri değerlendirilerek Denence 5 ve Denence 8 aralığındaki hipotezlere yönelik analizler yürütülmüştür.

4. 5. 1. Temel Değerler ve Kültürleşme Stresine Dair Korelasyon Analizleri

Bu bölümde temel değerler ve kültürleşme stresi arasındaki ilişkiyi çözümlenmeyi amaçlayan korelasyon analizleri yürütülmüştür. Bu kapsamda, özdeşlik ve özgenişletim temel değerlerinin kültürleşme stresi ile ilişkisini ele alan denence 5 ve A –B alt maddeleri sınanmıştır.

Temel değerlerin kültürleşme stresi ile ilişkisini anlamayı amaçlayan korelasyon analizi sonucunda anlamlı anlamlı olmayan ilişkiler tespit edilmiştir (bkz. Tablo 9). Korelasyon analizi sonuçları detaylı bir biçimde incelendiğinde özgenişletim değeri ile kültürleşme stresi arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır ($p > .05$).

Denence 5A desteklenmemektedir. Özaşkinlık temel değerleri ile kültürleşme stresi arasındaki ilişkinin ise anlamlı olduğu ($r = -.25, p < .01$) sonucuna ulaşılmaktadır. Özaşkinlık düzeyi arttıkça kültürleşme stresi azalmaktadır. Denence 5B desteklenmektedir. Mevcut çalışmanın denecelerinde ele alınmayan yeniliğe açıklık temel değerinin ise kültürleşme stresi ile negatif yönde ilişkilendiği ($r = -.28, p < .01$) bulgulanmıştır. Yeniliğe açıklık temel değeri düzeyi arttıkça kültürleşme stresi azalmaktadır.

4. 5. 2. Göçmen Anne-Kız Çiftlerinin Kültürleşme Stresi Düzeyi Farklılığın Belirlenmesine Dair Bağımlı Örneklem T Testi Analizi

Bu bölümde göçmen anne-kız çiftlerin kültürleşme stresi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını anlamayı amaçlayan denence 6 bağımlı örneklem t testi analizi yürütülerek sınanmıştır. Analiz sonuçlarına göre göçmen annelerin kültürleşme stresi (Ort. = 1.22, SS. = 1.09) kızlarına kıyasla (Ort. = .91, SS. = 1.08) yüksek düzeydedir [$t(63) = 2.661, p = .010$]. Göçmen annelerin kızlarına göre daha çok kültürleşme stresi yaşadıkları tespit edilmiştir (bkz. Tablo 14). Denence 6 desteklenmektedir

Tablo 14. Kültürleşme ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresinin Katılımcı Gruplar Arasında Farklılığını Tespit Etmeye Yönelik T Testi Sonuçları

	Katılımcı Türü	N	Ort.	SS	t	df	p
Toplumsal	Göçmen Anne	64	3.40	.83	-2.134	63	.037
Cinsiyet	Göçmen Annenin Kızı	64	3.63	1.03			
Rolü Stresi	Yerli Anne	53	3.22	.99	-3.53	52	.001
	Yerli Anne Kız	53	3.80	.94			
Kültürleşme Stresi	Göçmen anne	64	1.22	1.09	2.661	63	0.010
	Göçmen annenin kızı	64	.91	1.08			

Not: Kültürleşme Stresi Ölçeği'ni sadece göçmen katılımcıların yanıtlamaları istenmiştir.

4. 5. 3. Sosyo-Demografik Faktörler ve Kültürleşme Stresine Dair Analizler

Bu bölümde denence 7 ve 8 kapsamında ele alınan eğitim düzeyi, gelir-gider farkı ile kültürleşme stresi arasındaki ilişkiyi çözümlmek amacıyla korelasyon analizi yürütülmüştür. Analiz sonucunda anlamlı olmayan ilişkilere rastlanmıştır (bkz. Tablo 9). Eğitim düzeyi ($r = .10, p = .260$), gelir gider farkı ($r = -.16, p = .079$) ile kültürleşme stresi arasındaki ilişki anlamlı değildir. Denence 7 desteklenmemektedir.

Bir işte çalışıp çalışmama ve emekli olma durumlarının kültürleşme stresi üzerinde bir farklılığa sebep olup olmayacağı tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmiştir. Çalışma durumu grup ortalamaları ile kültürleşme stresi arasında istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($F = .527$; $p > 0.05$). Çalışan, emekli ve çalışmayan göçmenlerin kültürleşme stresinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir (bkz. Tablo 15). Denence 8 desteklenmemektedir.

Tablo 15. Kültürleşme Stresinin Çalışma Durumu Grupları Arasında Farklılığı

		N	Ort.	SS	F	p
Kültürleşme Stresi	Çalışıyorum	39	.95	1.15	.527	.591
	Emekliyim	18	1.27	.93		
	Çalışmıyorum	70	1.11	.13		
	Toplam	127	1.06	.10		

4. 6. KİMLİKLENME VE KÜLTÜRLEŞME STRESİ İLE İLGİLİ DENENCELERE YÖNELİK ANALİZLER

Bu bölümde denence 9 ve denence 10 kapsamında ele alınan, göçmen kimliği ve baskın kültür kimliğini benimseme ile kültürleşme stresi arasındaki ilişki incelenecektir. Göçmen kimliğini benimseme göçmen kimliğinin önemine dair soruya verilen yanıt ve katılımcıların kendi grubundan olan ve olmayan insanlarla arasındaki etkileşim düzeyi değerlendirilerek ele alınmıştır.

4. 6. 1. Göçmen Kimliğini Benimseme ve Diğeri ile İlişkilere Dair Korelasyon Analizleri

Göçmen kimliğini benimseme, baskın kültür kimliğini benimseme ile kültürleşme stresi arasındaki ilişkiyi çözümlenme amacıyla yürütülen korelasyon analizleri sonucunda anlamlı ve anlamsız ilişkilere rastlanmıştır (bkz. Tablo 9). Korelasyon analizi detaylı bir biçimde incelendiğinde, hem göçmen kimliğinin önemi sorusu ile tespit edilen göçmen kimliğini benimseme düzeyinin ($r = .13$, $p = .118$) hem de göçmen katılımcıların kendi grubundan olanlar ile etkileşim düzeyini anlamayı amaçlayan soru ile tespit edilen göçmen kimliğini benimseme düzeyinin ($r = -.01$, $p = .914$) kültürleşme stresi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Denence 9 desteklenmemektedir.

Göçmen katılımcıların kendi kültürel grubundan olmayan kişilerle (yerliler) etkileşim düzeyi ile tespit edilen baskın kültürü benimseme ile kültürleşme stresi

arasındaki ilişki ise anlamlıdır ($r = -.31, p < .001$). Buna göre, katılımcının kendi grubundan olmayan insanlarla arasındaki yakınlık arttıkça kültürleşme stresi azalmaktadır. Denence 10 desteklenmektedir.

4. 7. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ STRESİ İLE CİNSİYETİN BENZERLİĞİ ALGISI, VE KADIN KİMLİĞİNİ BENİMSEME DAİR KORELASYON ANALİZLERİ

Bu bölümde D11, D12 ve toplumsal cinsiyet rolü stresi ve değerlere dair araştırma sorusu ile toplumsal cinsiyet rolü stresinin kuşaklar arasındaki değişimini ele alan araştırma sorusu sınımlanmaktadır (bkz. Tablo 8). Kadınların cinsiyetleri benzer algılama düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik korelasyon analizi sonuçlarına göre; kadınların cinsiyetleri benzer algılama düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($r = -.08, p = .199$) tespit edilmiştir. Denence 11 desteklenmemektedir. Yanı sıra, kadın kimliğini benimseme düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı ($r = -.08, p = .180$) tespit edilmiştir. Denence 12 desteklenmemektedir.

Toplumsal cinsiyet rolü stresi ve değerler arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçlayan Araştırma Sorusu 1' e yanıt bulmak için korelasyon analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 8). Analiz sonucunda anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Korelasyon analizi detaylı bir şekilde incelendiğinde yeniliğe açıklık ($r = .32, p = .000$), özaşkinlik ($r = .25, p = .000$) ve özgenişletim ($r = .24, p = .000$) temel değerleri kadın toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkilidir. Muhafazacı yaklaşım temel değeri ile kadın toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişki ise anlamlı değildir.

Toplumsal cinsiyet rolü stresi düzeyinin kuşaklar arasında değişip değişmediğini anlamayı amaçlayan 2 numaralı araştırma sorusu Bağımlı Örneklem T Testi analizi yürütülerek incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır (bkz. Tablo 14). Göçmen annelerin kızlarının toplumsal cinsiyet rolü stresi (Ort. = 3.63, SS. = 1.03) annelerinkine (Ort. = 3.40, SS. = .83) kıyasla yüksek düzeydedir [$t(63) = -2.134, p = .037$]. Benzer bir duruma yerli anne-kız çiftlerinde de rastlanmaktadır. Yerli annelerin kızlarının toplumsal cinsiyet rolü stresi de (Ort. = 3.80, SS. = .94)

annelerinkine (Ort. = 3.22, SS. = .99) kıyasla yüksek düzeydedir [$t(52) = -3.53, p = .001$].

Sonuç olarak, alanyazın kapsamında ele alınan sosyo-demografik faktörlerden gelir-gider farkı özgenişletim; algılanan sosyo-ekonomik statü yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım, özaşkınlık ve özgenişletim; eğitim düzeyi ise yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim temel değeri ile pozitif yönde ilişkilidir. Hem göçmen hem de yerli grupta anneler anneler kızlarına kıyasla yeniliğe daha açık ve muhafazacı yaklaşımı daha az benimsemektedirler. Özaşkınlık temel değeri ise her iki örneklem grubunda da süreğenlik göstermektedir. Özgenişletim temel değerinin kuşaklar arasında aktarımına yönelik bulgular, örneklem grubuna özgü sonuçlanmaktadır. Özgenişletim temel değeri, göçmen örneklem grubunda kuşaklar arasında farklılaşmakta, göçmen kızlar bu temel değeri annelerine kıyasla anlamlı bir şekilde yüksek düzeyde benimsemektedir. Yerli örneklem grubunda ise anneler ve kızlarının özgenişletim temel değerlerinin düzeyi arasında anlamlı bir farklılık görülmemekte, bu değer süreğenlik göstermektedir. Göçmen katılımcıların yeniliğe açıklık, özaşkınlık temel değerleri kültürleşme stresi ile negatif yönde; tüm katılımcıların yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim temel değerleri toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkilidir. Kendi grubundan olmayan insanlarla etkileşim düzeyi yüksek olan göçmenlerin kültürleşme stresleri düşük düzeydedir. Toplumsal cinsiyet rolü stresi ve kültürleşme stresi kuşaklar arasında farklılaşmaktadır. Göçmen annelerin kültürleşme stresi kızlarına göre daha yüksektir. Tüm katılımcılar ele alındığında kızların toplumsal cinsiyet rolü stresi annelerine göre yüksek düzeydedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM (TARTIŞMA)

Bu bölümde, ilk olarak değerler ile ilişkilendirilen sosyo-kültürel değişkenlere yönelik bulgular tartışılacaktır. Daha sonra, göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinin değerleri arasındaki korelasyona yönelik bulgular ile seçici süreğenlik ve fark görüşü kapsamında ele alınan anne-kız çiftleri arasındaki değer benzerliği ve farklılığı konusuna dair bulgular tartışılacaktır. Takip eden sıralamayı, değerler ve stres kaynaklarına ilişkin bulguların tartışılması izlemektedir. Son olarak belirli birtakım kimliklerle kimliklenme ve stres kaynakları arasındaki ilişki ile stres düzeylerinin kuşaklar arasında değişimine dair bulgular tartışılacaktır.

5. 1. SOSYO – DEMOGRAFİK FAKTÖRLER VE DEĞERLERE İLİŞKİN BULGULARI TARTIŞMA

Bu bölümde sosyo-demografik faktörler ve değerlere ilişkin bulgular tartışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak gelir-gider farkının (katılımcıların ay sonunda ellerinde kalan para) değerler üzerindeki etkisine dair bulgular tartışılacaktır. Daha sonra, algılanan sosyo-ekonomik statü (SES) ve eğitim düzeyi değişkenlerinin değerler ile bulgular arasındaki ilişkileri tartışılacaktır.

Çalışmada, gelir-gider farkının özaşkınlık temel değeri ile ilişkisine dair anlamlı bulguya rastlanmamıştır. İlgili bulgu, ekonomik gelişme ile birlikte bireylerin özaşkınlık temel değeri kapsamında ele alınabilecek sivil toplum ve demokrasi bilincine sahip cinsiyet eşitliğine duyarlılığının artacağı vurgulayan Inglehart ve Wezel'in (2010) ve ulusal alanyazın kapsamında ele aldığımız Morsümbül'ün (2014a, 2014b) çalışma bulgusunun aksi yönündedir. Inglehart ve Wezel'in (2010) çalışmasında Dünya Değerler Anketi ve Avrupa Değerler çalışması verileri kullanılarak gerçekleştirilen analiz sonucunda iki boyut belirmiştir. İki boyutun; (1) geleneksel ve seküler-rasyonel ve (2) hayatta kalma (survival)- kendini ifade (expression) olduğu çalışmada, ülkelerin kişi başına düşen milli geliri yükseldikçe kendini ifade değerinin (self – expression) yükseldiği bulgulanmıştır. Sivil toplum, cinsiyet eşitliği, demokratikleşme kavramlarını içeren kendini ifade değeri Schwartz' ın (1994: 22) anlayışlı, hoşgörülü ve yardımsever olmayı kapsayan özaşkınlık temel değerine benzetilerek öngörülebilir bulunulmuştur. Morsümbül'ün (2014a, 2014b) çalışmasında ise gelir düzeyi katılımcıların aylık geliri

esas alınarak tespit edilmiştir. Yukarıda açıklanan ulaşılan alanyazındaki çalışmalarda gelir düzeyinin gelir-gider farkı olarak ele alınmamış olmasının mevcut çalışmanın ilgili bulgusunun aynı yönde sonuçlanmaması üzerinde etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Yanı sıra mevcut çalışmada gelir-gider farkının özgenişletim temel değeri ile pozitif yönde ve düşük düzeyde ($r = .14, p < .05$) ilişkili olması dikkat çekicidir. Kişilerin ay sonunda ellerinde kalan para arttıkça, özgenişletim temel değerini daha çok benimsemekte; insanlar ve kaynaklar üzerinde baskınlık kurmayı, sosyal standartlara göre başarılı kabul edilmeyi önemsemektedirler. Bu durum üzerinde katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerinin (SBY) aracı bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir. SBY özgenişletim temel değeri ile pozitif yönde ilişkilidir (bkz. Kuşdil ve Akoğlu, 2014). Yanı sıra gelir-gider farkının dört temel değerden sadece biri ile ilişkilmesi gelir düzeyinin değerleri açıklamadaki etkisinin düşük düzeyde olduğuna dikkat çeken çalışma (Feather, 1979; Morsümbül, 2014a, 2014b) bulgularını desteklemektedir.

Algılanan sosyo-ekonomik statü; katılımcıların gelir düzeyi, eğitim düzeyi, saygın bir işte çalışma ve refah durumuna göre kendilerini hangi konumda gördükleri bilgisi ile değerlendirilmiştir. Yeniliğe açıklık, özgenişletim ve özaşkınlık temel değerinin algılanan SES ile pozitif yönde ilişkilendiği bulgulanmıştır. Mevcut çalışmanın ilgili bulguları, Erkenekli'nin (2009) SES gruplarında temel değerler ile SES'in ilişkisini incelediği çalışmasını desteklemekle birlikte algılanan SES'in muhafazacı yaklaşım temel değeri ile de pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bireylerin algılanan SES'i yükseldikçe geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerini kapsayan muhafazacı yaklaşım temel değerinde de artış görülmektedir. Erkenekli'nin (2009) çalışmasında SES gruplarının ortalama puanları ile muhafazacı yaklaşım arasındaki ilişki anlamsızdır. Muhafazacı yaklaşımın tüm gruplarda benzer düzeyde benimsendiği yönündeki bu bulgu toplulukçu kültürlerde muhafazacı yaklaşımın yüksek düzeyde benimsendiğinin bulgulandığı çalışmaları (bkz. Papastylianou ve Lampridis, 2016) desteklemektedir. Erkenekli'nin (2009) çalışmasının aksi yönde olan muhafazacı yaklaşıma dair mevcut çalışma bulgusu üzerinde katılımcıların esas SES'leri değil de algılanan SES'lerini incelemenin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Algılanan SES 1 ile 7 arasında puanlanmakta olup katılımcıların ortalama SES puanları 4.16'dır ($SS = 1.14$). Yanı sıra katılımcıların % 40. 7'si ($N = 105$) kendilerini 4. basamakta

algılamaktadır. Bu nedenle, algılanan ve gerçekte olan SES'in değerlerle ilişkisinin farklılaşp farklılaşmadığı sonraki çalışmalarda ele alınabilecek bir konu olabilir.

Eğitim düzeyi, yeniliğe açıklık temel değeri ile pozitif yönde ilişkili iken muhafazacı yaklaşım ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamsızdır. ilişkin çalışma bulgusu beklenen yöndedir. Schwartz (2006: 9) eğitim düzeyi arttıkça bireylerin yeniliğe daha açık olacakları ve daha düşük oranda muhafazacı bir yaklaşım sergileyeceklerini ifade etmektedir. Bulgular alanyazındaki çalışmaların (örn. Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Morsümbül, 2014a, 2014b) yenile açıklığa dair bulgularıyla aynı yönde iken muhafazacı yaklaşıma dair bulgularını desteklememektedir. Çalışmanın muhafazacı yaklaşıma yönelik bulgusu üzerinde, örneklem grubu için özel bir değer olmasının etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Muhafazacı yaklaşım diğer üç temel değer ile pozitif yönde ilişkilidir. Birinci kuşak annelerden oluşan her iki iki grupta (göçmen, yerli) en çok benimsenen ilk iki değerden birinin muhafazacı değer olması bu fikri desteklemektedir.

Çalışmanın demografik özellikler ve değerler arasındaki ilişkilere yönelik denenceleri kapsamında yer almayan iki değer olan özaşkınlık ve özgenişletim ise kadının eğitim düzeyiyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Eğitim düzeyi arttıkça bireyler doğanın ve insanların esenliği için çaba harcamakta; avantajlı bir sosyal konuma sahip olup sosyal standartlara göre kişisel bir başarı elde etmeyi önemsemektedirler. Bu bulgu, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu'nun (2002) çalışmasını kısmen desteklemektedir. Çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça özaşkınlık temel değerinin daha çok benimsendiği; eğitim düzeyinin özgenişletim temel değeri ile ilişkisinin ise anlamlı olmadığı bulunmuştur. Çalışma yetişkin (yaş Ort. = 41) ve üniversite öğrencisi (yaş Ort. = 21) olmak üzere iki farklı yaş grubuyla düzenlenmiş olup ve örneklem grubunun değerleri farklı değerlendirme araçlarından alınan maddelere uygulanan faktör analizi ile tespit edilmiştir. Beliren değerlerden (özgenişletim, geleneksel dindarlık, evrenselcilik, iyilikseverlik ve normatif örüntü) normatif örüntü olarak adlandırdıkları değer boyutu araştırmacılar tarafından Schwartz'ın (1992) yeniliğe açıklık-muhafazacı yaklaşım boyutuna benzetilerek ilişkilendirilmiştir. Eğitim düzeyi ile ilişkisi aynı yönde sonuçlanan (özaşkınlık temel değeri) ve tutarsız bulgularan (özgenişletim) iki değer aynı değerlendirme aracı ile

değerlendirilmemiştir. Bu durumun karşılaştırılan bulgular üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

5. 2. GÖÇMEN ve YERLİ ANNE-KIZ ÇİFTLERİNİN TEMEL DEĞERLERİ ARASINDAKİ KORELASYONLARI TARTIŞMA

Bu çalışmada temel değerlerin kuşaklar arasındaki aktarımının varlığı, anne-kız çiftlerinin değerleri arasında gözlenen anlamlı korelasyonlar ile yorumlanmıştır. Göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinin temel değerlerinin kendi arasındaki anlamlı ilişkilerin birbiri ile karşılaştırılmasına yönelik bulgular; değer aktarımında her iki grupta oldukça büyük benzerlik gösterdiğine işaret etmektedir. Buna göre; dört temel değerden hepsi göçmen anne ve göçmen kızlar arasında pozitif yönde ilişkilidir. Yerli anne-kız çiftlerinde ise, dört temel değerden sadece yeniliğe açıklık temel değerleri arasındaki ilişki anlamsızdır. Bir sonraki adımda; her iki grupta da çiftler arasında anlamlı ilişkiler gösteren üç temel değer olan muhafazacı yaklaşım, özaşkinlık ve özgenişletim dair ilişkilerin gücünün iki grupta farklılaşıp farklılaşmadığı sınınmıştır. Bulgular, muhafazacı yaklaşım ve özgenişletim temel değerlerinin, yerli grup ile karşılaştırılan göçmen anne-kız çiftleri arasında daha güçlü ilişki gösterdiği ve özaşkinlık temel değerinin ise farklılaşmadığı yönündedir. Bu durum, göçmen grupta her dört değer de aktarıldığını, yerli grupta ise yeniliğe açıklık temel değeri dışındaki üç temel değer kuşaklar arasında aktarıldığını göstermektedir. Göçmen grupta; muhafazacı yaklaşım ve özgenişletim temel değerleri yerli gruba göre daha güçlü ve özaşkinlık temel değeri ise yerli grupla benzer düzeyde aktarılmaktadır. Göçmen anne-kız çiftleri arasında özaşkinlık ve muhafazacı yaklaşım temel değerlerinin aktarımına ilişkin bu bulgular, köken ve ev sahibi kültürün değer yapısı ile ilişkilendirilebilir. Muhafazacı yaklaşım ve özaşkinlık temel değerleri altında sınıflanan değerlerinin, toplulukçu kültürlerde daha çok benimsendiği bildirilmektedir (bkz. Papastilianou ve Lampridis, 2016). Dolayısıyla toplulukçu kültürün devamı için, bu iki değer aktarımı işlevseldir. Örneklem grubundaki göçmen katılımcıların doğum yeri esas alındığında toplulukçu bir ülkede dünyaya geldikleri⁵ ve son on yıldır toplulukçu bir kültürde yaşadıkları görülmektedir. Muhafazacı yaklaşımın göçmen grupta daha güçlü aktarılmasının muhtemel bir diğer nedeni olarak, göçmenlerin ev sahibi ülkenin kültürel

⁵ Kaynakçada Bakınız: Hofstede Insight, Country Comparison

değerleri ile uyum sağlayan bir kültürleşme stratejisi olan bütünleşme (bkz. Berry, 2008) tercihleri olduğu ileri sürülebilir. Özgenişletim temel değerinin daha güçlü aktarılması ise, göçmenlerin bir kimlik stratejisi olarak sosyal rekabeti (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44) geliştirmiş olabileceklerini düşündürmektedir. Sonraki çalışmalarda göçmenlerin kimlik ve kültürleşme stratejilerinin incelenmesi önerilmektedir.

Bu çalışmada, göçmen ve yerli gruplarına özel biçimde, anne ve kız çiftlerinde kuşaklar arası değer aktarımını incelemek amacı ile bağımlı örneklem için t testleri yürütülmüştür. Seçici süreğenlik ve fark görüşüne ilişkin denenciyi sınamak için yürütülen bağımlı örneklemi için t testi sonucu ulaşılan bulgular aşağıda tartışılmaktadır.

5. 3. SEÇİCİ SÜREĞENLİK ve FARK GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN BULGULARI TARTIŞMA

Seçici süreğenlik ve fark görüşü; kuşaklar arasında benzerlik ve farklılıkların bir arada var olabileceğine dikkati çekmektedir. Birtakım değişkenlerin kuşaklar arasında süreğenlik gösterdiği birtakım değişkenlerin ise farklılaştığını ifade eden bu görüşe göre kuşak farkı sosyo-kültürel etkenler ile belirlenebilir (Nguyen ve Willimas, 1989: 506). Çalışma bulguları incelendiğinde, hem uluslararası (örn. Ha ve ark., 2015; Gronhoj ve Thogersen, 2009) hem de ulusal alanyazındaki (örn. Akaslan- Esen ve Cesur, 2015; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002; Min ve ark., 2015; Morsümbül, 2014a, 2014b) çalışmalarda, Schwartz'ın (1992) yeniliğe açıklık - muhafazacı yaklaşım değer boyutundaki temel değerlerin birinin ya da çoğunlukla her ikisinin kuşaklar arasında farklılaştığı dikkati çekmektedir. Genç kuşak, önceki kuşaklara göre yeniliklere daha açık olmakla birlikte kararlarında bireysel bir tavır almakta, geleneksel-dini değerleri daha az benimsemektedir. Özaşkinlık - özgenişletim değer boyutundaki temel değerlerin kuşaklar arası aktarımı ise çalışmalarda farklı yönde bulgulanmaktadır (bkz. Ha ve ark., 2015; Gronhoj ve Thogersen, 2009). Bu boyutta yer alan özaşkinlık temel değerinin kuşaklar arasında aktarımının toplulukçu kültür yapısıyla ilişkilendirilmesi (bkz. Ha ve ark., 2015) önem arz etmektedir. Toplulukçu kültürlerde özaşkinlık değerinin kuşaklar arasında aktarılması işlevseldir (bkz. Ha ve ark., 2015; Morsümbül 2014a, 2014b). Mevcut çalışma alanyazındaki çalışmaların yeniliğe açıklık ve muhafazacı yaklaşım temel değerleri ile ilgili bulguları desteklemektedir. Mevcut çalışmanın ilgili ilk bulgusuna göre; hem göçmen hem de göçmen olmayan örneklem

grubunda anneler kızlarına kıyasla geleneksel değerleri daha çok benimsemektedirler. Yanı sıra, annelerin güvenlik ihtiyaçları kızlarına kıyasla yüksek düzeyde olup toplumsal beklentilere uygun davranışları sergilemeyi önemsemektedirler. Mevcut çalışmanın ilgili ikinci bulgusuna göre; hem göçmen hem de yerli örneklem grubunda kızlar annelerine kıyasla yeniliğe daha açık olup düşünce ve davranışlarında bağımsız bir tavır almakta ve duyuşsal zevklerini daha çok önemsemektedirler.

Bu çalışmanın özaşkınlık temel değerinin kuşaklar arasındaki aktarımına dair bulgusu alanyazındaki çalışma bulgularını (örn., Ha ve ark., 2015; Morsümbül, 2014a, 2014b) desteklemektedir. Hem göçmen örneklem grubunda hem de yerli örneklem grubunda özaşkınlık temel değeri süreğenlik göstermektedir. Her iki örneklem grubunda da hem annelerin hem de kızlarının insanın ve doğanın esenliğini koruma ve yakın çevresindeki insanların iyiliği için çabalama davranışları benzer düzeydedir. Mevcut çalışmanın özgenişletim temel değerinin kuşaklar arası aktarımına dair bulgusu ise iki örneklem grubunda (göçmen, yerli) farklı yönde bulgulanmıştır. Özgenişletim temel değeri göçmen grupta kuşaklar arasında farklılaşırken yerli örneklem grubunda kuşaklar arasında süreğenlik göstermektedir. Buna göre; göçmen annelerin kızları başarı, hazcılık ve güç değerlerini içeren özgenişletim değerini annelerine kıyasla daha çok benimsemektedir. Dolayısıyla, göçmen annelerin kızları annelerine göre sosyal standartlara göre iyi bir sosyal konumda olup başarılı olmayı daha fazla önemsemekte; hayatı duyuşsal zevk ve hazlarını tatmin edecek düzeyde eğlenceli bir biçimde yaşamayı değerli bulmaktadır. Dört temel değerden üçünün (yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık) kuşaklar arasında süreğen ya da farklı olmasına dair bulgular hem göçmen hem de yerli grupta aynı yönde iken özgenişletim temel değeri için bulguların iki farklı örneklem grubunda farklı yönde sonuçlanması sosyal kimlik kuramı çerçevesinde tartışılacaktır. Mevcut tez çalışmasının göçmen kızların annelerine göre yüksek düzeyde olan özgenişletim temel değerine yönelik bulgusu, azınlık grup olan göçmenlerin benimsedikleri stratejinin sosyal rekabet stratejisi olabileceğini düşündürmektedir. Sosyal rekabet stratejisi, kişinin içinde bulunduğu konumunu iyileştirmek ve grubunu avantajlı bir konuma taşımak istemesi durumunda geliştirilmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44). Göçmen katılımcıların dernekleşme girişimlerinin de sosyal rekabet stratejisini desteklediği düşünülmektedir. Merkezi Bursa'da olan BALGÖÇ (Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği) tüzüğünde

⁶ derneğin faaliyet alanı kapsamında, “soydaşlar” olarak anılan göçmenlerin sosyo-ekonomik dayanışma - gelişmesinin amaçlandığı ve yasal haklarını korumanın - geliştirmenin hedeflendiği dikkati çekmektedir. Yanı sıra, Türkiye’deki Bulgaristan göçmenlerinin ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkı sunmayı hedefleyen⁷ dernekleri (örn., BALKANTÜRKSİAD -Balkan Rumeli Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği-, BULTİŞ -Bulgar-Türk İş Adamları Derneği-) iş dünyasına hakimdir. Ahıska Türklerine ait bir dernek olan DATÜB⁸ (Dünya Ahıska Türkleri Birliği) de benzer bir amaç edinerek göçmen Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkede dil ve kültürlerini korumaları ve deneyimleyebilecekleri sıkıntılara yardımcı olmayı hedeflemektedir.

5. 4. KÜLTÜRLEŞME STRESİ ile İLGİLİ BULGULARI TARTIŞMA

Bu bölümde kültürleşme stresi ile ilişkilendirilen belirli birtakım değişkenlere dair bulgular tartışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak değerler ve kültürleşme stresine dair bulguların ilişkileri tartışılacaktır. Daha sonra, kültürleşme stresinin kuşaklar arasında değişimine dair bulgular tartışılacaktır. Son olarak ise belirli bazı sosyokültürel faktörler ile kimliklenmenin kültürleşme stresi ile bulguların ilişkileri tartışılacaktır.

5. 4. 1. Kültürleşme Stresi ve Değerlere Dair İlişkileri Tartışma

Bu çalışmada özaşkınlık ve özgenişletim değer boyutu kapsamında ele alınan denencelerinde sadece özaşkınlık temel değerinin kültürleşme stresi ile arasındaki ilişki anlamlı olup beklenen yönde bulgulanmıştır. Yaşamında özaşkınlık temel değerini ön plana çıkaran göçmen kadınlar kültürleşme stresini daha düşük düzeyde deneyimlemektedir. Özaşkınlık temel değerini yüksek düzeyde benimseyen kişiler, başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarından daha fazla önemsemekte ve çevresindeki insanların sorunlarına karşı duyarlı davranışlar sergilemektedirler. Bu durum kendilerine daha az odaklanmalarına sebep olmaktadır (bkz. Schwartz ve ark. , 2000). Kültürleşme Stresi Ölçeği göçmenlerin yeni bir kültüre uyum sürecinde deneyimleyebilecekleri sıkıntılardan ne düzeyde stres algıladıklarını anlamayı

⁶ Kaynakçada Bakınız: BAL–GÖÇ Tüzüğü

⁷ Kaynakçada Bakınız: BALKANTÜRKSİAD Tüzük

⁸ Kaynakçada Bakınız: DATÜB’ün Tarihi ve Statüsü

amaçlamaktadır. Özdeşkinlik temel değeri ile kültürlenme stresinin negatif yönde bulgularan ilişkisi üzerinde özdeşkinlik temel değeri ni yaşamında ön plana çıkaran göçmen kadınların kültürlenme sürecinde deneyimledikleri bireysel sıkıntılara odaklanmamış olmalarının etkisinin olabileceği düşünölmektedir. Bu bulgu, mikro düzey kaygının (bkz. Schwartz ve ark., 2000) ve kültürlenme stresinin (Idemudia, 2011) özdeşkinlik temel değeri ile negatif yönde ilişkilendiği çalışmaları desteklemektedir.

Çalışmanın kültürlenme stresi ile özgenişletim temel değeri ne yönelik ilişkilenen bulgusu anlamlı değildir. Mevcut çalışmanın aksine, uluslararası alanyazında özgenişletim (bkz. Idemudia, 2011) temel değeri lerinin kültürlenme stresi ile pozitif yönde ilişkilendiği dikkati çekmektedir. Bu çalışmanın denenceleri kaygı (bkz. Schwartz ve ark., 2000) ve kültürlenme stresini (bkz. Espinosa ve ark., 2016; Idemudia, 2011) değeri ler ile ilişkilendiren çalışma bulgularından türetilmiştir. Ulaşılan ulusal alanyazında kültürlenme stresini değeri lerle ilişkilendiren bir çalışmaya rastlanmamış olmasının bir kısıtlılık olduğu düşünölmektedir. Mevcut çalışmanın annelerin kızlarına göre özgenişletim temel değeri ni düşük düzeyde benimsedikleri ve kültürlenme stresini yüksek düzeyde deneyimledikleri yönündeki bulgusundan hareketle özgenişletim temel değeri nin kültürlenme stresi ile ilişkisi kuşaklar arasında incelenmiştir (bkz. Tablo 10). Bulgulara göre ne göçmen annelerin ($r = -.08, p > .05$) ne de kızlarının ($r = -.15, p > .05$) özgenişletim değeri ile kültürlenme stresi arasındaki ilişki anlamlı değildir. Bu yeni analiz sonucunda anneler ve kızlarının kültürlenme stresi ile ilişkilenen değeri lerin farklılaşması ise dikkat çekicidir. Göçmen annelerin özdeşkinlik temel değeri ($r = -.26, p = .04$) kızlarının ise yeniliğe açıklık temel değeri ($r = -.27, p = .04$) kültürlenme stresi ile negatif yönde ilişkidir. Düşünce ve davranışlarında bağımsız olmayı önemseyen, meraklı, değişken bir hayat yaşamak isteyen ve hayata meydan okuyan göçmen annelerin kızları daha az kültürlenme stresi deneyimlemektedir.

Bu çalışmanın denecelerinde yer almayan yeniliğe açıklık temel değeri kültürlenme stresi ile negatif yönde ilişkilendirilmiştir (bkz. Tablo 9). Göçmen kadınlarda düşünce ve davranışlarında bağımsız olmayı önemseme, meraklı olma, değişken bir hayat yaşamak isteme ve hayata meydan okuyarak yeniliklere açık olma arttırça, kültürlenme stresi düşük düzeyde deneyimlenmektedir. Yeniliğe açıklık temel değeri ile kültürlenme stresinin negatif yönde bulgularan ilişkisi üzerinde; farklılıklara ve

değişikliklere açık olmanın yeni bir kültüre uyum sürecini kolaylaştırıcı bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

5. 4. 2. Kuşaklar Arası Kültürleşme Stresine Dair Bulguları Tartışma

Bu çalışmanın kültürleşme stresinin kuşaklar arasında değişimine yönelik denencesi beklenen yönde bulgulanmıştır. Göçmen anneler kızlarına göre yüksek düzeyde kültürleşme stresi deneyimlemektedir. Bu bulgu göçmen ailelerde farklı kültürlere ve toplumsallaşma hedeflerine maruz kalmaktan kaynaklanan kültürleşme (bkz. Kuczynsky, Navara ve Boiger, 2013) ve uyum farkını (bkz. Renzaho, Dhingra ve Georgeou, 2017) vurgulayan çalışmaları desteklemektedir. Costigan and Dokis'e (2006) göre ebeveynleri ile kıyaslandığında göçmen çocuklar, ev sahibi kültüre daha çok maruz kalmakta; akran grupları, okul ve medyanın aracılığı ile ev sahibi ülkenin kültürel değerlerine daha iyi düzeyde uyum sağlamaktadırlar. Başarılı bir uyum sürecinin psikolojik yönü benlik saygısı, yaşam memnuniyeti ve problemlerin az olmasını ifade etmekte (bkz. Berry ve ark., 2006) daha az kültürleşme stresi anlamına da gelmektedir (Ponizovsky ve ark., 2009). Çalışma bulguları ve mevcut çalışma bulguları doğrultusunda göçmen kızların ebeveynlerine kıyasla Türkiye'ye daha iyi bir uyum sağladıkları ve akabinde daha düşük düzeyde kültürleşme stresi deneyimledikleri düşünülmektedir.

5. 4. 3. Kültürleşme Stresi ve Sosyo-Demografik Faktörlere Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma

Berry ve ark.'a (1987) göre istihdam deneyimi ve eğitim düzeyi yükseldikçe kültürleşme stresi azalmaktadır. Mevcut çalışma bulgusu ise kültürleşme stresi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı yönündedir. Bu bulgu üzerinde göçmen örneklem grubunun % 42.2'sinin (N = 54, SS =1.02) eğitim düzeyinin üniversite olmasının etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Göçmen kızların yarısından çoğu (% 60.9, N = 39) üniversite mezunudur. Bu nedenle göçmen kızların eğitim düzeyi ile kültürleşme stresi ilişkilendirilmiştir (bkz. Tablo 10). Bulgulara göre göçmen kızların eğitim düzeyinin arttıkça kültürleşme stresleri azalmaktadır ($r = -.27, p = .03$). Bulgular bir arada değerlendirildiğinde eğitim düzeyinin yüksek olmasının göçmen annelerin kültürleşme stresini etkilemediği göçmen kızların kültürleşme stresi azalttığı sonucuna

ulaşmaktadır. Göçmen annelerin %40.6'sı (N = 26) lise mezunudur. Yanı sıra, eğitimlerini hangi ülkede (köken-ev sahibi) tamamladıkları konusu bu çalışmada ele alınmamıştır. Göçmen annelerin kızlarının yarısından fazlası (% 60.9, N = 39) ise üniversite mezunu olup üniversite eğitim sisteminin değer ve beklentilerine maruz kalmışlardır. Bu bulgu üzerinde farklı toplumsallaşma hedefleri olan eğitim kademelerini tamamlamış olmanın etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Ponizovsky ve ark.'na (2009: 70-73) göre göçmenlerin işsiz olması ve gelir düzeylerinin düşük olması kültürleşme stresini artıran bir faktördür. Bu çalışmada ise kültürleşme stresinin işsizlik ve gelir-gider farkı ile arasında ilişkinin anlamlı olmadığı bulgulanmıştır. Göçmen annelerin %73.4'ü (N=47) çalışmayan ve emekli kesimi oluşturmasının bulgular üzerinde etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

5. 5. KÜLTÜRLEŞME STRESİ VE KİMLİKLENMEYE DAİR İLİŞKİLERİ TARTIŞMA

Bireylerin kendi etnik grubundan olan ve olamayan kişilerle etkileşimleri kültürleşme stresi düzeylerini etkilemektedir. Tian ve ark.'nın (2019) göçmen üniversite öğrencilerinin katılımı ile düzenlediği çalışmasında kendi etnik grubundan insanlarla etkileşim düzeyinin kültürleşme stresi ile pozitif yönde ilişkilendiği, kendi etnik grubundan olmayan insanlarla etkileşim düzeyinin ise kültürleşme stresi ile negatif yönde ilişkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Berry ve ark., (1987: 506-507) çalışmasında da yerli yerlilerle göçmenlerin etkileşim düzeyinin kültürleşme stresine karşı olumlu bir tampon etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Mevcut çalışmada göçmenlerin kendi kültürel gruplarındaki insanlarla ilişki düzeyi ve göçmen kimliğinin önemine dair soruya verilen yanıt göçmen kimliği ile kimliklenmenin bir göstergesi olarak ele alınmıştır. Beklenenin aksine, hem göçmenlerin kendi grubundan insanlarla etkileşim düzeyleri hem de göçmen kimliğinin önemi ile kültürleşme stresi düzeyleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Kendi kültürel grubundan olmayan insanlarla etkileşim düzeyinin kültürleşme stresi ile ilişkisi ise beklenen yönde bulgulanmıştır. Göçmenlerin yerli insanlarla etkileşimleri arttıkça ve kendilerini onlara duygusal olarak yakın hissettikçe kültürleşme stresi düzeyleri azalmaktadır. Bulgular üzerinde, örneklem grubundaki göçmenlerin kültürleşme stratejisi (Berry, 2008) olarak bütünleşmeyi benimsemelerinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bütünleşme stratejisi göçmenlerin psikolojik ve sosyo-kültürel uyumu ile pozitif yönde ilişkilidir

(bkz. Berry ve ark., 2006). Böylelikle göçmenler, bütünleşme stresini benimseyerek kültürleşme stresi ile baş etmektedir. Göçmen ailelerin ev sahibi ülkede doğan çocuklarının, çift kültürlü olma (bicultural) ve ev sahibi kültürle bütünleşme stratejilerine sıklıkla tercih etmelerinin (bkz. Gil, Vega ve Dimas, 1994) de bulgular üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Mevcut çalışmada göçmen kızların %41'i (N=26) Türkiye'de doğmuştur. Sonraki çalışmalarda kültürleşme stratejilerinin aracı etkisinin incelenmesinin alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

5. 6. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ STRESİ ile İLGİLİ BULGULARI TARTIŞMA

Bu bölümde ilk olarak toplumsal cinsiyet rolü stresi ve değerlere dair bulguların ilişkiler tartışılacaktır. Daha sonra cinsiyet eşitliği algısı ve kadın kimliğini benimseme düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolü stresine dair bulguların ilişkiler tartışılacaktır. Son olarak anneler ve kızlarının toplumsal cinsiyet rolü stresi düzeyleri arasındaki olası farklılığa dair bulguların tartışılmasına yer verilecektir.

5. 6. 1. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Değerlere Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma

Toplumsal cinsiyet rolü stresi konusunun ulusal alanyazında çalışılması sıklığı son 35 yılda artarken (Bkz. Eisler ve Skidmore, 1988) ulusal alanyazında son üç yıldır çalışmalara rastlanmaktadır (örn. Bayar, Avcı ve Koç, 2018; Koç, Avcı ve Bayar, 2017; Yener, 2017; Yener, 2018). Uluslar arası alanyazın incelendiğinde Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi konusunun sıklıkla Hofstede'nin (1980) kadınsı-erkeksi kültürel değer boyutu ile birlikte ele alındığı dikkati çekmektedir (örn. Arrindell ve ark., 2012; Well ve ark., 2005). Bu çalışmalarda toplumun iki cinsiyete yönelik beklentilerinin benzer olup olmadığı ile ilgili bilgi veren kültürel değer boyutları (kadınsılık-erkeksilik) toplumsal cinsiyet rolü stresini ilişkilendirilmektir. Ulaşılan ulusal alanyazında ise toplumsal cinsiyet rolü stresi ile kültür ya da birey düzeyindeki değerleri inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yanı sıra birey düzeyindeki toplumsal cinsiyet rolü stresinin birey düzeyindeki değerlerle ele alınması önemli bir mevzudur. Bu tez çalışmasının, birey düzeyindeki toplumsal cinsiyet rolü stresini, Schwartz'ın (1992) birey düzeyindeki temel değerleri ile ilişkilendiren ilk çalışma olması alanyazına bir katkıdır.

Bu tez çalışmasında yeniliğe açıklık temel değerinin toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkilendiği bulgulanmıştır. Yeniliğe açıklık temel değerini yaşamında ön planda tutan insanlar, bağımsız olmayı ve değişken bir hayat yaşamayı istemektedirler. Yanı sıra onlar için hayattan haz almak ve eğlenceli bir biçimde yaşamak önemlidir. Bulgular üzerinde geleneksel rollerin yeniliğe açık kadınların özgür olmak, heyecan odaklı ve değişken bir hayat yaşamak gibi gereksinimlerini karşılamamasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, özgenişletim temel değerinin de toplumsal cinsiyet rolü stresi pozitif yönde ilişkilendiği bulgulanmıştır. Özgenişletim temel değeri yaşamında ön planda olan insanlar avantajlı bir sosyal konumda olmayı ve sosyal standartlarca başarılı kabul edilmeyi önemsemektedirler. SBK'ya göre kadınlar hiyerarşik yapıyı oluşturan cinsiyet alt sisteminin dezavantajlı üyeleridir. Yeniliğe daha açık olmalarına rağmen (bkz. Gibbons, Stiles ve Shkodriani, 1991; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002) kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet rolleri onları ev içinde sorumluluk almaya yönlendirmektedir (Dökmen, 2009:17). Ülkemizde düzenlenen toplumsal cinsiyete yönelik araştırma⁹ bulguları da bu yöndedir. Yanı sıra Türkiye; cinsiyet eşitsizliği indeksinde ¹⁰189 ülke içerisinde 66. sırada olup dezavantajlı bir konumdadır. Kadınlar erkeklere göre eşitsizliği yüksek düzeyde algılamakta¹¹ ve cinsiyet eşitsizliğe yönelik algı gün geçtikçe artmaktadır. Mevcut kültürel bağlamda özellikle yeniliğe açık ve kaynaklar üzerine hâkim olmak isteyen kadınların toplumsal cinsiyet rolü stresinin düzeyinin yüksek olmasını anlaşılır bir olgudur.

Özgenişletim temel değerinin toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yöndeki ilişkisi üzerinde, Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinde ele alınan Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin (SBY) aracı etkisinin olabileceği düşünülmektedir. SBY, kişinin toplumdaki hiyerarşik yapıyı koruma ve sürdürmeye yönelik duyduğu isteği ifade etmekte olup (Pratto ve ark., 2006: 281), yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değeri pozitif yönde ilişkilidir (bkz. Kuşdil ve Akoğlu, 2014). SBK'ya göre dezavantajlı konumda olan kadınlar (Pratto ve ark., 2006: 272-273), yüksek düzeyde benimsedikleri

⁹ Kaynakçada Bakınız: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi; Tüik, zaman kullanım araştırması

¹⁰ Kaynakçada Bakınız: Human Development Report 2019

¹¹ Kaynakçada Bakınız: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet

yeniliğe açıklık ve özgenişletim temel değerine eşlik edecek olası yüksek SBY'nin de etkisi ile kaynaklara hakim olmak isterken cinsiyetlerinin dezavantajlı konumundan olumsuz etkileneceklerdir. Sonraki çalışmalarda, SBY'nin aracı etkisi incelenerek toplumsal cinsiyet rolü stresinin daha geniş kapsamda ele alınması önerilmektedir.

Bu çalışmada özaşkınlık temel değerinin de toplumsal cinsiyet rolü stresi ile pozitif yönde ilişkilendiği dikkati çekmektedir. Özaşkınlık temel değeri; açık fikirli, eşitlikçi olma ve toplumsal adaleti benimseme değerlerini kapsamaktadır (Schwartz, 1994: 22)). Dolayısıyla, özaşkınlık temel değeri düzeyi yükseldikçe kadınlar daha eşitlikçi olmakta ve toplumsal cinsiyet rolü stresi düzeyleri artmaktadır.

5. 6. 2. Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi, Cinsiyet Eşitliği Algısı ve Kadın Kimliği ile Kimliklenmeye Dair İlişkilenen Bulguları Tartışma

Ülkemizde düzenlenen bir araştırmada; kadınlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde cinsiyetlerin eşit hak ve imkânlarla sahip olmadıklarını ifade etmektedirler. Yanı sıra, kadınların cinsiyetlerin eşitsizliğine yönelik algısının düzeyi son 4 yılda artış göstermektedir¹² Hak ve kazanımlar açısından cinsiyet eşitsizliğinin hakim olduğu yerlerde yaşayan kadınlar daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı deneyimlemektedir (Elwer ve ark., 2013). Ulaşılan alanyazında ne cinsiyet eşitliği algısını anlamayı amaçlayan bir değerlendirme aracına ne de cinsiyet eşitliği algısı ile toplumsal cinsiyet rolü stresine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, mevcut çalışmanın ön aşamasında yaşamın farklı alanlarında cinsiyetlerin eşit algılanıp algılanmadığını değerlendirmek için Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği geliştirilmiştir. Cinsiyetlerin benzerliği algısı ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişki ilk defa bu çalışmada ele alınmıştır. Beklenilenin aksine, cinsiyetlerin benzerliği algısı ile toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişki anlamlı değildir.

Bireyin kolektif kimlik inşası grup aidiyetinin kurulması ve grubun değerlerinin içselleştirilmesi ile gerçekleşmektedir (Bilgin, 2009: 162-179; Bilgin, 1995: 60). Yanı sıra kolektif kimlik bireyin zihninde ön plana çıkan ya da muğlaklaşan şemalarla temsil

Kaynakçada Bakınız: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi¹²

edilmektedir (Bilgin, 2009: 175-178). Toplumsal cinsiyet kimliğinin aktive edildiği bir çalışmada kadınların stres tepkilerinin arttığı görülmüştür (Well ve ark., 2008). Bu çalışmada ilk defa birlikte ele alınan kadın kimliği ile kimliklenme ve toplumsal cinsiyet rolü stresi arasındaki ilişkinin beklenilenin aksine istatistiksel açıdan anlamsız olduğu bulgulanmıştır. Bulgular üzerinde; kadın kimliği ile kimliklenmeyi tespit etmek amacı ile sorulan “kadın olmak benim için önemlidir” ifadesini katılımcıların sosyal arzulanırlığa göre cevaplandırılmış olabileceğinin etkisi olabileceği düşünülmektedir. Kadınların %81.8’i (N = 211) kadın olmanın kendileri için önemli ya da çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Sonraki çalışmalarda bu durum göz önünde bulundurularak kadın kimliğinin öncelikli olarak önemli olup olmadığını anlamayı amaçlayan sorular yönlendirilebilir.

Araştırmamıza katılan kadınlarda, kadın kimliği ile kimliklenme ve cinsiyetlerin benzerliği algısından bağımsız bir şekilde, orta üstü düzeyde (Ort. = 3.5, SS = .96) toplumsal cinsiyet rolü stresi deneyimi bildirilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü stresi, toplumun cinsiyete yönelik beklentilerine (örn. kadının cinsellik hakkında konuşmasının ayıp karşılanması karşı deneyimlenmektedir) yönelik deneyimlenmektedir. Dolayısıyla, toplumun kültürel değer yapısından etkilenmektedir. Türkiye’nin kültürel değer yapısı incelendiğinde, Hofstede¹³ tarafından tanımlanan kültür düzeyindeki değer boyutlarına göre; (1) Türkiye, güç aralığı yüksek (puan: 66) bir ülke olduğu için toplum yapısı bağımlı ve hiyerarşiktir. (2) Türkiye’nin bireycilik puanı (37) düşüktür. Toplulukçu ülke sınıflamasına giren Türkiye’de kişiler, diğerleri ile uyumu korunmak istemekte ve açık açık tartışma içerisine girmekten kaçınılmaktadırlar. (3) Türkiye’nin erkeksilik puanı (45) düşüktür. Bu bulgu Türk toplumunun kadınsı olduğunu gösterse de puanın ortalamaya yakın olması dikkat çekicidir. Yanı sıra bu bulgu, Türkiyede fikir birliği içerisinde olma, sempatik olma gibi değerlerin önem kazandığını göstermektedir. (4) Türkiye’de belirsizlikten kaçınma endeksi yüksektir (puan = 85). Bu nedenle kişiler, kaygıyı en aza indirmek için yasa, kural ve ritüellere ihtiyaç duymaktadır. (5) Uzun süreli oryantasyon (puanı = 46) ve hoşgörü (puanı = 49) orta seviyededir. Bulgulardan yola çıkarak ulaştığımız ilişkiler önemlidir. Türkiye’deki hiyerarşik toplum yapısı nedeni ile dezavantajlı grup üyesi olan

¹³ Kaynakçada Bakınız: Hofstede Insight, Country Comparison

kadınların daha çok sıkıntı yaşamaları olasıdır. Toplulukçu kültürlerde muhafazacı yaklaşım ve özaşkınlık temel değerleri altında sınıflanan değerlerinin daha çok benimsendiği (bkz. Papastylianou ve Lampridis, 2016) görülmektedir. Dolayısıyla, yeniliğe daha açık ve değişime daha müsait olan kadınların daha muhafazacı ve hiyerarşik yapıdaki bir toplum olan Türkiye’de stres algılamaları anlaşılabilir.

5. 6. 3. Kuşaklar Arası Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresine Yönelik Bulguların Tartışma

Ulaşılan alanyazında toplumsal cinsiyet rolü stresinin kuşaklararası değişimine yönelik düzenlenmiş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışmada hem göçmen kızların hem de yerli kızların annelerine kıyasla toplumsal cinsiyet rolü stresini yüksek düzeyde deneyimledikleri bulgulanmıştır. Bu bulgu üzerinde eşitlikçi cinsiyet rolü tutumları ve cinsiyet eşitsizliği algısındaki kuşaklar arası farklılıkların etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Gençlerin daha eşitlikçi tutumlara sahip olmalarına (Paçacıoğlu, 2018) rağmen cinsiyet eşitliğinden yüksek düzeyde sapan¹⁴ ve kadınların cinsiyet eşitsizliğine yönelik algısının gün geçtikçe arttığı¹⁵ bir ülkede yaşamalarının orta üst düzeyde (Ort. = 3.5, SS = .96) toplumsal cinsiyet rolü stresi deneyimlemeleri üzerindeki etkisi olasıdır.

Bulgular üzerinde etkisi olabilecek diğer bir faktör ise cinsiyet rolü değerleri gibi toplum kaynaklı değerlerin hızlı kültürel değişimlerden yüksek düzeyde etkilenmesidir. Min ve ark. (2015) tarafından düzenlenen bir çalışmada, bireysel bir değer olarak ele aldıkları dindarlık ve toplumsal bir değer olarak ele aldıkları cinsiyet rolü tutumlarının kuşaklararası aktarımı incelenmiştir. Bulgulara göre dindarlık kuşaklar arasında daha yüksek düzeyde aktarılırken cinsiyet rolü tutumları kuşaklar arası değişime ve zamanın etkisi ile farklılaşmaya daha açıktır. Dolayısıyla, cinsiyet rolü değerlerine dair tutumlar genç kuşağın daha eşitlikçi cinsiyet rolü değerlerine sahip olması yönünde (Paçacıoğlu, 2018) hızla değişmektedir.

¹⁴ Kaynakçada Bakınız: Human Development Report 2019

¹⁵ Kaynakçada Bakınız: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi

5. 7. GENEL TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmanın ana amacı; kuşaklar arası değer aktarımına dair seçici süreğenlik ve fark bakış açısını değerleri kuramsal bir zeminde incelemeye olanak sağlayan Schwartz'ın Temel İnsani Değerler Kuramı çerçevesinde ele alarak göçmen ve yerli anne-kız çiftlerinde kuşaklararası değer aktarımını incelemektir. Yanı sıra, değerler ile sosyo-demografik faktörler, temel stres kaynakları ve farklı kimlikler ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler de ele alınmıştır.

Sonuç olarak, 1) sosyo-demografik değişkenlerden; gelir-gider farkı ile öz genişletim, algılanan SES ile yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım, özaşkınlık ve özgenişletim; son olarak eğitim düzeyi ile yeniliğe açıklık, özaşkınlık ve özgenişletim temel değerleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiş, 2) hem göçmen hem de yerli anne-kız çiftleri arasında yeniliğe açıklık ve muhafazacı yaklaşım temel değerinin kuşaklar arasında farklılaştığı, sırasıyla artıp azaldığı ve özaşkınlık temel değerinin ise kuşaklar arasında süreğenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 3) özgenişletim temel değerinin ise annelerde daha düşük düzeyde olmak üzere göçmen grupta kuşaklar arasında farklılaşırken yerli grupta kuşaklar arasında süreğenlik gösterdiği saptanmıştır. Yanı sıra, sadece göçmen grup için 4) yeniliğe açıklık, özaşkınlık temel değerinin ve kendi grubundan olmayan insanlarla etkileşimin kültürleşme stresi ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmış ve tüm katılımcılardan oluşan grup için ise 5) yeniliğe açıklık, özgenişletim ve özaşkınlık düzeyi arttıkça toplumsal cinsiyet rolü stresinin yükseldiği ortaya konmuştur. Son olarak, kültürleşme stresi ve toplumsal cinsiyet rolü stresinin kuşaklar arasında farklılaştığı saptanmıştır: 6) göçmen annelerin kültürleşme stresinin kızlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu ve 7) hem göçmen hem de yerli grupta kızların annelerine göre yüksek düzeyde toplumsal cinsiyet rolü stresi deneyimlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma güçlü yönleri ile alana katkı sunmaktadır. Araştırmanın güçlü yanlarından biri, bilindiği kadarıyla, alanyazında değerleri açıklayıcılığı olan sosyo-demografik faktörlerle birlikte toplumsal cinsiyet ve kültürleşme gibi iki stres kaynağını ele alan kuşaklar arası bir çalışmanın ilk defa düzenleniyor olmasıdır. Araştırmanın

diğer bir güçlü yanı göçmen ve yerli olmak üzere iki farklı örneklem grubunun kullanılmasıdır. Böylelikle, kuşaklararası değer aktarımı aile dışındaki daha geniş bir sosyo-kültürel bağlamı kapsayacak şekilde çalışılmış ve önemli bilgilere ulaşılmıştır. Mevcut tez çalışması kapsamında, Türkiye’de henüz kullanılmamış iki değerlendirme aracı olan Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği ve Kültürleşme Stresi ölçeklerinin geliştirilmesi çalışması yapılarak alanyazına katkı sunulmuştur.

Bu çalışmanın zayıf yönleri ile sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmanın, değerleri açıklayıcılığı olan sosyo-demografik faktörlerle birlikte ele alarak stres kaynakları ile ilişkilendiren ilk çalışma olması, alanyazına önemli bir katkı olmakla birlikte aynı zamanda çalışmanın sınırlılığdır. Özellikle toplumsal cinsiyet rolü stresi ile ilgili bulguların tartışılması Türkiye’nin kültürel yapısına yönelik bulgulardan ve cinsiyet eşitliğine yönelik istatistiksel verilerden faydalanmakla sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte çalışmanın ilgili bulguları, sonraki çalışmalar için bir temel oluşturabilecek niteliktedir. Çalışmanın diğer sınırlılığı, göçmen grubun sosyo-kültürel yapısı birbirinden farklı olan (bkz. Cesur-Kılıçarslan, 2006; Topçu, 2018) Ahıska ve Bulgaristan göçmenlerinden oluşmasıdır. Bu sınırlılığı oluşturan sebep, veri toplama açısından zor bir örneklem grubu ile kısıtlı bir zamanda çalışılmak zorunda kalınmış olmasıdır. Sonraki çalışmalarda ilk olarak sosyo-kültürel açıdan benzer göçmen grupları ile çalışılması önerilmektedir. Bir diğer öneri ise, yeterli sayıya ulaşılması durumunda farklı sosyo-kültürel yapıya sahip göçmen gruplarının karşılaştırılmasıdır. Böylelikle, farklı göçmen gruplarında bulguların yönü karşılaştırılarak kuşaklararası değer aktarımı konusu daha geniş kapsamda incelenecek; kuşaklararası değer aktarımında etkisi olan faktörlerin etkisi birlikte ele alınarak tartışılabilecektir.

Araştırmalarda, ev sahibi ülkede geçirilen zamanın kültürleşme stresi ile ilişkili olduğu bildirilmektedir. Ev sahibi ülkede geçirilen zaman arttıkça göçmenler daha iyi uyum sağlamakta ve kültürleşme stresleri azalmaktadır (bkz. Berry ve ark., 2006). Bu çalışmada, Türkiye’de geçirilen zaman ile ilgili bir denence türetilmemiş olması bir sınırlılıktır. Göçmenin ev sahibi kültürde yaşama süresine, bu çalışmada bir katılma kriteri olarak: “son 10 yıldır Türkiye’de yaşamak” yer verilmiştir. Sonraki çalışmalarda kültürleşme stresinin, göçmenin ev sahibi ülkede yaşama süresi ile ilişkilendirerek ele alınması önerilmektedir.

Çalışmanın son olarak anılacak sınırlılığı ise kimliklenme düzeyini değerlendirmede; öncelikle verilen kimlik bileşenine sahip olup olmadığını belirtmesi ve sahip olduklarını değerlendirirken ise sadece (pek çok çalışmada olduğu gibi) “önem” ile derecelendirilmesidir. Kimliklenme düzeyi ifadeleri; belirtilen kimlik bileşeninin öncelikli olarak önemli olup olmadığını tespit etmemektedir. Katılımcılar kimlik bileşenlerinin hemen hepsini büyük ölçüde önemli ya da çok önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, kadın katılımcıların yarısına yakınının (N= 112) “baba” kimliğine” sahip olduklarını ifade ettikleri de görülmüş ve bu durum soruları dikkatsizce yanıtlamış olabileceklerine dair şüphe oluşturmuştur. Bu olasılık, kimlik ile ilişkili bulgularımızın güvenilirliğini etkilemektedir. Sonraki çalışmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması ve kimliklenmeye yönelik alternatif ölçümlerin düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKARSLAN-ESEN Meral – Sevim CESUR, “Üniversite öğrencilerinin ebeveynlik stillerini algılayışları ve bu algının ebeveyn-çocuk değer benzerliğine etkisi”, *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 35 (2), 2015, ss. 1-24.
- AKRAM-PALL Saadia - Roy MOODLEY, “Loss and fear: acculturation stresses leading to depression in South Asian muslim immigrants in Toronto. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 50(3), 2016, ss. 137-155.
- ALTINOVA Hasan H. – Veli DUYAN, “Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 2013, ss. 9-22.
- ARON Arthur – Elaine N. ARON – Danny SMOLLAN, “Inclusion of other in the self scale and the structure of interpersonal closeness”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(4), 1992, ss. 596.
- ARRINDELL Willem A. - Sonja V. WEEL - Annemarie M. KOLK - Dick P.H. BARELDS - Tian P. S. OEÏ - Pui Yi LAU - Cultural Clinical Psychology Study Group, “Higher levels of masculine gender role stress in masculine than in feminine nations: A thirteen-nations study”, *Cross-Cultural Research*, 47(1), 2012, ss. 51-67.
- BAL_GÖÇ Tüzüğü, erişim adresi, <http://www.balgoc.org.tr/tuzuk.html>
- BALKANTÜRKSİAD Tüzük, erişim adresi, <http://www.balkanturksiad.org/tuzuk>
- BAYAR Öznur – Özlem HASKAN-AVCI – Muharrem KOÇ, “Erkek Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği’nin (ETCRSÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 18(1), 2018, ss. 57-76.
- BENGSTON Vern L. – “Generation and family effects in value socialization”, *American Sociological Review*, 4,1975, ss. 358- 371.
- BERRY John W., “Immigration, acculturation, and adaptation”, *Applied Psychology*, 46(1), 1997, ss. 5-34.

- BERRY John W., “Globalisation and acculturation”, *International Journal of Intercultural Relations*, 32(4), 2008, 328-336.
- BERRY John W.- Uichol KIM - Thomas MINDE – Doris MOK, “Comparative studies of acculturative stres”, *International Migration Review*, 21(3), 1987, ss. 491-511.
- BERRY John W.- Jean S. PHINNEY – David L. SAM – Paul E. VEDDER, “ Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation”, *Applied Psychology: an International Review*, 55(3), 2006, ss. 303-332.
- Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century, *Human Development Report 2019*, 2019, erişim adresi:
<http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
- BİLGİN Nuri, *Kollektif Kimlik*, İstanbul: Sistem yayıncılık, 1995.
- BİLGİN Nuri, *Kimlik İnşası*, Ankara: HYB Basım Yayın, 2007.
- BOEHNKE Klaus - Shalom SCHWARTZ - Claudia Stromberg - Lilach SAGIV, “the structure and dynamics of worry: Theory, measurement, and cross-national replications”, *Journal of Personality* 66 (5), 1998, ss. 745-782.
- BOLGER Niall – DeLongis ANİTA - Ronald C. KESSLER - Elizabeth A. SCHILLING, “Effects of daily stress on negative mood”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 1989, ss. 808-818.
- BORLAT Coşkun, *1989 zorunlu göçü, göçmenlerin sosyal entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan göçmenleri üzerine bir araştırma örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi: Çanakkale, 2019.
- BRANSCOMBE Nyla R. - Michael T. SCHMITT - Richard D. HARVEY, “Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-Being”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 1999, ss. 135-149.

- CESUR-KILIÇASLAN Seher, *İnegöl bölgesinde yaşayan Bulgaristan göçmeni ve yerli ailelerin yapısı*, (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi: Ankara, 2006.
- COSTIGAN Catherine L. - Daphne P. DOKIS, “Similarities and differences in acculturation among mothers, fathers, and children in immigrant Chinese families”, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37 (6), 2006, ss. 723-741
- CRNIC Keith A. - Catherine GAZE – Casey HOFFMAN, “Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5”, *Infant and Child Development*, 14(2), 2005, ss. 117-132.
- ÇETİN Turhan, “Bulgaristan’dan Türkiye’ye Türk Göçünün (1989) Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(7), 2008, ss. 242-270.
- DATÜB’ün Tarihi ve Statüsü, erişim adresi:
<http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce>
- DAVIS Kingsley, “The sociology of parent-youth conflict”, *American Sociological Review*, 5(4), 1940, ss. 523-535.
- DEDEOĞLU Saniye – Sinem BAYRAKTAR, “Göç, emek ve toplumsal cinsiyet; Türkiye’de Suriyeli tarım işçisi kadınlar. *İktisat ve Toplum*, 89, 2018, ss. 31-38.
- DEMİRUTKU Kursad - Nebi SÜMER, “Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe uyarlaması.” *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 2010, ss. 17-25.
- DERVİŞOĞLU-AKPINAR Hümeysra – Ahu ÖZTÜRK, “İç göç deneyimleyen kadınlarla dayanıklılık: Komşulardan, arkadaşlardan ve eşten algılanan desteğin etkileri”, yayına hazırlanıyor.
- DİNCER Duygu, EKŞİ Halil, ARON Arthur, “Two New Scales in the Field of Couples and Marriage Counseling: The Inclusion of Other in the Self Scale and Turkish Self-change in Romantic Relationships Scale”, *SHS Web of Conferences*. EDP Sciences, C.XLVIII, 2018, ss. 01053.
- DÖKMEN Zehra Y. *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 8.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017.

- EİSLER Richard M - Jay R SKİDMORE - Clay H. WARD, “Masculine gender-role stress: Predictor of anger, anxiety, and health-risk behaviors”, *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 1988, ss. 133-141.
- ELWER Sofia - Lisa HARRYSON - Malin BOLIN - Anne HAMMARSTROM, “Patterns of gender equality at workplaces and psychological distress”, *PLOS ONE*, 8(1), 2013, e53246
- ERKENEKLİ Mehmet, *Türkiye’de sosyoekonomik statü (SES) gruplarına göre temel değerlerin farklılaşması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- ERZINGER Andrea B. - Andrea E. GRUENENFELDER-STEIGER, “Intergenerational transmission of maternal and paternal parenting beliefs: The moderating role of interaction quality”, *European Journal of Developmental Psychology*, 11(2), 2014, ss. 177-195.
- ESPİNOSA Pablo – Miguel CLEMENTE – Octavio UNA, “Motivational values, parental influences and the experience of discrimination among Romanian and Moroccan young immigrants in Spain”, *The Spanish Journal of Psychology*, 19, 2016, ss. 1-11.
- FEATHER Norman T., “Value correlates of conservatism”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(9), 1979, 1617- 1630.
- FRITZ Marie V.- Dorothy CHIN - Valerie DEMARINIS, “Stressors, anxiety, acculturation and adjustment among international and North American students”, *International Journal of Intercultural Relations*, 32(3), 2008, 244-259.
- FIVUSH Robyene – Melissa A. BROTMAN – Janine P. BUCKNER – Sherryl H. GOODMA, “Gender differences in parent-child emotion narratives”, *Sex Roles*, 42(3-4), 2000, ss. 233-253.
- FRIEDLMEIER Mihaela – Gisela TROMMSDORFF, “Are mother–child similarities in value orientations related to mothers' parenting? A comparative study of

American and Romanian mothers and their adolescent children”, *European Journal of Developmental Psychology*, 8(6), 2011, ss. 661-680.

FRINK Dwight. D. - Gregory M. ROSE - Ann L. CANTY, “The effects of values on worries Associated with acute disaster: A Naturally Occurring Quasi-Experiment”, *Journal of Applied Social Psychology*, 34(1), 2004, ss. 85-107.

FUERTES, Jairo. N. – Franklin D. WESTBROOK, “Using the Social, Attitudinal, Familial, and Environmental (SAFE) Acculturation Stress Scale to assess the adjustment needs of Hispanic college students”, *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 29 (2), 1996, ss. 67-76.

GIBBONS, Judith L. - Deborah A. STILES - Gina M. SHKODRIANI, “Adolescents' attitudes toward family and gender roles: An international comparison”, *Sex Roles*, 25(11-12), 1991, ss. 625- 643.

GIL Andres G. - William A. VEGA - Juanita M. DIMAS, “Acculturative stress and personal adjustment among Hispanic adolescent boys”, *Journal of Community Psychology*, 22(1), 1994, 43-54.

GILLESPIE, Betty L. – Richard M. EISLER, “Development of the Feminine Gender Role Stress Scale: A cognitive-behavioral measure of stress, appraisal, and coping for Women”, *Behavior Modification*, 16(3), 1992, ss. 426-438.

GRUSEC Joan E., “Parenting socialization and children's acquisition of values”, *Handbook of Parenting: Volume 5 Practical Issues in Parenting*, ed. March H. BORNSTEIN, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2002, ss. 143-167

GRONHOJ Alice – John THOGERSEN, “Like father, like son? Intergenerational transmission of values, attitudes, and behaviours in the environmental do main”, *Journal of Environmental Psychology*, 29(4), 2009, ss. 414-421.

- GÜNGÖR Derya – Mare H.BORNSTEIN, “Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: The case of Turk heritage youth born and living in Belgium”, *Sex Roles*, 60(7-8), 2009, 537-548.
- HA Truong Thi Khanh - Nguyen V. Luot - Joanna Różycka-Tran, “Similarities and differences in values between Vietnamese parents and adolescents”, *Health Psychology Report*, 3(4), 2015, ss. 281-291.
- HOFDTEDE Geert. “Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context”, *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2011, ss. 1-26.
- Hofstede Insight, *Country Comparison*, <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/bulgaria,greece,turkey/> , (10. 05. 2019).
- HOGG Michael A., Dominic ABRAMS, *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*, London: Routledge, 1998.
- Human Development Report 2019 Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century, erişim adresi : <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
- Inglehart RONALD - Christian WEZEL, “Changing mass priorities: the link between modernization and democracy”, *Perspectives on Politics*, 8(2), 2010, ss. 551-567.
- IDEMA Hanna. - Karen PHALET, “Transmission of gender-role values in Turkish-German migrant families: The role of gender, intergenerational and intercultural relations”, *Zeitschrift für Familienforschung*, 19(1), 2007, ss. 71–105.
- IDEMUDIA, Eehabor S., “Value orientations, acculturative stress and mental health among African German immigrants”, *Journal of Psychology in Africa*, 21(3), 2011, ss. 439-445.
- Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması 2019*, 2019, erişim adresi : <https://www.khas.edu.tr/uploads/pdf-doc-vb/toplumsal-cinsiyet-ve-kadin-algisi-arastirmasi-2019-sonuclari-2.pdf>

- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, 1. b, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- KARAKİTAPOĞLU-AYGÜN, Zahide- Olcay E. İMAMOĞLU. “Value domains of Turkish adults and university students.” *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 2002, ss. 333-351.
- KUCZYNSKY Leon – Geoffry S. NAVARA - Michael BOIGER, “The Social relational perspective on family acculturation”, *Immigrant Children*, ed. Susan S. CHUANG – Robert P. MORENO, United Kingdom: Lexington Books, 1. b., 2013, ss. 171-191.
- KOÇ Muharrem – Öznur HASKAN-AVCI - Özlem BAYAR, “Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği’nin (KTCRSÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41,2017, ss. 284-297.
- KONDA Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Raporu, *Hayat Tarzları 2018 Araştırması*, 2019, erişim adresi:
https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/808/original/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf?1573887504
- Kuşak, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri Güncel Türkçe Sözlük*, içinde, 2019, erişim adresi:
<https://sozluk.gov.tr/>
- KUŞDİL M. Ersin, Value socialisation in cultural context: A study with British and Turkish families, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sussex Üniversitesi, UK, 2000
- KUŞDİL M. Ersin – Selin Ç. AKOĞLU, “Relationships among social dominance orientation, social axioms, and values”, *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 42(8), 2014, 1395-1407.
- KUŞDİL M. Ersin – Çiğdem KAĞITÇIBAŞI, “Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 2000, ss. 59-76.

- KWAK Kyunghwa, "Adolescents and their parents: A review of intergenerational family relations for immigrant and non-immigrant families", *Human Development*, 46(2-3), 2003, ss. 115-136.
- LIN, Yi-Ching – Robert E. BILLINGHAM, "Relationship between parenting styles and gender role identity in college students", *Psychological Reports: Relationships & Communications*, 114(1), 2014, ss. 250-271.
- MCKINNEY Cliff. – Kimberliy RENK, "Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents", *Journal of Family Issues*, 29(6), 2008, ss. 806–827.
- MADSEN Stephanie D., "Parents' management of adolescents' romantic relationships through dating rules: gender variations and correlates of relationship qualities", *Journal of Youth and Adolescence*, 37(9), 2008, ss. 1044-1058.
- MENA, Francisco J. – Amado M. PADILLA – Margarita MALDONADO, "Acculturative stress and specific coping strategies among immigrant and later generation college students", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 9(2), 1987, 207-225.
- MILLER Richard B. – Jennifer GLASS, "Parent - child attitude similarity across the life course", *Journal of Marriage and the Family*, 51(4), 1989, ss. 991 – 997.
- MIN Joohong – Merril SILVERSTEIN - Jessica P. LENDON, "Intergenerational transmission of values over the family life course", *Advances in Life Course Research*, 17 (3), 2012, ss. 112-120.
- MORSÜMBÜL Şebnem, *Değerlerin kuşaklar arası değişimi: Ankara örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi: Ankara, 2014.
- MORSÜMBÜL Şebnem, "Kültürel değerlerin üç kuşak arasındaki değişimi üzerine bir inceleme: Ankara örneği", *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 2014, ss. 137-160.
- MUNSON, J. Michael - Edward F. MCQUARRIE, "Shortening the Rokeach value

survey for use in consumer research”, *Advances in Consumer Research*, 15, 1988, ss. 381-386.

NGUYEN Nga A. - Harold L. WILLIAMS, “Transition from East to West: Vietnamese adolescents and their parents”, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 28(4), 1989, ss. 505-515.

Nuri Bilgin, “Kültür değişmeleri ve kimlik sorunları”, *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu*, Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü yayınları, 2009, ss. 161-188

ÖZER Aysun, *Göç ve aidiyet bağlamında Bulgaristan göçmenlerinde kimliğin yeniden inşası: Mersin örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi: Mersin, 2015.

PAÇACIOĞLU Bahar, *Üç farklı kuşaktaki evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile aile işlevleri arasındaki ilişki*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.

PADILLA Amado M. – Yurla WAGATSUMA – Kathryn J. Lindholm, “Acculturation and personality as predictors of stress in Japanese and Japanese-Americans”, *The Journal of Social Psychology*, 125(3), 1985, 295-305.

PAPASTYLIANOU Dona – Efthymios LAMPRIDIS, “Social values priorities and orientation towards individualism and collectivism of Greek university students”, *Journal of Beliefs & Values*, 37(1), 2016, ss. 40-54.

PHINNEY Jean S., “Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research” *Psychological Bulletin*, 108(3), 1990, ss. 499 – 514.

PHINNEY Jean S., “Ethnic Identity and Acculturation”, *Acculturation Advances in Theory, Measurement and Applied Research*, ed., Kevin M. Chun – Pamela Balls Organista – Gerardo Marin, American Psychological Association, 2003, ss. 63-81.

- PILCHER Jane, “Mannheim’s sociology of generations: An undervalued legacy”, *British Journal of Sociology*, 45(3), 1994, ss. 481-495.
- POSNER Barry Z. - J. Michael MUNSON, “The importance of values in understanding organizational behavior”, *Human Resource Management (pre-1986)*, 18(3), 1979, ss. 9.
- PONIZOVSKY Alexandre M. - Ira RADOMISLENSKY- Alexandre GRINSHPOON, “Psychological distress and its demographic associations in an immigrant population: Findings from the Israeli National Health Survey”, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 43, 2009, ss. 68-75.
- PRATTO Felicia – Jim SIDANIUS - Shana LEVIN, S., “Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward”, *European Review of Social Psychology*, 17(1), 2006, 271-320
- REDFIELD Robert - Ralph LINTON - Melville J. HERSKOVIS. “Memorandum for the study of acculturation”, *American Anthropologist*, 38(1), 1936, 149-152.
- RENZAHO Andre M. N.- Nidhi DHINGRA – Nichole GEORGEOU, “Youth as contested sites of culture: The intergenerational acculturation gap amongst new migrant communities-parental and young adult perspectives”, *Plos One*, 12(2), 2017, ss. 1-19.
- SAYGIN Sezel – Derya HASTA, “Göç, kültürleşme ve uyum”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 2018, ss. 302-323.
- SCHWARTZ, Shalom H. “Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries”, *Advances in Experimental Social Psychology*, 1992, 25, ss. 1-65.
- SCHWARTZ Shalom H., “Are there universal aspects in the structure and contents of human values?”, *Journal of Social Issues*, 50(4), 1994, ss. 19-45.
- SCHWARTZ Shalom H, “Beyond individualism/collectivism: New cultural dimensions of value”, *Individualism & collectivism: Theory, method & applications*, ed.

- Uichol KIM - Harry C. TRIANDIS - Çiğdem KAĞITÇIBAŞI - Sang-Chin. CHOI - Gene YOON, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc, 1994, ss. 85-119.
- SCHWARTZ Shalom H., “A proposal for measuring value orientations across nations”, *Questionnaire Package of the European Social Survey*, 2003, ss. 259-290.
- SCHWARTZ Shalom H., “Basic human values: An overview”. *Revue française de sociologie*, 47(4), 2006, 1-19, erişim adresi:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.510.6950&rep=rep1&type=pdf>
- SCHWARTZ Shalom H., “An overview of the Schwartz theory of basic values”, *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2012, ss. 11.
- SCHWARTZ Shalom H. – Wolfgang BILSKY, “Toward a universal psychological structure of human values”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 1987, ss. 550.
- SCHWARTZ Shalom H. – Wolfgang BILSKY, “Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 1990, ss. 878.
- SCHWARTZ Shalom H. – Lilach Sagiv - Klaus Boehnke, “Worries and values”, *Journal of Personality*, 68(2), 2000, ss. 309-346.
- SIDANIUS Jim – Felicia PRATTO, *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*, Cambridge University Press, USA, 1999
- SMITH-LOVIN Lynn, "Milton Rokeach": Understanding Human Values (Book Review). *Social Forces*, 59(4), 1981, 1330.
- TAJFEL H., John C. TURNER, 1979, “An Integrative Theory of Intergroup Relations”, *The Social Psychology of Intergroup Relations*, ed. William G. Austin, Stephen Worchel, California: Brooks-Cole, 1979, ss. 33-47
- TANG Tarryn N. – Kenneth L. DION “Gender and acculturation in relation to traditionalism: Perceptions of self and parents among Chinese students”, *Sex Roles*, 41(1-2), 1999, 17-29.

- THURNHER Majda.- Donald SPENCE – Marjorie F. LOWENTHAL, “Value confluence and behavioral conflict in intergenerational relations”. *Journal of Marriage and the Family*, 36(2), 1974, 308-319.
- TIAN Lu – Shannon MCCLAIN – Marisa M. MOORE – Howard LLOYD, “An examination of ethnic identity, self-Compassion, and acculturative stress in Asian international students”, *Journal of International Students*, 9(2), 2019, 635-660.
- TOPÇU Damla, *Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel özellikleri ile İlgili Sosyolojik Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi: ISPARTA, 2018.
- TORUN Bahar U. - Emrah BOZKURT, “Uluslararası öğrencilerin kültürleşme stresi: Selçuk Üniversitesinde okuyan Afrikalı öğrenciler üzerine bir uygulama”, *Selçuk İletişim*, 12(1), 2019, ss. 405-424.
- TROLL Lillian E. “Issues in the study of generations”, *Aging and Human Development*, 1(3), 1970, ss. 199-218.
- TUMMALA-NARRA, Pratyusha, “Psychotherapy with South Asian women: Dilemmas of the immigrant and first generations”, *Women & Therapy*, 36(3-4), 2013, ss. 176-197.
- TUZCU Ayla - Kerime BADEMLİ, “Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*”, 6(1), 2014, ss. 56-66.
- TÜİK, Zaman kullanım araştırması, 2015, erişim adresi:
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=141&locale=tr>
- UYSAL Doğan, *Çalışanların kişilerarası adil davranış alguları ile çatışma iletişim tarzları arasındaki ilişki*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2002.
- ÜSTÜBİCİ Ayşen, “Düzensiz göçün cinsiyet halleri: Riskler, içirme, yasal statü ve korumaya erişim”, *Kadın Odaklı*, ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı – Hülya Şimga –

Dilek Barlas – Murat Önok – Zeynep G. Göker, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 1. b., 2016, ss. 35–51.

WELL SONJA V. - Annemarie M. KOLK - Willem A. ARRINDELL, “Cross-cultural validity of the Masculine and Feminine Gender Role Stress Scales”, *Journal of Personality Assessment*, 84(3), 2005, ss. 271-278.

YENER Serdar, “The mediating role of psychological safety between gender perception and feminine role stress”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(4), 2017, ss. 819-831.

YENER Serdar, “Kadın çalışanların kadınsı cinsiyet normları ve işin anlamlılığı arasındaki etkileşimde cinsiyet rol stresinin aracı rolü”, *İş'te Davranış Dergisi*, 3(1), 2018, ss. 42-56.

YILDIZ-ASLAN Sevim – Ahu ÖZTÜRK, “Kültürel sosyalleştirmenin göçmen ergenin arkadaşlık ilişkilerine etkileri”, yayına hazırlanıyor.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Onayı Formu

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

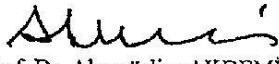
OTURUM TARİHİ
9 Temmuz 2019

OTURUM SAYISI
2019-06

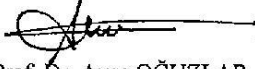
KARAR NO 13 : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif KUTLU'nun "Aile Bağlamında Değer Aktarımının İki Ardıl Kuşaktan Kadın Göçmende İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

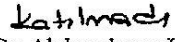
Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Psikoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif KUTLU'nun "Aile Bağlamında Değer Aktarımının İki Ardıl Kuşaktan Kadın Göçmende İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucaya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Feridun YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abantüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENKÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Üye

Prof. Dr. Gulay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 2. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Merhabalar Sayın Katılımcımız,

Bu çalışma; Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Psikolog Elif KUTLU tarafından Dr. Öğretim Üyesi Ahu ÖZTÜRK danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışmada; kadınların deneyimlediği bir takım sıkıntıları anlamak amaçlanmaktadır. Çalışmanın içeriği, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından onaylanmış olup çalışmanın yürütülmesinin uygun olduğuna dair karar verilmiştir.

Çalışma; göçmen ve göçmen olmayan anne-kız çiftleri ile yürütülmektedir.

Çalışmaya göçmen katılımcı olmak için dört ön koşul belirlenmiştir. 1) göçmen kökene sahip bir kadın olmak, 2) anne-kız çifti olarak çalışmaya katılmak, 3) göçmen annelerin ülkemizde en azından 10 seneden beri yerleşik biçimde yaşıyor olması, 4) 18 yaşından büyük kadın evladın ülkemizde doğup büyümüş olması ya da 14 yaşından önce ülkemize göç etmiş olması şarttır.

Çalışmaya göçmen olmayan katılımcı olmak için ise üç ön koşul belirlenmiştir. 1) göçmen kökene sahip olmayan bir kadın olmak, 2) anne-kız çifti olarak çalışmaya katılmak, 3) kadın evladın 18 yaşından büyük olması şarttır.

Çalışmaya katılımınız gönüllülük esaslı olup anket formunu doldurma süresi ortalama 15 dakikadır. Çalışmayı herhangi bir zamanda sonlandırma veya araştırmadan çekilme hakkınız vardır. Çalışma kapsamında sizden herhangi bir kimlik belgesi veya özel bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Veriler bilimsel amaçla toplanmakta olup, bilimsel analiz yöntemleri ile grup düzeyinde değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında sizi rahatsız edecek herhangi bir uygulama yapılmayacaktır. Çalışmanın amacına ulaşabilmesi için tüm soruları eksiksiz okumanız ve cevaplandırmanız bizim için önemlidir.

Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuzda bize aşağıdaki iletişim adreslerinden ulaşabilirsiniz.

İletişim adresi: Psk. Elif KUTLU pskelifkutlu@gmail.com

Öğretim Üyesi Dr. Ahu Öztürk ozturka@uludag.edu.tr

Çalışmamıza desteğinizden dolayı teşekkür ederiz. Saygılarımız ile.

Katılım şartlarını okudum, anladım, onaylıyorum (lütfen işaretleyiniz)

Ek 3. Demografik Bilgi Formu

Sayın katılımcı;

Bu çalışma anne-kız çiftleri ile yürütülmektedir. Anne ve kızlarının anket formlarını birlikte değerlendirmemiz için her anne-kız çiftinin aynı rumuzu kullanması gerekmektedir. Anne-kız çiftlerinin anket formlarının diğer bir anne-kız çiftleri ile karıştırılmaması için lütfen öncelikle kendi ikilinize özel bir rumuz belirleyiniz.

Anneniz/Kızınız ile aranızda kararlaştırdığınız ve size özel belirlediğiniz rumuzun bir isim, rakam ve noktalama işaretinden (örn: mavi1!) oluşmasına dikkat etmeniz önemlidir.

Rumuz:

Sayın katılımcı;

Bu çalışmaya başlamadan önce çalışmamızın bulgularının sağlıklı biçimde yorumlanması için bize kendinizi tanımlamanızı rica ediyoruz. Bu çalışma kapsamında dört gruptan kadına ulaşmayı arzu ediyoruz. Bu dört gruptaki kadını çalışmamızda şu şekilde tanımladık:

Göçmen anne: En az 10 sene önce Türkiye'ye göçmüş ve çocuğu olan kadındır.

Göçmen annenin kızı: 1. kuşak göçmen annenin Türkiye'de büyümüş veya 14 yaşından önce göç etmiş, 18 yaşından büyük kadın evladıdır.

Yerli anne: Göç geçmişi olmayan yetişkin annedir.

Yerli annenin kızı: 1. kuşak yerli annenin Türkiye'de büyümüş 18 yaşından büyük kadın evladıdır.

Lütfen yukarıdaki açıklamaya göre kendinizi tanımlayınız ve bu çalışmaya hangi kategoride katıldığınızı işaretleyiniz:

- Göçmen anne
- Göçmen annenin kızı
- Yerli anne
- Yerli annenin kızı

Sayın Katılımcı,

Aşağıdaki bölümde kadınların yaşamını daha iyi kavramak amacıyla sorulan bazı sorular yer almaktadır. Lütfen soruları dikkatlice okuyarak, hiç bir soruyu boş bırakmadan cevaplandırınız.

1- Yaşınız:

2- Doğum yeriniz (Ülke: İl:)

3- Şu anda hangi şehirde yaşıyorsunuz:

4- Eğitim düzeyiniz nedir?

- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite (Önlisans/Lisans)
- Lisansüstü (Master/Doktora)
- Diğer (lütfen belirtiniz)

5- Mesleğiniz (var ise) nedir? :

6- Çalışma durumunuzu ifade eden en uygun seçeneği işaretleyiniz.

- Çalışıyorum Öğrenciyim
 Emekliyim Çalışmıyorum
 Ev hanımıyım

7- Araştırmaya birlikte katıldığınız kızınız doğum sırasına göre kaçınıcı çocuğunuzdur?
(Bu soruyu anne-kız çiftlerinden sadece anneler yanıtlayacaktır)

- İlk (en büyüğü)
 Diğer (lütfen belirtiniz)

8. Medeni durumunuz nedir?

- Evli
 Bekar
 Diğer (lütfen belirtiniz):

9- Bir anne-kız çifti olarak kaç yıl aynı evi paylaştınız? :

10- Ay sonundaki gelir ve gider farkınız; yani ay sonunda elinizde kalan paranın Türk lirası cinsinden miktarı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde belirtilmiştir?

- 500 TL'den az 2000-3000 TL
 500-1000 TL 3000 TL ve üstü
 1000-2000 TL

11. Bir merdiven düşününüz. Bu merdiven Türkiye'deki insanların konumunu temsil etmektedir. Merdivenin en tepesi (7. basamak) en çok maddi gelire sahip, en iyi eğitilmiş, en saygın işlerde çalışan ve refah düzeyi yüksek olan insanları temsil etmektedir. Merdivenin en alt basamağı (1. basamak) en az maddi gelire sahip, eğitim düzeyi düşük ve saygın görülmeyen işlerde çalışan insanları temsil etmektedir. Siz kendinizi merdivenin hangi basamağında görürsünüz

7. Basamak 4. Basamak 1. Basamak
 6. Basamak 3. Basamak
 5. Basamak 2. Basamak

Aşağıdaki iki soru sizin kültürel grubunuzdan olan ve olmayan insanlar ile aranızda yakınlığı anlamak amacıyla sorulmuştur. Size bilgi formu öncesinden sunulan dört seçenekten hangisini seçti iseniz “kendi grubunuz” o seçenekte tanımlanan grubu, “kendi grubunuzdan olmayan” insanlar ise diğer seçeneği ifade etmektedir. Örneğin siz göçmen olmayan bir anne iseniz, kendi grubunuz göçmen olmayan diğerleri olacaktır veya siz göçmen anne iseniz, kendi grubunuzdan olmayanlar göçmen

olmayanlar olacaktır veya siz göçmen olmayan kadın evlat iseniz, kendi grubunuzdan olmayanlar göçmenler olacaktır.

12- Kendi kültürel grubunuzdan **olan** insanlarla aranızdaki yakınlığı en iyi ifade eden seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olan insanlar

13- Kendi kültürel grubunuzdan **olmayan** insanlarla aranızdaki yakınlığı en iyi ifade eden seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar
☐ Ben		Kendi kültürel grubumdan olmayan insanlar

Kimlik, bir bireyin doğuştan sahip olduğu veya yaşarken edindiği ve bireyin toplum içinde tanınmasını sağlayan özellikleridir. Bir insanın anne olmak, baba olmak, göçmen olmak, eş olmak, evlat olmak, bir mesleğe sahip olmak... vb. gibi pek çok kimliği / özelliği olabilir. Bu kimliklerin bireyin yaşamındaki önemi ise kişinin kendisini o kimliğe ne kadar ait hissettiğine bağlıdır ve kişiden kişiye farklılaşabilir. Biz sizin **sahip olduğunuz kimliklerin hangileri olduğunu ve bu kimliklerinizi hayatınızda ne düzeyde önemli bulduğunuzu** merak ediyoruz. Lütfen aşağıdaki ölçekte her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı “hiç katılmıyorum” dan (1) “tamamen katılıyorum” (5) arasında değişen seçeneklerden size en uygun olanı seçerek işaretleyiniz.

	Bu kimliğe sahip değilm	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Kadın olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
2. Erkek olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
3. Göçmen olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
4. Eş olmak benim için önemlidir.	0□	□1	2□	3□	4□	5□
5. Anne olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
6. Baba olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
7. Kardeş olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
8. Türk/Türkiyeli olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
9. Evlat olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
10. Arkadaş, dost olmak benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□
11. Mesleğim benim için önemlidir.	0□	1□	2□	3□	4□	5□

Ek 4. Cinsiyetlerin Algılanan Benzerliği Ölçeği

Bazı insanlar, kadın ve erkekleri çeşitli açılardan birbirine benzer ve bazı insanlar ise birbirinden farklı olarak algılar. Bu ölçek, sizin kadın ve erkekleri ne oranda benzer ya da farklı algıladığınıza dair görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki her bir ifadeyi okuyarak, sağ taraflarında yer alan 1-7 arasındaki seçenektan (**1: tamamen farklıdır; 2: farklıdır; 3: kısmen farklıdır; 4: Ne benzer ne de farklıdır; 5: Kısmen benzerdirler; 6: Benzerdirler 7: tamamen benzerdirler**) sizin gerçek düşüncenizi **en uygun olanı [X]** ile işaretleyiniz.

	Tamamen farklıdır	Farklıdır	Kısmen farklıdır	Ne benzer ne de	Kısmen benzerdirler	Benzerdirler	Tamamen benzerdirler
Erkek ve kadınlar;							
dünyayı algılama biçimleri açısından...	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
çeşitli fırsatlara (eğitim, iş, ...vb.) erişim olanakları açısından...	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
iş yapma/sorunları çözme biçimleri açısından...	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
yaşamdaki amaç ve hedefleri açısından...	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
sahip oldukları değerler ve tutumlar açısından...	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐

Ek 5. Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği¹⁶

İnsanlar yaşamlarında bazı durumları kendilerine karşı bir tehdit veya ciddiye aldıkları bir sıkıntı olarak algılayıp, stres tepkisi verebilir. Lütfen her bir maddeyi dikkatle okuyarak, “**1: Benim için hiç stres verici değil, 5: Benim için çok stres verici**” olmak üzere 1’den 5’e puanlamanız beklenmektedir. Lütfen tüm maddeleri cevaplandırınız.

	Benim için hiç stres verici değil	Benim için stres verici değil	Benim için ne stres verici ne de stres verici değil	Benim için stres verici	Benim için çok stres verici
1. “Kadın dediğin yüksek sesle gülmez” anlayışı	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
2. Kadının nasıl giyineceğine yönelik kısıtlamaların olması	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
3. Her türlü ev işinden anlamının beklenmesi	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
4. Kadının cinsellik hakkında konuşmasının ayıp karşılanması	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
5. Kadının hava karardıktan sonra evde olmasının beklenmesi	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

¹⁶ Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği (Koç, Avcı ve Bayar, 2017) 20 maddeden oluşmakta olup çalışmanın yazarlarının isteği üzerine ekte tüm maddelerine yer verilmemiştir.

Ek 6. Portre Değerler Anketi

Aşağıda bazı kişiler kısaca tanımlanmaktadır. Lütfen her tanımı okuyun ve bu kişilerin size ne derece benzediğini ya da benzemediğini düşünün. Tanımda verilen kişinin size ne kadar benzediğini göstermek için sağdaki kutucuklardan uygun olan birini [X] ile işaretleyiniz.

	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. O, işleri kendine özgü yollarla yapmayı sever.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Onun için zengin olmak önemlidir. Çok paraya ve pahalı şeylere sahip olmak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Dünyadaki herkese eşit davranılmasının önemli olduğunu düşünür. Herkesin hayatta eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Onun için yeteneklerini göstermek önemlidir. İnsanların yaptıklarına hayran olmasını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğini tehlikeye atacak her şeyden kaçınır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Sürprizlerden hoşlanır ve her zaman yapacak yeni şeyler arar. Hayatta birçok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnsanların, söylenenleri yapması gerektiğine inanır. İnsanların, kimse izlemezken bile, kurallara uyması gerektiğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onların düşüncelerine katılmadığı zamanlarda bile, onları anlamak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Onun için alçakgönüllü ve mütevazı olmak önemlidir. Dikkati kendisine çekmemeye çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
10. İyi vakit geçirmek onun için önemlidir. Kendisine iyi davranmayı sever.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Onun için, yaptıklarıyla ilgili olarak kendi kararlarını almak önemlidir. Özgür olmaktan ve başkalarına bağımlı olmamaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Onun için çevresindeki insanlara yardım etmek çok önemlidir. Onların refahını sağlamak için aktif olarak çaba göstermek ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Onun için çok başarılı olmak önemlidir. İnsanların onun başarılarının farkına varacağını umar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Hükümetin her türlü tehlikeye karşı onun güvenliğini sağlaması onun için önemlidir. Devletin, vatandaşlarını savunacak şekilde güçlü olmasını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. O macera arar ve risk almayı sever. Heyecan verici bir yaşam sürmek ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Onun için, her zaman uygun şekilde davranmak önemlidir. İnsanların yanlış olduğunu düşüneceği şeyleri yapmaktan çekinir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Onun için başkalarından saygı görmek önemlidir. İnsanların, onun söylediklerini yapmalarını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Onun için arkadaşlarına sadık olmak önemlidir. Kendisini yakınlarına adamak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. İnsanların kesinlikle doğaya özen göstermeleri gerektiğini düşünür. Doğayı ve çevreyi gözetmek onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Onun için gelenekler önemlidir. Ailesinden ve dininden gelen adetleri (gelenek ve görenekleri) takip etmeye çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Eğlenmek için her fırsatı yakalamaya çalışır. Kendisine zevk verecek şeyleri yapmak onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ek 7. Kültürleşme Stresi Ölçeği

Sayın katılımcı;

Aşağıda verilen her bir ifadeye belirtilen durumun sizin için **ne derecede stres verici olduğunu** düşünerek dikkatlice okuyunuz. Her bir ifadeye belirtilen durumun size ne derecede stres yaşattığını belirlerken, ifadeleri sağdaki yanıt seçenekleri ile tamamlayarak düşünebilirsiniz. Lütfen, kendiniz için uygun olan seçeneklerden birini seçerek çarpı ile [X] işaretleyiniz. Eğer belirtilen on durumdan herhangi birini veya birilerini yaşamadıysanız ise “0: Böyle bir durum yaşamadım” ifadesini çarpı işareti [X] ile işaretleyerek belirtiniz.

	Böyle bir durum yaşamadım	Benim için stres verici bir durum değil	Benim için biraz stres verici bir durum	Benim için stres verici bir durum	Benim için çok stres verici bir durum	Benim için aşırı derecede stres verici bir durum
1. Göç ettiğim ülke ile ilgili buralı insanların şaka yapması ya da benimle aynı etnik kökene sahip insanları küçümsemeleri...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
2. Buralılardan farklı olduğum için yaptığım işte yeterli itibara sahip olamamam...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
3. Birçok insan kültürüm ve etnik grubum ile ilgili önyargıya sahip olması ve bana bu olumsuz fikirleri sanki gerçekmiş gibi kötü davranmaları...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
4. Buralı insanlarla karşılaştığımda benim aşmam gereken zorlukların daha fazla olması...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

	Böyle bir durum yaşamadım	Benim için stres verici bir durum değil	Benim için biraz stres verici bir durum	Benim için stres verici bir durum	Benim için çok stres verici bir durum	Benim için aşırı derecede stres verici bir durum
5- Buralı insanların, düzenledikleri etkinliklere benim katılmamı sırf göçmen olduğum için istememeleri veya engellemeleri...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
6- İnsanların buraya asimile olmam için bana baskı uygulamaları...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
7. Kültürümün geleneklerini uyguladığımda insanların beni küçümsemesi...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
8. Göçtüğüm ülke ile aramdaki bağın azalmaya başlaması...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
9. Kültürel geçmişim hakkında sıklıkla düşünmek...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
10. Kendimi burada evimdeymişim gibi hissetmemek...	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

